

מצורפים העלונים:

- אור להצדיק** עמ' י"א
- חזון חתא** עמ' ט'
- בחרת בחיים** עמ' ט"ו
- מכתלי בית ההוראה** עמ' כ"ז
- ספיר ויהלום** עמ' כ"ג

מזנוב

הגליון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

גליון ש"ג
פרשת כי תבוא
תשפ"ו

חדש בהיכל <<<

אוצרות אור החיים מתיבתא דברים

(ב' כרכים)

אוצרות אור החיים אוצר ביאורים
וחידושים על ספר אור החיים הקדוש
לרבינו חיים בן עטר זיע"א.

שער הכוונות יום הכיפורים

שער הכוונות יום הכיפורים. מכתבי המקובל רבינו חיים
ויטאל זיע"א כפי מה שקיבל מרבו המקובל רבנו האר"י
ז"ל זיע"א. הספר ערוך מחדש, מוגה ומזוקק בדקדוק
רב עפ"י דפוסים ישנים. מבואר עם
ביאור נכון ומדויק, בשפה ברורה
ונעימה, המשולב בתוך תיבות
הספר הק'. הביאור נערך עפ"י
מפרשי כתבי האר"י, עם הערות
וציונים רבים, הפניות לפירושים
רבים אחרים, להרחבת העניינים
ולתועלת הבנת הלומדים. מהדורה
חדשה ומפוארת, מאירת עינים,
בעימוד נאה ובנייר יפה ומשובח.

זוהר המבואר שמות ד (משפטים)

'זוהר הקדוש' ערוך מחדש, מוגה ומזוקק בדקדוק רב
עפ"י דפוסים ישנים. מבואר עם ביאור נכון ומדויק,
בשפה ברורה ונעימה, המשולב
בתוך תיבות הזוהר הק'. הביאור
נערך עפ"י מפרשי הזוהר, עם
הערות וציונים רבים, הפניות
לפירושים רבים אחרים, להרחבת
העניינים ולתועלת הבנת הלומדים.
ובסופו ליקוטי אביר יעקב על
העניינים הנלמדים בכרך הזה.

להזמנות ספרים עד הבית: 1800-22-55-66

חשיפה:

→ השבוע בגליון: ← **אקטואלי:**

האור החיים הק':
החוט המשולש לא
במהרה ינתק

עמ' ב'

ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך

עמ' ד'

סידור הבית והמיטות בשבת

עמ' ח'

פניני אביר יעקב

עמ' ה'

שמחת בכל הטוב אשר נתן לך

עמ' ד'

הפורש מתאוות גשמיות לשם שמים זוכה לקיים המצוות בשלימות

וְלִקְחַת מְרֵאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תִּבְאֶי
מֵאֶרְצְךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ (כ"ב)
על דרך שפירש אבי הגאון ז"ל על פסוק
'שוא לכם משכמי קום מאחרי שבת' וגו'
(תהלים קכ"ב), שמקדים הקום ועשה, קודם השב
ואל תעשה, להיות סור מרע. רק שצריך להיות
בדרך נכון, להיות סור מרע קודם, ויפרוש
מתאוות וארציות קודם. וזה שאמר 'כן יתן
לידידו שנה', על דרך שפירשו ז"ל (שמו"ר ב ה)
על פסוק 'אני ישנה ולבי ער' (שיה"ש ב ה) - אני
ישינה מן העברות.

וזהו שאמר כאן העצה, שתקח קודם
ותחילה לראשית כל פרי האדמה רומז לפרי
המצוות, תחילה לזה תביא ותקח אשר תביא
מֵאֶרְצְךָ, שתביא זאת לפניו מה שאתה סור
מרע, ופורש מתאוות וארציות לשמו יתברך.
ובסוף אומר השקיפה ממעון קדשך מן
השמים וברך את עמך את ישראל, לברכם
בהשפעות טובות, ושיוכלו לבוא על ידי סיוע
מאתו יתברך לבחינת ועשה טוב בשלימות
גמור, כיון שקיימו וקבלו לסור מרע יסייעם
יתברך לועשה טוב:

(זרע קודש, רבי נפתלי מרופשיץ זיע"א)

יחוד הכוונה בעבודת ה' לשם שמים

אֵת ה' הָאֱמֶרְתָּ הַיּוֹם לִהְיוֹת לָךְ לְאֱלֹקִים
וְלִלְכֹת בְּדֶרֶכָיו וגו' (כ"ז).
צריך מאוד להזהר בעת קיום המצוות
שתהיה בלבד כוונה מיוחדת לעבודת הבורא, ולא
תתערב בלבד כוונה אחרת זולת לעשות נחת רוח
לבוראו, ובוה יקיים 'בכל דרכיך דעהו' (משלי ג ו),
שבכל דרכי האדם תהיה כוונתו רק לידעת ה'
ולא שום פנייה זרה, וכן בעמדו לפני ה' בתפילה
לא תהיה לו אלוהות ומרות אחרת, ולא יירא ולא
יפחד משום ברייה כי אם מאלקיו אשר לפניו
הוא מתפלל, וכמו שכתב בנועם מגדים (ד"ה
את ה' האמרת) בשם אביו ז"ל, כי המתפלל הוא
כעומד לפני ה' ושכינה כנגדו, על כן 'לא יהיה לך
אלוהים אחרים על פני' בעודך מתפלל לפני, ואם
תהיה כוונתו לשם אדם הרואהו הרי זה כקונה
אדון לעצמו, וכאילו עובד ומתפלל לאותו אדם.
ובזה פירש את הפסוק 'וללכת בדרכיו ולשמור
חקיו ומצותיו ומשפטיו ולשמוע בקולו', גם
אם אחרי שהוא הולך בדרכי ה' בקיום מצוות
התורה, צריך גם כן להיות זהיר לשמוע בקולו,
היינו באותו קול ששמענו בסני' 'לא יהיה לך
אלוהים אחרים על פני', שלא לשתף בעבודתו
שום כוונה אחרת.

(האדמו"ר רבי דוד חי אביחצירא שליט"א - מילתא חדתא - תורה)

פנינים ואמרות

פנינים תכנים ואמרות
נפלאות על פרשת השבוע

על האדם להמיר את תאוותיו הגשמיות בתאוות רוחניות

וְהָיָה כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן
לָךְ וגו'. וְלִקְחַת מְרֵאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה (כ"א-ב)
'מראשית' - אדם יורד לתוך שדהו ורואה
תאנה שבכרה, כורך עליה גמי לסימן ואומר
'הרי זה בכורים' (רש"י שם).

'ארץ' רמז לגשמיות, היינו כל תאוותיו
הגשמיות ימירן האדם בתאוות רוחניות של
עבודת השם, כמובא בַּסֵּפֶר הַקָּדוֹשׁ צִמְח צדיק
(ויגש ד"ה ויפל על צואריו) כי בעת שיעקב אבינו
פגש את בנו יוסף קרא קריאת שמע, כי את
האהבה הגדולה שהתעוררה בלבו באותה
שעה רצה למסור להשם יתברך.

יורד לתוך שדהו ורואה תאנה רמז על התאוות
ועל זה רומז רש"י: היורד לתוך שדהו ורואה
תאנה, שרומז לתאוות הגשמיות, הבאות על
ידי העינים, כמו שאמרו חז"ל (ברכות מ): אילן
שאכל ממנו אדם הראשון תאנה היתה, וזה בא
תוצאה של 'תאוה לעינים'.

'גמי' ראשי תיבות ג'דולים מ'עשי ה'
העצה נגד זה, כורך עליו גמי' - ראשי תיבות
ג'דולים מ'עשי ה' (תהלים קיא ב), כלומר, להמיר את
התאוה הגשמית בתאוה לעבודת השם יתברך.
ביאור הפסוק 'רחש לבי דבר טוב אקרא אני מעשי'
למלך' וגו' (תהלים מה ב)

ועל פי בחינה זו אפשר לפרש את דברי
נעים זמירות ישראל 'רחש לבי דבר טוב',
כאשר מתעוררת בי תשוקה לדבר טוב, כלומר
גשמיות, 'אומר אני מעשי למלך' העולם, היינו
אני מוסר את התאוה למלך העולם.

ביאור המשך פסוקי הפרשה
וזה שאמר הכתוב ולקחת מראשית כל פרי
האדמה שרומז לתאוה גשמית, אשר תביא
מֵאֶרְצְךָ - שבאה מן הארציות שבך, ואומר
הפסוק, שיחליף את זה אשר ה' אלקיך נותן
לך, שימסור את התאוה למען הקב"ה.
ובהגיעו לדרגה זו, ישתדל לא ליפול אחוריו
ח"ו, וזה שאמר הכתוב ושמרת בטנ"א גימטריא
כל"י, שיהיה שלם, כי נפסל בנקב, יען כי נשפך
מה שבתוכו. והלכת אל המקום, זהו הסימן
שאתה בבחינת הולך ולא נמצא בבחינת עומד,
בדרך עבודת ה'.

חשיבות העבודה בחודשי אלול ותשרי
בפרט צריך לעבוד על זה בחודשים אלה -
אלול תשרי, אשר עליהם מרמז הפסוק אשר
ת'ביא מ'ארצך, ראשי תיבות אמ"ת, שהוא
כנגד תשרי, כי אז דנים בשמים די"ן, שהוא
אמ"ת, מארצך בגימטריא אלול - בפשוט
ובמילוי עם שתי התיבות והכולל:

(דמשק אליעזר, רבי אליעזר מוויניץ זיע"א)

דבר האמונה

בעולם הזה נעלמת השגחתו ושליחותו לגלות זאת

בעולם הזה נעלמת אחדות ה' והנהגתו כל הברואים בהשגחה פרטית, עד שיש שאמרו 'עזב ה' את הארץ' (יחזקאל ח"ב) חס ושלוש ועפרא לפומייהו, ועיקר עבודתו הוא לגלות את הנעלם על ידי האמונה בו יתברך שהוא בורא ומנהיג לכל הברואים, והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים.

העולם הזה עצמו מורה לנו כי יש בו הרבה נסתרות, כדוגמת אם רוצים למצוא מים, הרי בהסתכלות שטחית נראה לפנינו עפר הארץ ללא רמז למים, אך באם מסלקים את העפר וחופרים לעומק מתגלים מים חיים, והרי זה בא למלמדנו כי בכל הבריאה נמצא כח אלוהי שמחיה בכל רגע את העולם, וכאשר נאמין כי מלא כל הארץ כבודו נזכה לגלות זאת בבריאה. וזאת היא השליחות של בני ישראל בעולם, לגלות בתוך הבריאה את מלכותו יתברך שמו.

(האדמו"ר רבי דוד חי אביצ'צ'ר שליט"א - מילתא חתא - אמונה וביטחון)

הם לבוא בפעם אחת, ויכולים שיבואו במידה, בכל פעם מידה מועטת. טבעו של אדם, שמבקש הוא לשלוט בגורלו ולדעת ולהבין את אשר לפניו, לפעול על עצמו ועל סביבתו. אולם ישרים דרכי ה', והוא יתברך היודע מה באמת טוב לאדם, על כן אם ראוי הוא ליענש פורס לו הקדוש ברוך הוא את עונשו לפרוסות קטנות וקיצץ פתילים, ודינים אלו באים בתערובת של חסד ורחמים, כדי שיוכל האדם לעמוד בהם. ואילו האדם אשר אינו יודע את כל אלה, מתאונן על רוע מצבו ועל כל הרעות הבאות עליו, ואינו מבין כי חסד ה' הוא איתו בזה שבאים היסורים במידה שיוכל לעמוד בה.

משום כך נרמז ביטול הקללות בפסוק זה, כי שילוב מידת הדין הנרמזת בזה, בתוך הקדושה, מבטל את הקללות והדינים.

(ענינים מאירות - להגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

ביטול הקללות

בפרשתנו נאמר לישראל תשעים ושמונה קללות קשות ורעות.

והנה בפרשת פקודי נאמר (שמות לט ג) 'וַיִּרְקְעוּ אֶת פְּחֵי הַזָּהָב'. וכתב שם רבינו אפרים כי 'פחי' בגימטריא צ"ח (98), כנגד תשעים ושמונה קללות שבמשנה תורה. כי בכח התורה הקדושה הנמשלת לזהב טהור, יוכלו ישראל לקרוע ולבטל את הקללות, וזהו 'וירקעו' - אותיות 'וירקעו'.

אך יש להבין, מפני מה נרמז מנין הקללות דווקא בפסוק זה.

אך נראה בעומק הענין, כי הנה ענין ריקוע פחי הזהב, היה כדי לקצצם לפתילים, וליתנם בתוך חוטי התכלת והארגמן התולעת השני והשש.

ורמז רמז הכתוב בזה, כי הנה נודע שהזהב רומז למידת הדין. אין לך אדם מישראל שהדינים אינם מתעוררים עליו. אלא שיכולים

וארט מהאור החיים הק'

תפילין ש'בראש' - ולא 'על הראש'

מסופר, שכאשר הלשינו למלכות על הרה"ק רבי שניאור זלמן מלאדי בעל התניא זצ"ל, באו חיילים לביתו כדי להביאו אל בית האסורים. הרשע רכב על הסוס בראש פלוגת חייליו, והתקרב לביתו, והנה בעל התניא הביט עליהם דרך החלון, והוא היה אז מעוטר בטלית ותפילין. הרשע נתקף בפחד ובהלה ונפל מסוסו ונחבל קשות. משראו זאת החיילים, פנו להם ועזבו את המקום מבלי לעשות לבעל התניא מאומה.

כאשר ראו זאת החסידים אמרו כי מופת הוא מרבה, אך בעל התניא אמר שאין זה מופת אלא זכות מצות תפילין, שכן כתוב (דברים כח י) "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך". שאלוהו חסידי: ומדוע מהתפילין שלנו אין הם נבהלים? נענה הרה"ק ואמר: בגמרא (ברכות ו.) נאמר "אלו תפילין שבראש", שנמצאים בפנים, במוחו של אדם ובראשו, אולם מתפילין שמניחים רק על הראש הם לא נבהלים.

הרה"ק רבי חיים מטשערנבוץ זצ"ל בספרו באר מים חיים (פר' תצוה עה"פ לא תהיה משכלה וגו') מבאר ביסוד זה, דאמרו ז"ל (מנחות מג:), כל מי

הרע: כל מי שיש לו "תפילין בזרועו" וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו, לא במהרה הוא חוטא. כנגד תפילין בזרועו אמר "ובזרוע נטויה" - שמצות תפילין בזרוע, "ובמזוזה גדול" - כנגד תפילין של ראש, וכנגד 'ציצית' אמר 'ובאותות', כי מצות ציצית הוא סימן לנו שאנו עבדי הקב"ה, עי"ש באריכות.

ובטעם הדבר ששלוש אלה משפיעים על האדם כוח טהרה שלא יחטא, מפורש ברמב"ם (פר' מהל' מוזהר ה"ג) ז"ל: "אמרו חכמים כל מי שיש לו תפילין בראשו ובזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו, מוחזק הוא שלא יחטא - שהרי יש לו מזכירים והן הם המלאכים שמצילים אותו מלחטוא שנאמר (תהלים לד ח) 'חונה מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם', בריך רחמנא דסייען" עכ"ל.

ודברים נפלאים כתב בענין זה השפת אמת (פרשת חוקת, תרמ"א): "בכל איש ישראל שנשתלח בעוה"ז שהיא מקום סכנה הולך עמו עזר עליו, כי מכל המתנות שנתן השי"ת לאבותינו נשאר לנו הארות, רק שאינם יכולים להתגלות בפועל ממש כמו שהיה בדור המדבר, וע"י המצוות שנתן לנו הקב"ה יכולים למצוא אלה הארות, כגון "במצות תפילין וציצית" שהם בחי' הארה פנימיות שהיא דעת התורה ע"י התפילין והארה המקפת לאדם לשמור אותו והוא ע"י מצות ציצית, יעו"ש.

שיש לו תפילין בראשו וכו' ומזוזה בפתחו וכו', מובטח לו שלא יחטא. ולכאורה אנו רואים בני אדם ששלוש אלה יעשה להן ואינם בטוחים מן החטא.

עוד יש לדייק כי לכאורה היה צריך לומר "מי שיש לו תפילין 'על' ראשו", כי הלא על הראש הם התפילין ולא 'בראש'. ואמנם במי שהם על ראשו לבד ואינו משימם בראשו לשום מחשבתו בהן, הרי הוא כמו שמניחן על הכותל. אם הוא אינו מהרהר כלל הכתוב בהן, מה לי שמונחים על הראש או על הכותל והשולחן וכדומה.

רק מי שיש לו תפילין בראשו - שבראשו מונחים תפילין, שבמחשבתו קשורה וצמודה באשר כתוב בפרשיות שבתפילין, והוא 'חודו ואחדותו יתברך ואשר לו הכח והממשלה', ובהציווי 'לשעבד על ידיהם תאות הלב והנשמה שבראש עם שאר חושי וכוונותיו', זה הוא אשר מובטח שלא יחטא, כי מורא ופחד ואימת ה' אלקיו עליו ואהבתו קשורה עמו וצמודה, עכ"ד.

החוט המשולש לא במהרה ינתק רבינו האוה"ח הק' בפסוק "ויוציאנו ה' ממצרים ביד חזקה ובזרוע נטויה ובמזוזה גדולה ובאותות ובמופתים" (כו ח), רמז כאן לג' דברים הנ"ל במאמרם ז"ל שבאמצעותם ניצול אדם מיצר

זמני כניסת ויציאת שבת קודש:	ירושלים	בני ברק	מי יורק	לונדון
מספת השבת	מספת השבת	מספת השבת	מספת השבת	מספת השבת
כניסת חג	כניסת חג	כניסת חג	כניסת חג	כניסת חג
18:33	19:45	20:24	20:22	21:06
19:45	20:24	20:22	20:44	20:46
20:24	20:22	20:44	19:41	20:46

מחברים

העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

ניתן להשיג את הגיליון
מדי שבוע בכל סיניפי
"ספרי אור החיים"

יירושלים: ירמיהו 13 | שאולזון 49 | הפסגה 45 | בר אילן 4 | חבקוק 2 • בית שמש: שדרות האומרים 63 | נחל יצבים 3 | יהודה הנשיא 6 • בני ברק: רבי עקיבא 152 | רבי עקיבא 68 | הרב שך 8 | אהרונביץ 12 | נחמיה 28 | כהנמן 64 • מודיעין עילית: שד' יחזקאל 2 | חפץ חיים 8 • אלעד: יהודה הנשיא 94 • אשדוד: יהודה הנשיא 8 | אליעזר בן הורקנס 8 • ביתר עילית: הרן 9 • חיפה: מיכאל 27 • נתיבות: הרמב"ם 10 • נתניה: 18 • פתח תקוה: רוטשילד 75

מחברים

העלון השבועי מבית עוז והדר - אור לישרים

קו מענה הלכה
02-803-9999

או במייל: rav@abiryaakov.com

קו השיעורים - קול הלשון: 03-6171077

לתגובות ולהצטרפות לקבלת הגיליון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com

לפתע החל הגוי להתעוות בכאבים נוראים בפראות, משך בשערות ראשו בלע את לשונו וכל גופו החל להיטלטל אנה ואנה כאחוז תזזית...

רק אחרי שהצליחו החסידים לשחד בכסף רב את מפקד בית הסוהר, הוכנס לתאו ספסל מרופד וניתנה לו רשות לשכב עליו גם במשך היום, הגוי שחרה לו מאוד על ה"תענוג" שזכה לו רבנו חרט על הספסל שתי וערב מתוך ידיעה ברורה שבגלל ה"ציור" הזה לא ישב הרבי על הספסל ואז יוכל הגוי לשבת ולשכב עליו, ואכן כך היה רבנו הוסיף לעמוד, ולא זו בלבד אלא שכדי לא לשמוע את צלצולי פעמוני הכנסייה הסמוכה, אטם רבנו את אוזניו במשך כל שעות היום למען לא ישמע את המתחולל בחוץ, כך עמד רבנו זמן ממושך על רגליו בפינת החדר דבוק במחשבותיו ותפוס בשרעפיו ומתייחד עם קונו ללא ניע וללא זיע.

החסידים דאגו מאוד לרבנו וצער רב הצטערו בגינו אך למרות המאמצים שהשקיעו כדי להקל עליו לא עלה הדבר בידם, ויותר מכך אותו גוי רשע שראה כי השיג את מטרתו הוסיף להתעלל ברבנו ביתר שאת, והשומרים לא רק שלא גערו בגוי אלא שעוד עודדו בעקיפין את התגרותו הפרועה.

סופו של אותו גוי היה מר ונמהר באחד מימי שני בשבוע, כשעמד הרבי והתפלל, פתח הגוי בשירה אדירה ופרועה להכעיס במתכוון ולהפריע לרבי בתפלתו ובמחשבותיו הטהורות. בהגיע רבנו לתפלת "והוא רחום" בפסוק: "הבט משמים וראה כי היינו ללעג וקלס בגוים", נאנח רבנו במר לבב אך מיד המשיך לומר בהתלהבות ובשמחה: "ובכל זאת שמך לא שכחנו נא אל תשכחנו" וחזר על קריאה זו פעמים אחדות.

לפתע החל הגוי להתעוות בכאבים נוראים בפראות, משך בשערות ראשו בלע את לשונו וכל גופו החל להיטלטל אנה ואנה כאחוז תזזית. רגעים מספר נאנק בכאביו כשהוקל לו מעט החל לעוק בקול גדול: הצילו! אני מת! הצילו! השומרים נכנסו בבהלה לשמע זעקותיו, ונדהמו לראות את רבנו עומד בפינת החדר עטוף בטלית ועטור בתפילין פניו מוסבות אל הקיר ורק שפתיו נעות ואינו שומע כלל את צרחותיו של הגוי. לידו משתולל הגוי מתייסר וצורח הוציאנו מכאן! אני מת! הרבי קורע אותי לגזרים...

בפחד גדול רצו השומרים אל מפקד הכלא, כדי להודיעו על הנעשה בתאו של רבנו, והנה התגלה לפניהם מחזה דומה המפקד בכבודו ובעצמו התגולל על רצפת חדרו כשיכור ופניו מעוותות מכאב, לפתע עלה בדעתו של אחד השומרים רעיון: הוא חזר לתאו של רבנו הוציא מתוכו את הגוי, ורק אז הוקל לשני הגוים.

וכך נשאר רבנו לבדו עם בוראו מבלי שיופרע מעבודתו בקודש, באותו יום ידעו צוררי ישראל כי יש אלוקים לישראל, והוא א-ל נקמות התובע עלבונם. בו ביום הוכנס רבנו לחדר גדול מואר ומרווח יחסית.

למרות כל היסורים שהיו מנת חלקו במשך כל חודשי מאסרו נשא רבנו את סבלו בלי להתלונן ולו גם פעם אחת, אף על פי שהרגשתו הגופנית היתה רעה, לא נשברה רוחו כמנהגו תמיד עסק גם בכלא בעבודה רוחנית. ובאין ספרים עמו שינן לעצמו במשך כל הזמן את כל ד' חלקי שו"ע על נושאי כליהם בע"פ.

למקורביו ששאלוהו מה דעתו על ישיבתו בבית הכלא השיב, אם יכול אני לעבוד את קוני ללא הפרעות, מה לי כאן מה לי במקום אחר.

לאחר לחצים על השלטון מגורמים שונים בעולם, ובייחוד התערבותו של השר היהודי מר משה מונטיפיורי שהוזעק במיוחד מאנגליה לשם כך, והגיע לווינה בירת אוסטריה כדי ללחוץ על שחרורו של רבנו, הצליחו לשכנע את השלטונות כי אין כל סיבה למאסר, והוצאה פקודת שחרור.

לאחר חמשה עשר חודשים (!) ביום ד' כ"ג תמוז תרי"ח שוחרר רבנו ממאסרו, וחזר לביתו שבסאדיגורא לשמחת לבם של המוני החסידים בכל העולם.

(מתוך הספר תל תלפיות)

בנים ובנות תוליד ולא יהיו לך פי ילכו בשבי (כח מא).

פעם אחת, חלם הרה"ק ה'בית אהרן' מקרלין, שקוראים לפניו בתורה, את הפסוק בתורה "בניך ובנותיך ילכו בשבי". ה'בית אהרן' הבין שאין הדבר מבשר טוב, ואכן לא עברו ימים מרובים, ונאסר חתנו הרה"ק רבי אברהם יעקב מסאדיגורא [בנו של מרן הרה"ק מרוזין] זצ"ל, וסיבת מאסרו היה עלילת רשע שהעלילו עליו, ומעשה שהיה כך היה:

שנים מועטות בלבד עברו מאז קיבל עליו הרה"ק מסאדיגורא את עול הנהגת החסידים אשר באו לחסות בצל קדושתו לאחר הסתלקות בסערה השמימה של אביו הגדול עטרת תפארת ישראל מרן הס"ק מרוזין זיע"א שנסתלק בג' מרחשון תרי"א.

והנה קפצה עליו רוגזה של מלכות שטפלה עליו עוון חמור כאילו היה שותף לזיוף רובלים של מלכות רוסיה. וכך הווה עובדה באחד מכפרי רוסיה התגורר יהודי בשם חייקל שהתפרנס ממלאכה בזויה, האיש היה מדפיס רובלים מזויפים במרתף ביתו ועל ידי כך התעשר, עברו ימים ודבר התרמית התגלתה לשלטונות הרוסיים, שמיהרו לשים ידם על היהודי שפשע.

אותו יהודי אף שלא היה חסיד סאדיגורא, הזדמן פעם לסאדיגורא ונכנס גם הוא אל רבנו כשנודע הדבר לשלטונות שמחו ככל כפליים, כשהשלטונות טענו שמסתבר שגם לרבי יש יד במעל הזה, שהרי הוא מסתודד לו עם הרבי, ואם כן הזדמנות פז היא להפליל את הרבי ובכך יוכלו לנקום את נקמתם בבנו של הרבי המפורסם מרוזין שהצליח להטעותם ולהיחלץ מידיהם, ואכן לאחר חיפושים נרחבים בביתו מצאו השלטונות מכתב שנשלח אל חייקל מהמו"ץ של העיר "באר" ובו כתוב כדברים האלה: "אל תירא ואל תחת, הזכרתך אצל הרבי שיאריך ימים, ובפיו הק' איחל לך ברכה והצלחה בכל אשר תפנה"... בעקבות אותו מכתב יצאו חיילי הצאר - לרוע הגזירה - לחפש את המו"ץ מ"באר" ולפשפש בביתו, בחדות ניצחון פרצו לתוך ביתו הפכו בכל כליו וארונותיו, ועלה בידם לתפוס מכתבים שהגיעו אל המו"ץ מחצרו של הרבי מסאדיגורא. במכתבים אלו מאשר הגבאי בכתב ידו, כי עשה שליחותו של המשלח כראוי, וכי מסר את ה"קוויטלאך" לידי רבנו, ואמנם - כותב הגבאי במפורש - כי הרבי בירך את חייקל בן שרה חאשע ב"ברכת הצלחה במסחריו"...

באמתחתו של המו"ץ אף נמצאו כמה קבלות של "פדיונות" שהגבאי מאשר כי הונחו על שולחנו של הרבי.

ובכן האם צריכים להוכיח יתירה מכך, שלא זו בלבד שהרבי ידע על עסקיו של חייקל, אלא גם היה שותף פעיל בזיוף המטבעות ותמורת זה קיבל הרבי את חלקו ב"פדיונות", וממילא אחת דינו להיענש כ"חותר תחת שלטונו של הוד מלכותו של הצאר?"

על סמך עלילת שווא זו פנתה הממשלה הרוסית אל ממשלת אוסטריה, שעמה עמדה בהסכם הסגרת פושעים, בדרישה להסגיר לידיהם את הרבי בטענה שגם הוא מעורב בפרשת הזיוף.

הממשלה האוסטרית קיבלה את טענת העלילה, ומתוך קיום הסכמי הסגרה הדדיים שלחו את חיילי המחוז לאסור את רבנו. באביב של שנת תרט"ז, ימים אחדים לאחר חג הפסח צרו השוטרים על ביתו של רבנו מסאדיגורא, הם החרימו חפצים ככל העולה על רוחם, ובהם חפצים יקרים, כתבי קודש, ספרים ומעוטי ארה"ק שנאספו ונשתמרו בבית רבנו, שניהן כנשיא ארץ ישראל לכולל וואהלין. אסורו והובילוהו אל בית האסורים המפורסם של טשערנוביץ.

דבר מעצרו של רבנו התפשט חיש מהר בעולם היהודי כולו, חסידי בית רוזין לבשו יגון ואנחה והחלו בפעולות הצלה.

העולם התורני כולו לעדותיו ולשבטיו, התקומם בסופה וסערה נגד עלילת הדם המרושעת שניתכה על רבנו, לכולם היה מובן מאליהם גם לנער ובעל דעה קטנה כי כל עניין המכתבים והנאמר בהם אין בכל אלה להטיל אף צל היגיון ב"שותפות" הרבי בעסקיו של חייקל. לא היה ממילא אפילו טעם להצטדק בפני רודפי נפש, שלגודל עבודתו בקודש ורוממותו מענייני העוה"ז, אין לרבנו כל שייכות לעילה שנקמה עליו.

והנה הגיע היום והרבי הושלך לתוך חדר אפל וצר בלי שיוכל לראות את אור השמש, ואף להסתובב בו אי אפשר היה לו. בתקופה הראשונה למעצרו גם הושפל עד דכא, כאשר לתוך התא המחניק הכניסו הצוררים, גוי פושע ושונא ישראל שהציק מאוד לרבי בזדון וברשע. במשך כל שעות היום הוכרח רבנו לעמוד על רגליו בלי רשות להישען על הקיר, בעוד הפושע ההוא עומד מולו מלגלג עליו ומפריע לו ללמוד ולהתפלל.

כשמוע ר' אהרן כן, קפץ ממקומו בהתרגשות: 'לי יש עוד זוג תפילין מהודרים שמונחים בחדרי וממתנים ליהודי שיניחם'

וְשִׁמַּחַת בְּכָל הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן לָהּ ה' אֱלֹהֶיהָ וגו' (כו יא).

סיפר לי ידידי מארץ הקודש, הרה"ח ר' אהרן אסייג שליט"א, המשמש כמנהל תלמוד תורה 'חניכי הישיבות' בעיר נתיבות, על טהרת הקודש, שיש לו קשר עם נדיב אחד שנוהג מזה תקופה לנדב כל חודש את המעשרות שלו לטובת התלמוד תורה, פעם אחת אמר לו שנזדמנו לו שני זוגות תפילין מהודרים ביותר, אשר אין לו צורך בהם, והוא רוצה שיקחם ויתן אותם למי שנצרך להם.

תחילה ניסה להסביר לו שמעולם לא פגש אדם שמחפש לקבל זוג תפילין, אולם הלה התעקש באמרו: 'אותך אני מכיר כאיש נאמן, ואני סומך עליך שתביא את התפילין לאיש הנצרך לכך, על הצד היותר טוב', בליט ברירה נטל את התפילין והניחם בחדרו, וכל הענין נשכח מראשו.

כעבור שבועיים נסע לפאריז להתרים נדיבי עם לטובת המוסד, וכשעבר במקום שצריך להחתים את ה'פאספארט', הסתכל עליו הפקיד הממונה בהתבוננות מרובה משך כמה רגעים, לבסוף קראו לצד ושאלו לאמור 'אולי יש לך באמתחתך תפילין שאוכל להניחם כעת?' משענה בחיוב הכניסו הפקיד עמו לחדרו, לקח את התפילין והניחם ברגש רב, ניכר היה שמזה זמן רב לא זכה לקיים מצוה זו, משראה ר' אהרן כך פנה אליו ואמר: יש לי זוג תפילין אחרים שאין לי צורך בהם, רצונך לקבלם במתנה? נענה הפקיד בשמחה: 'אם תתן לי את התפילין מקבל אני עלי מעתה להניחם בכל יום', וכך הוה.

עברו כמה ימים התקשר אל ר' אהרן ידידו משכבר הימים, ודברו על דא ועל הא, ולפי תומו סיפר לו שהוא מכיר יהודי יקר, מטופל ב"ג בנים בליעה"ר, לפני למעלה מעשר שנים שמע שבבית החולים שבמקומו נולד ילד יהודי, אשר הוריו לא רצו לגדלו, והשאירוהו שם לכל מאן דבעי, וחשש היהודי הלו שמא יפול למשפחה שאינם שומרים תורה ומצוות, על כן הזדרז ללכת לבית החולים ואמר שהוא רוצה לגדלו, ואכן נטלו לביתו וגדלו כאחד מבניו. והנה היהודי הלו הוא עני ואביון, ובקושי יש לו כדי פרנסתו בצמצום, ועתה קרב היום שבו יכנס הילד לעול תורה ומצוות ואין ידו משגת לקנות תפילין.

כשמוע ר' אהרן כן קפץ ממקומו בהתרגשות: 'לי יש עוד זוג תפילין מהודרים שמונחים בחדרי וממתנים ליהודי שיניחם, וברצון רב אשלחם לך שתתנם לאותו יהודי'.

והנה, שתי מעשיות אלו אירעו באותו חודש שבו קיבל את התפילין מן הנדיב, ומזה נוכל לראות קצת מנפלאות דרכי ההשגחה המסבב את עולמו עד שמביא לכל אחד את צרכו באופן הראוי לו.

ויש להמליץ ע"ז דברי המדרש בפרשתו (ילקוט שמעוני - פרשת ראה רמז תתצב), 'ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך' וגו', לפיכך משה מזהיר את ישראל 'עשר תעשר', עשר בשביל שתתעשר, שע"י שקיבל על עצמו ליתן כל המעשרות להתלמוד תורה, זכה בהשגחה העליונה, לשמוח ולזכות את ישראל במצות תפילין ולקרבה לאבינו שבשמים.

(הגאון רבי מאיר צוויבל - נר המאיר)

כאן אזר המוהל אומץ ושאל אותו: "אבל מדוע? הרי את כל היתר המצוות אינך מקיים, למה דווקא במצוה זו אתה מסתכן כל כך?". והקצין השיב: "את החותם שהטביע בי אבי כשאני הייתי בן 8 ימים אני רוצה להטביע בבני אחרי."

את האפיזודה הבאה סיפר הרה"ג רבי ישראל מאיר לאו שליט"א באחת משיחותיו:

הסופר ניצול השואה אלי ויזל הגיע לברית המועצות כשמוסך הברזל עדיין הפריד בין היהודים שם לעולם כולו, יהודים אותם כינה 'יהודי הדממה'. הוא פגש ביהודי שהיה נוהג למול ילדי ישראל לבקשות ההורים, תוך סיכון עצמי כי הדבר היה אסור על פי החוק. הוא ידע כי בכל שעה יש לו לצפות למאסר ולהגליה לסיביר, אם לא גרוע מזה. כדי להיות מוכן להגליה היו שני צרורות קבועים למיטתו - האחד הכיל טלית, סידור ותפילין ובצורו השני - כלי המילה.

לילה אחד העירו אותו בדפיקות חזקות, שלא השאירו בידו ספק כי עיסוקו נחשף ושעתו הגיעה. ואכן בדלת ניצב פולקובניק (דרגת קפטן) במדי הצבא האדום, שאמר לו: "קח איתך את כלי העבודה שלך ובוא אחרי". המוהל נטל את שני הצרורות שמתחת למיטתו שהיו מוכנים בדיוק לשעה כזו, אך למרבה ההפתעה, במקום למשאית אסירים הוא הוכנס לרכב פרטי שאותו קצין נהג בו בעצמו. הם נסעו צפונה ממוסקבה למעלה מ-3 שעות והגיעו לכפר קטן לאחר שהאיר השחר, שם עצר הקצין למוהל: "בוא אחרי".

בבית כפרי המתינה להם אישה עם תינוק והקצין אמר: "זה התינוק שלי. אני יהודי, אני יודע במה אתה עוסק אני רוצה שתמול אותו עכשיו". "לא אמרתי לך את שמי, כי אני לא רוצה שתדע אותו ולא תוכל אי פעם להסגיר אותי", המשיך ואמר, "מפקדי לא יודעים את זהותי האמיתית, וכשידעתי כי יהיה לי בן - דאגתי שאשתי תלד פה בכפר הנידח הרחק ממוסקבה, כדי שאוכל למול אותו בבוא היום באין רואה".

כאן אזר המוהל אומץ ושאל אותו: "אבל מדוע? הרי את כל היתר המצוות אינך מקיים, למה דווקא במצוה זו אתה מסתכן כל כך?". והקצין השיב: "את החותם שהטביע בי אבי כשאני הייתי בן 8 ימים אני רוצה להטביע בבני אחרי. זה המעט שאני חייב לזכרו של אבא ולכבודה של המורשת היהודית שאליה נולדתי. החותמת הזו תאמר לבן שלי כל חייו כי הוא בן לעם היהודי".

כן, מסירות הנפש היא המייחדת את עם ישראל מכל העמים, היא ההופכת את עמנו לעם סגולה, אוהב וחביב. תכלית חייו של היהודי עלי אדמות, אינה להעביר כאן את חייו, כיתר בעלי החיים. לא כן. חייו של היהודי מקודשים ומרוממים ומיועדים אל תכלית אחת: קנין חיי נצח בעולם הבא. זה הוא סוד כוחה של מסירות הנפש למיתה ויש בכך גם כדי ללמדנו על מהותם של החיים, על קדושתם ועל מעלתם.

(משיחותיו של הרה"ג רבי ישראל מאיר לאו שליט"א)

עצות וסגולות:

בחול מבררים הבירורים ובשבת עולים לאצילות

מה טבו אלהיך יעקב משכנתך ישראל. כנחלים נטיו כגנת עלי נהר כאהלים נטע ה' כארזים עלי מים. יול מים מדליו וזרעו במים רבים וירם מאנג מלכו ותנשא מלכתו (במדבר כד ה-ו). כאן נתקנים מלאך רע עונה בעל כרחו אמן, שהרשע הזה ידע מה עושים ישראל בתפלות שהם מתפללים בששת ימי החל ובשבת, דבחל מבררים הבירורים בכל יום, ומתקנים בכל יום ארבעה עולמות אצילות בריאה יצירה עשייה, ומבררים בכל יום מהשבעה מלכים שמתו, ומה שמבררים בששת ימי החל הכל נכלל במלכות ועולה לאצילות, ומתיחדת עם דודה ככלה מקשטת שנכנסה לחפה:

חול נקרא יעקב ושבט נקרא ישראל

וזה שאמר מה טבו אלהיך יעקב, דהינו בחל, דהחל נקרא על שם יעקב והשבת נקרא על שם ישראל. וזהו מה טבו אלהיך יעקב. הינו בתי כנסיות שאתם מתפללים בהם, וזה בחל. משכנתך ישראל, הם נמי בתי כנסיות, וזה בשבת. אי נמי, הטעם למה בחל נקט יעקב ובשבת ישראל, משום דרחל שהיא עקרת הבית אין לה זוג כלל בחל עם זעיר אנפין רק עם יעקב, ובשבת אז מזווגת עם ישראל שהוא זעיר אנפין. ואומר על ימי החל, מה עושים ישראל בתפלותיהם, שהם מתקנים כל ארבעה עולמות, ומעלים אותם ממטה למעלה:

תיקון עולמות ב"ע על ידי התפלה

ואמר כנחלים נטיו, זה עולם העשיה שבו מתחילים תחלה, שמתהרים אותו ומסירים הקלפות שבו על ידי פטום הקטרת, ואחר כך על ידי הקרבנות כוללים ספירותיו זה בזה וזה משפיע לזה, וזהו כנחלים נטיו, נחלים גימטריא חקל שהוא שדה, ושדה הוא עולם העשיה, ואומר אף על פי שקדם התפלה היתה העשיה כשדה חרוב, עכשיו על ידי התפלה נעשו ספירותיו כנחלים נטיו ונכללים זה בזה, כגנת עלי נהר, זה מירי בעולם היצירה, צנות מלאך וא' עם שני כוללים גימטריא עולם יצירה, כאהלים נטע ה' זה עולם הבריאה, אהלים נטע' עם כללות שתי תבות והכולל גימטריא בריאה. כארזים עלי מים זה האצילות, ארזים גימטריא ע"ב קפ"ד עם שני כוללים, דשם ע"ב הוא שרש האצילות:

ע"ה השפעת אימא בז"א מתבררים הניצוצות

ומפרש אחר כך יול מים מדליו, דהינו דבכל שבוע בימות החל אמת משפעת בזעיר אנפין, והוא מברר מן המלכים שמתו, וזהו יול מים מדליו, דליו גימטריא חמשים, והם חמשים שערים שבאמא, והיא משפעת בזעיר, והניצוצות של הקדשה שהם זרע קדש שהם בתוך הקלפות מתלקטים ומתבררים, וזהו וזרעו, דהינו הניצוצות שהם במים רבים שהם הקלפות, מתבררים ועולים, וזהו וירם מאנג מלכו, אגן גימטריא שבעה, הם השבעה מלכים, דבכל שבוע מתבררים מהם מלכים כידוע:

הבירורים עולים עם המלכות בשבת

עוד יש לומר על וזרעו במים רבים, דמלת וזרע' עם ארבע אותיות הוי' זעיר, דזעיר אנפין הוא המברר בששת ימי החל, וזהו שאמר וזרעו שהוא זעיר הוא הנכנס במים רבים שהם הקלפות בימות החל. וירם מאנג מלכו, דהינו מרים מאנג שהם השבעה מלכים מה שראוי להרים, והנהרמה הינו מלכו שאמר, וכל מה שהרים והעלה בימי החל הכל מתברר עם המלכות, ועולה ומתנשאת ביום השבת, וזהו ותנשא מלכתו, הינו ביום השבת, ותנשא עם הכולל גימטריא יום שבת:

(מחשון הלבן פר' בלק)

פינים על הפרשה:

המנוחה האמיתית היא בעולם הבא

והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלהיך נתן לך נחלה וירשתה וישבת בה (כו א).

אפשר לרמוז, דבא משה רבנו עליו השלום לעורר לכל אחד ואחד מיישראל להתכונן ולהכין לו צידה לאותו עולם, שהוא עולם המנוחה והשלום, וכמו שאמר התנא (אבות פ"ד מ"ו) יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה. משום דלא שייך קורת רוח והנחה ושלום כי אם בעולם הבא, אבל בעולם הזה לא שייך שם מנוחה וקורת רוח, דאם ישבע הרבה יקוץ בנפשו, ואם ירעב ימאס חייו, ואם יהיה ממצע עדין יש לו אנהגה שלא השלים רצונו, והכא נמי אם יש לו עשר הרבה, כל ימיו בדאגה, דשמא יפסיד הממון ההוא או יגנב, וכמו שאמר התנא (שם פ"ב מ"ו) מרבה נכסים מרבה דאגה. אם כן, לא שייך קורת רוח ומנוחה בעולם הזה בשום אופן, והמנוחה והקורת חיים האמתיים הם בעולם הבא. ועל זה בא משה רבנו עליו השלום להזהיר לכל ישראלי ולומר לו, הרחק עצמך מהבלי העולם הזה, כי לריק אתה יגע, כי יצרך משיאך ומסיריך בהבלי העולם בטענת שתמצא מנוחה ותהיה מנוכדי ארץ, כי כשתתבונן בדבר תבין ותשכיל כי אין שום מנוחה בעולם הזה כמו שאמרנו, והמנוחה לא שיכא כי אם באותו עולם, שהוא עולם המנוחה האמיתי.

השמחה השלמה כשיזכה לעולם הבא

וזהו והיה כי תבוא אל הארץ, והיה לשון שמחה. וכך אומר לו, שמחה לך כשתבוא אל הארץ היא ארץ חיים שהיא עולם הבא, וזו היא השמחה השלמה, שהיא שמחה בלי שום דאגה, והארץ הזאת שהיא ארץ חיים, היא אשר ה' אלהיך נתן לך נחלה, וזו היא נחלה שאין לה הפסק, לכן זו היא השמחה השלמה, אם זכית לה, וירשתה וישבת בה, דזו היא הירשה והישיבה העקרית.

(פיתוחי חזונו)

כדי שיזכה לעולם הבא יקיים את המצוות כראוי

ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר ה' אלהיך נתן לך ושמנת בטנא והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך לשכן שמו שם. ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם ואמרת אליו הגדתי היום לה' אלהיך כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו (כו ב-ג).

תנו מתנ"ך להשתדל לסגל תורה ומעשים טובים, שהם הפרות היוצאים באותו עולם, וזהו ולקחת מראשית כל פרי האדמה, הם הפרות היוצאים באותה האדמה, אדמת חיים, שהיא עולם הבא. ומה שאמר מראשית כל פרי האדמה, דהינו מן המבחר שהוא ראשית הכל, והכונה, שהמצוות שתעשה השתדל לעשות אותם מן המבחר, דהינו כשתעשה המצוה עשה אותה בשלמות, באהבה ובשמחה רבה. ולפיכך אמר מראשית, דהינו מן המבחר תעשה המצוות, וקדק ואמר כל פרי האדמה, דפרי האדמה הם המצוות כמו שכתבנו, שהם פרות האדמה (שהם

[שהיא] עולם הבא, ותר"ג מצות הם, ובא להזהיר שכל המצוות שתעשה יהיו מן המבחר, אפלו יהיה בהם חסרון כים הרבה, הכל תעשה מן המבחר באהבה ושמחה רבה, וזהו מראשית כל פרי האדמה, דהינו כל תר"ג מצוות, והמצוות האלה אשר תקח ותוליך לאדמת חיים, הם אשר תביא מארצך, היא העולם הזה שהיתה ארצך בעודך חי. וגם המצוות האלה שסגלת, דע לך שהכל היה בעזרי ויחברך, וזהו אשר ה' אלהיך נתן לך, דהינו הוא שעזרך עד שסגלת הפרות האלה שהם המצוות.

המצוות משלמות את הנפש רוח ונשמה

וזהו שכל מה שתעשה יהיה לשם שמים, כדי שבו יהיה שלמות לנפשך ורוחך ונשמתך, ומלת טנא רמזו בה נפש רוח ונשמה, משום דטנא ראשי תבות טעמים נקודות אותיות, ואותיות הם הנפש, והנקודות הם הנשמה, והטעמים נשמה לנשמה, וזהו שרש הטעמים והנקודות והאותיות בפרצופים של מעלה, ודכותה לגבי אדם רומז לנפש רוח נשמה, וזהו ושמנת בטנא, דהינו המצוות שתסגל צריך שתעשה לשם שמים כדי שיאירו הנפש רוח ונשמה שלך, וכשתעשה כך, אז כשתלך לאותו עולם אז והלכת אל המקום אשר יבחר ה' אלהיך, דהינו תזכה להיות מהזוכים לחזות בנעם ה' ולבקר בהיכלו.

לאחר המיתה מודה לקב"ה שהצילו מיצר הרע וכשתלך לשם, תחלה ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם, הכהן זה מיכאל כהן גדול שעל ידו נקרב כל הנשמות, וזהו שאמר ובאת אל הכהן, זה מיכאל כהן גדול, ואמרת אליו הגדתי היום לה' אלהיך, הכונה היא, היום הזה שהוא ראוי לי להודות לה' שעזרני על יצר הרע, שכל עוד שהייתי חי לא הייתי מאמין בעצמי, דשמא יגרם החטא ויחזר היצר וינצחני, כמו שאמר התנא (אבות פ"ב מ"ד) אל תאמן בעצמך עד יום מותך, ולכן היום שבאתי שלם הגדתי היום, דהינו היום ראוי לתן הודאה שגמלתי מיצר הרע, והיום הוא השמחה גדולה שלי שזכני ה' עד שבאתי אל הארץ היא ארץ החיים שבאתי אליה עכשו.

(פיתוחי חזונו)

עיקר עבודת ה' הוא היחוד

את ה' האמרת היום להיות לך לאלהים וכו' (כו טז).

הנה חכמינו זכרונם לברכה אמרו (ברכות ו חגיגה ג), אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, שנאמר (דברים ו ד) שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, דכתיב (דברים יז א י"ז כא) וימי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, והנה זה נרמז בחשבון, והוא את הו"ה האמרת היום עם הכולל גימטריא שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד עם אותיות ה' אלהינו ה' אחד, הרי נרמזה שמע ישראל באת ה' האמרת.

(מחשון הלבן)

הגאון הצדיק רבי יעקב מאיר שכטר שליט"א

התפילה, וביניהם עמד אחד מגדולי תלמידי רבינו, שהיה ידוע ומפורסם בעבודת התפילה שלו, והיה לו הרגש שרבינו אינו מתכוון אליו בדברי התוכחה להתחזקות בתפילה. באותו יום נדמן לו לעמוד סמוך לרבינו בעת התפילה, אז נוכח שהוא מעודד לא התפלל תפילה כראוי.

כי כאשר דיבורי התפילה יוצאים מפי האדם בבהירות, אזי הם שלמים, והרי הם בבחינת 'אבנים שלמות תבנה' - ואז יש בכוחם לתקן תיקונים ולבנות בנינים נפלאים וחידושים בכל הבריאה כולה ולשנות את הטבע, כמ"ש בזהר (בראשית ה') על הפסוק (ישעי' נא) "ולאמור לציון עמי אתה" - אל תקרי עמי אלא עימי, מה אנא עבדי שמיא וארעא במילולי, אף אתם וכו' [מה אני בראתי שמים וארץ באמרי פי, אף אתם]. וכל חידוש הבריאה לעתיד שיהיה באופן נפלא מאד, יהיה מהצירופים הקדושים של התורה הק' והתפילות ודברי האמונה של ישראל עם קדושו (ע"י לקו"מ סי' ל"א שפירש דברי רבינו במ"כ "ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית", אין טוב אלא תורה, שחידוש מעשה בראשית שבכל יום נעשה מהצירופים הטובים של אותיות התורה, שנעשה ע"י כיסופים טובים בתורה ובתפילה, ע"ש).

(ונכתב בספר - ח"ב מאמר חיים של בהירות)

ארכיון 'עוז והדר'

אבנים שלמות תבנה

מקבל אצל החסידים שההבדל בין מדרגת צדיק אחד לחבירו היא בעיקר במידת זכות ובהירות האמונה שהיה להם (ועיין בס' תורת אבות - סלוני, אמונה ובטחון אות יג) (כי אין גבול לגודל עוצם המושג "אור" האמונה ולרביי המדרגות שבו, אם כי כל אור הוא מציאות של אור). כל כמה שהאמונה

זכה וברורה בתוקף יותר - יש ערך רב יותר לתורה ולתפילה. כל מצוה וכל פעולה טובה, ערכה רב לאין שיעור אם האמונה בהירה ואיתנה יותר. כי כל כמה שהאמונה חזקה יותר ומאירה, כן האדם גדול יותר ומרומם יותר, וכל פעולה שלו נוגעת במקומות גבוהים יותר ומתקנת תיקונים נעלים ונשגבים יותר ויותר, הכל כפי גודל בהירות האמונה שיש באדם. (ועיין בספר 'אמונה ובטחון' לחזו"א (פ"ב אות א') שכתב ש"קטני אמונה - גם הם בכלל מאמינים").

זוה ענין עבודת הצדיקים, שמכניעים את הרע ושובים את ההסתרה, ומדביקים עצמם להאמונה הקדושה תמיד, וכמו שכותב רבינו (בליקו"מ סי' יח) על דברי חז"ל (ב"ב ע"ד) רבי יונתן משתעי, שר' יונתן היה מספר על ארגז מלא באבנים טובות ובמרגליות שנמצא בים, ויצתה בת קול ואמרה

הגאון הצדיק רבי אלימלך בידרמן שליט"א

בדורות האלו אשר הצרות מתגברים בכל יום ויום, גזירות ומלחמות עצומות, חרב ורעב, מצור ומצוק, וחלאים רבים, ומי אשר האיר עליו הקב"ה חוט של חסד, והצילו מכל הפגעים רח"ל, יהיה לו לזיכרון תמיד חסדי ה', ולא להיות מכפויי טובה. ולא זו בלבד, אלא כל מי אשר משפיע עליו הקב"ה שפע של ברכה, שזכה לישב בביתו בהשקט ובבטח, ופרנסתו היא סדורה, שצריך ליתן שבח והודיה למקום על זאת. ומה מאד מזהיר בספר חרדים, שזהו מכלל מצוות עשה של 'הגדתי היום לה' אלוהיך, כי באתי אל הארץ הטובה', מכאן אזהרה על בני אדם המקבלים טובה והשפעה מהש"ת, ליתן שבח והודיה, ולא לקרות קול קובלנא (מתרגם) כדרך צרי העין, אשר יותר מאשר נותן להם ה' מזון ומחיה, יותר הם בוכים וקובלים וכו', עכ"ל.

וכן כתב השל"ה הק' (אות יב) בזה"ל, 'וענית ואמרת' (פסוק ה) פירש רש"י 'מזכיר חסדי המקום'. ככה מחויב אדם לעשות בינו לבין קונו יתברך כשמשפיע לו איזה טובה או איזה הצלחה, להלל ולהודות לו שהזמין לו זה הדבר ברחמי וברוב חסדיו ב"ה. עכ"ל. וכבר כתב רבינו ה'אור החיים' הק' זי"ע (שמות כב ו) 'אין לך שעה ורגע שאין השי"ת עושה פעולה עם האדם בין בבחינת גופו בין בבחינת צרכיו, נמצא שתמיד עלינו לתת שבח והודאה להשי"ת על נפלאותיו וטובותיו בכל עת.

הוסיף הרה"ק מראפשיץ זי"ע (זרע קודש תולדות ד"ה ויעתר) בשם אביו הרה"ק רבי מנחם מענדל מלינסק זי"ע בחובת ההודאה, וז"ל, צריך תמיד להודות לה' על הטובות שמיטיב עמו בכל שעה, בכל

הכל במתנה גמורה אחר שאינו כפוי טובה. וזהו טעמא רבה למצוות ביכורים, לעלות בזכרוננו שכל מה שמצוי בידינו מקנייני העולם הכל מאת ה' בא לנו, ע"כ.

ואכן, המהמין שהקב"ה מנהיג את העולם, והוא מחיה אותו בכל עת ובכל שעה, ונותן לו כח לעשות חיל, אזי לא יירא לבו גם לעת 'חשכה', כי סמוך לבו בטוח בה' אשר יביא עליו תמיד את הטובה והברכה, וגם אם נראה לו כ'רעה' יודע הוא שאין זה אלא לטובתו השלימה והאמתית.

להגיד שאינן כפוי טובה - לפיכך אנחנו

חייבים להודות

בפרשתן (כו ב-ג), 'ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר ה' אלוהיך נותן לך... ובאת אל הכהן אשר יהיה בימים ההם ואמרת אליו הגדתי היום לה' אלוהיך כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו'. והנה כל האמור בתורה הוא כנבואה הנצרכת לדורות, וגם בזמן הזה לאחר חורבן בית המקדש בעוה"ר עדיין שייך עניינה של מצות הביכורים (כפי שהאריכו בספא"ק). וכיצד היא נעשית בזמן הזה, מבאר ה'קב הישר' (פ"ח) בשם בעל ה'חרדים' כי תוכן עניין ה'ביכורים' הוא להודות ולהלל לא-ל הטוב על כל החסד אשר גמל עמו, וכמו שדשרו חז"ל (בספרי, חובא ברש"י פסוק ג) מה שנאמר 'ואמרת אליו' שאינן כפוי טובה, וענף משורש המצוה הוא לדידו, חיוב ההודאה על כל טובה שהקב"ה עשה ועושה עמו. וז"ל, אין לך אדם שלא נעשה לו נס, בפרט

ארכיון 'עוז והדר'

כי ממך הכל - חיזוק האמונה

שכל אשר לו הוא מיד ה'

בפרשתן (כו ב), 'ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר ה' אלוהיך נותן לך', ביאור נפלא מצינו ב'עקידה' (שער שמונה ותשעים) כי הנה עיקר העבודה בהבאת הביכורים הייתה כדי שנכיר שהקב"ה הנחילנו את הארץ, ולא בכוחנו ועוצם ידינו יש לנו את כל השפע הגדול. כי פעמים הרבה סבור האדם אשר תביא מארצך - שהיא ארצו, אבל באמת, ידע שהכל הוא מאשר ה' אלוהיך נותן לך, עליו לעקור מליבו מחשבות אלו, ורק יאמין כי מידך הכל.

הרחיב בדבר ה'אלשיך' הק' (בריש פרשתן) וז"ל, כי הקב"ה 'חפץ להיטיב', ואינו מבקש מאתנו רק שנחזיק לו יתברך טובה, ונכיר כי הוא אדון הכל והוא הטוב והמטיב לנו תמיד, ונברך ונהלל לו יתברך. והנה, כי יראה אדם את עצמו בארץ זבת חלב ודבש, שמן ודשן תחת גפנו ותחת תאנתו ואין מחיר, בתיים מלאים כל טוב אשר לא מילא, כרמים וזיתים אשר לא נטע, חטה ושעורה לרוב מאד, אפשר שידיחנו יצרו בשרירות ליבו לאמר 'כוחי ועוצם ידי עשו לי את כל החיל הזה'. ודרכו של הבורא יתברך שכאשר ח"ו יחשוב האדם כי קניינו אשר רכש בכוחו בא לו, יסיר ה' מאתו את כל הטובה וברכת שמים אשר נתן לו הא-ל. לכן ציונו הבורא יתברך מצוות ביכורים, שיבוא האדם אחת בשנה אל בית אלוהינו כשפרי ביכורי מעשיו בטנא שבידיו, ויניחם לפני ה' יתברך, ויאמר לו, הרי 'שלך' לפניך, כל זאת ממך הוא, ואתה הוא שהבאת עלי את כל היבול הטוב, אז יתן לו השי"ת

מיני טובות נגלים וטובות נעלמים, במאמר חז"ל (יומא כב:) כמה לא חלי ולא מרגיש גברא דמריה סייעיה. עכ"ל. וכבר נודע מה דאיתא בספ"ק שהאוחז בפלך ההודאה ממשיך על עצמו שפע רחמים וחסדים, ועוצר ומונע את הפורענות הבאה עליו. וכך הוכיח הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע ממה שאמרו חז"ל (דב"ר א. מס' סופרים פ"ב א ב) 'אין מפסיקין בתוכחה', היינו שאין מפסיקין באמצע קריאת התוכחה להעלות עולה אחר לתורה, שהרי העולה לתורה פותח בברכו את ה' המבורך, והקב"ה אומר 'אין שורת הדין שיהיה בני מתקללן ואני מתברך'. הרי לך, שאם אומרים 'ברכו' ומודים ומהללים את ה' שוב אין מקום לתוכחה, כי ההודאה מסלקת כל הדינים והתוכחות. וכך כתב הרה"ק ה'תפארת שלמה' זי"ע (ורא ד"ה נותן) וז"ל, ידוע כי האדם הרוצה לבקש על צרכיו הנה צריך מקודם לתת הודאה לשעבר ואח"כ יכול למשוך חסדים להבא. כמו שנאמר 'הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו', פירוש כשאדם נותן הודאה לשעבר כי טוב אז מביא חסדים טובים לעולם חדשים לבקרים. ובלשונו של ה'שפת אמת' במכתב קודש (אוצר מכתבים נז) 'לכן עצתי שתקבל הייסורין באהבה ותתן שבח והודאה להשי"ת על זאת, וממילא אין כדאי להשי"ת שאתה תהיה בצער, וד"ל'.

אוצר הטוב - אוצר של יראת שמים

בפרשתו (כח יב), 'פתח ה' לך את אוצרו הטוב' וגו', ומצינו ב'כלי יקר' שביאר באופן נפלא, תחילה מקדים להביא את דברי רבינו בחיי (שמות יט ה) שהנה כל מלך מטמין באוצרותיו דברים שאינם מצויים בידו בכל עת, וכגון אבנים טובות ומרגליות שאינם 'מתגלגלים' ביד כל אדם. ועל דרך זה, הקב"ה מכניס ל'אוצרו' ולבית גנזיו את ה'יראת שמים' שיש לו ליהודי, וכדכתיב (ישעיה לג ו) 'יראת ה' היא אוצרו' [וכדאיתא בגמרא (ברכות לג:) 'אמר רבי חנינא משום רשב"י אין לו להקב"ה בבית גנזיו אלא אוצר של יראת שמים']. והיינו טעמא משום שכביכול אין יראת שמים מצויה אצלו ית' שהרי 'הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים' (ברכות לג:), עפ"י מפרש ה'כלי יקר' מה שנאמר כאן 'פתח ה' לך את אוצרו הטוב, שבא הכתוב לומר, שלטובת האדם הקב"ה מטמין את היראת שמים, ולצרכי האדם עצמו שומרה בבית גנזיו. והיינו, כי אותה יר"ש היא מקור ההשפעה של הפרנסה ושאר צרכי האדם, וזהו שאמר הכתוב 'פתח ה' לך את אוצרו הטוב - שאותו 'אוצר' שמור לך ובעבורך לעת הצורך...

ומוסיף ה'כלי יקר' ביאור יקר בהא דאיתא בגמ' (תענית ב.) ללמוד מהאי קרא 'פתח ה' לך את אוצרו הטוב מן השמים לתת מטר ארצך בעתו' כי 'מפתח של גשמים' נמצא רק בידו של הקב"ה ואינו נותן אותו לשליח. ומבאר טעמא דמילתא כי היות וב'אוצרו' זה מוטמן ה'יראת שמים' שיש לו להאדם על כן הוא חביב מאוד אצל הבורא ית"ש, עד שלגודל החביבות הוא מחזיקו בידו בכבודו

ובעצמו ואינו מוסרו לאחר... והלא כה הם דבריו בהרחבה, וז"ל, אוצרו הטוב - היינו אותו אוצר שהקב"ה עושה בשמים מיראת ה' אשר בך, כי היא אוצרו כמו שנאמר (ישעיה לג ו) 'יראת ה' היא אוצרו', ר"ל של הקב"ה, ה' אשר בך. ושמה טעמה לומר שיש אליו ית' איזו צורך באוצר זה, ע"ב אמר 'פתח ה' לך את אוצרו הטוב, אין לו ית' שום צורך באותו אוצר כי אם לך הוא שמוריש ליתן לך משם כל צורך ולפרנסך משם, ואין הקב"ה מוסר מפתח של אוצר זה אל השליח אלא הקב"ה בעצמו ובכבודו מחזיקו בידו כי האוצר הלזה חביב עליו מאד. עכ"ל.

ונראות מצינו בדברי הגה"ק מהר"ם א"ש זי"ע (אמרי יושר עמ' טו) שמקשה שלכאורה נראה 'סתירה' בענין 'אוצרו של הקב"ה', מצד אחד אמרו בגמ' 'אין לו להקב"ה בבית גנזיו אלא אוצר של יראת שמים', ומאידך מצינו מקרא מפורש (ירמיה ג כה) דכתיב 'פתח ה' את אוצרו ויוציא כלי זעמו', והרי שיש לו להקב"ה באוצרו 'כלי זעם' ואילו בגמרא מבואר שיש באוצרו 'יראת שמים'. ומיישב בזה"ל, והנראה לומר דאין הפירוש כי 'פתח ה' את אוצרו' דהיינו 'אוצר של זעם', רק דהאי פתח ה' את אוצרו היינו אוצר של 'יראת שמים' במה דכתיב יראת ה' היא אוצרו, והנה כל זמן שיש יראת ה' באוצר, הקב"ה מרחם על בריותיו, אמנם כשאין שם יראת שמים אזי יש לירא מן העונש, וזהו כוונת הפסוק 'פתח ה' את אוצרו' דהיינו אוצר היראה שלו, והנה אין בו יראת שמים ויוציא את כלי זעמו, עכ"ד. ללמדנו שאם יש ירא"ש אזי זוכה לרחמים והקב"ה פותח בפניו כל השערים להשפיע עליו מטל השמים ומשמני הארץ, ומכלל הן אתה שומע לאו ח"ו...

והזמן גרמא להתחזק ביראת שמים, וכבר הבאנו הא דאיתא מהר"ק ה'בית אהרן' זי"ע (נצבים עמר קל: ד"ה התחיל), וז"ל. והעיקר צריך כל אחד ואחד להמשיך עליו היראה באלו הימים באיזה אופן שיהיה - כשיש דין למטה אין דין למעלה, וזהו פירוש המדרש 'כשישראל עושין המשפט... ועושה עמם צדקה'. ואופן היראה - אם הוא מאותן המכירים קצת וקרובים להשי"ת בוודאי יש להם יראה ופחד באותן הימים - יראה עילאה, ואם לאו - מאימת הדין נפשי תבחיל. צריך מאד לירא ולפחד וזהו העיקר, ואז הקב"ה עושה עמם צדקה, עכ"ל.

לראש ולא לזנב - קמנו ונתעודד

בפרשתו (כח יג), 'ונתנך ה' לראש ולא לזנב', ותרגם אונקלוס 'לתקיף ולא לחלש', וביאר הרה"ק ה'ישמח ישראל' זי"ע (ר"ה אות ז) שהוא על דרך הכתוב (משלי יח יד) 'רוח איש יכלכל מחלהו', בכל ענייני מחלה חלילה הן בגוף והן בנפש רח"ל, העיקר הוא התחזקות הדעת שהוא הראש, דעת ומחשבת, ועי"ז יכלכל מחלהו, ועל כך נאמר ונתנך ה' לראש, שיהיה 'תקיף' וחזק בדעתו, שע"י יהיה לו רפואה שלימה בגוף ובנפש.

מעתה עם ה' חזקו ונתחזקה להיות 'תקיף ולא חלש', ולהתאזר בגבורה לקראת הימים הנוראים והקדושים הבעל"ט, ואל ישמע לקול יצרו הרע הבא עליו בערמה ובתחבולה להפילו בייאוש כי כבר הרחיק הרבה ללכת בדרכיו הרעים, אלא יתחדש מכאן ולהבא לעבודתו ית"ש. וכמו שכתב הרה"ק מקאזניץ זי"ע (יקר מפז כי תצא ד"ה ושכית), שהנה איתא בזה"ק (זו"ח עב.) לפרש מה שנאמר (כא יג) 'ובבתה את אביה ואת אמה ירח ימים דא היא ירחא דאלול', וצ"ב, מדוע נקרא חודש זה בשם 'ירח', ומבאר כי מצינו ג' שמות ל'לבנה', ירח, לבנה וסיהרא. בתחילת החודש נקרא בשם 'ירח' שמתחילה להתגדל ולהתחדש (וכן מצינו בטעמי המקרא ועוד, ירח 'בן יומו'), באמצע החודש כשהיא בשלמותה מכנים אותה 'לבנה', ואילו בסוף החודש נקרא שמה 'סיהרא' אחר שאינה מאירה כל כך והרי כמו בבית הסוהר. עפ"י כתב 'ובחודש אלול נפתחין שערי תשובה, וצריך האדם לדמות בעצמו שמעתה מתחיל להתגדל כתינוק בן יומו, ולכן אלול נקרא ירח'.

ונראות מצינו עד כמה יקר וחביב לפני השי"ת 'הרצוה בתשובה' כל מעשה טוב ומחשבה טובה של יהודי הרוצה להתקרב אליו ית'. שהנה איתא במשנה (בכורים ג ג) הגיעו (מביאי הביכורים) קרוב לירושלים, שלחו לפנייהם ועטרו את ביכוריהם, הפחות הסגנים והגזברים יוצאים לקראתם, לפי כבוד הנכנסים היו יוצאים, וכל בעלי אומניות שבירושלים עומדים לפנייהם ושואלין בשלומם אחינו אנשי המקום פלוני באתם לשלום. וביאר הרה"ק ה'ישמח ישראל' זי"ע (אות א) מדוע חולקים כבוד כה גדול למביאי הביכורים, וז"ל. כי במצוה הזאת יוכל כל איש ואיש לראות מה יקר חסדך אלוקים - שאפילו מצוה קלה שמקיים אדם העובד בשדה, ואפילו רק חשב במחשבתו שחשב על התאנה שביכרה שתהיה קודש לה' היה יקר כ"כ לפני הקב"ה ואומר וקורא עליה, ולפיכך הפחות והסגנים והגזברים יוצאים לקראתם, להראות שאפילו מצוה קלה מאיש פשוט בתכלית הפשיטות רק מחשבה טובה באמת נתקבל לפני הקב"ה ברחמים ורצון, וכל מלאכי רחמים מעטרין אותה בכמה עיטורין וכו', מזה יוכל כל איש לחזק את עצמו יהיה איך שיהיה אם יזכה לעשות אפילו מצוה אחת ומחשבה טובה אחת כל ימי חייו די.

לדין יאמר, בימים אלו בהם הקב"ה קורא אלינו 'עורו ישנים משנתכם' ו'שובו בנים שובבים', הרי פעמים עולים במחשבתו של אדם מחשבות פיגול מדוע אתחיל לעבוד ולהתקרב, הרי ממילא לא אגיע אל רום המדרגה, תשובתו - כל פעולה קטנה שתעשה למען כבוד שמו לפי מדרגתך, נחשבת בשמים במעשה רב וגדול, וממדרגה למדרגה תעלה עד שתזכה לבוא לתכלית הנרצית. יה"ר שזוכה לשוב בתשובה שלימה, להתחזק באמונת אומן ולקנות אוצרות של ירא"ש עם כל שפע הרב הבאים יחד עמהם, ולכתיבה וחתימה טובה.

הגאון הגדול רבי מאיר סירוטה שליט"א

במתני' (שבת קמא). דמכבש של בעלי בתים מתירין אותו בשבת ליטול בגדים מבין לוחותיו, אבל לא כובשין בו בגד מתחילה בשבת. ובטעם הדבר כתב רש"י (ד"ה אבל) דהוא מפני שלצורך חול הוא עושה זאת. והובא דבריו במשנ"ב (סק"כ). ודייק מו"ר, דכל זה כשעושה כן לצורך חול, אמנם אם עושה כן לצורך שבת מותר. ולכן בנידו"ד שמכניס את השטריימל לתוך הקופסה בכוונה שיתגהץ ויטיישר, הרי עושה כן לצורך שבת זו, ולכן מותר הדבר.

(והנה עי' ברש"י (שבת שם) שהק' על רש"י דמנא ליה שהוא לצורך חול. ובביאור הדברים נראה לומר, דכיבוש בגדים בדרך זו בלא דבר חם, אורך יותר מיום, הלכך אם נותן בגדים במכבש בשבת, הרי הם יהיו מוכנים ללבישה רק לאחר השבת, וזה הטעם שפירש"י דהוה כמכין משבת לחול. אמנם מה שצ"ב בזה, דאף אם עושה כן לצורך אותו היום מה טעם יהיה מותר, ומאי שנא מקיפול בגדים שאסורוהו מפני שמפשט הקמטים ונראה כמתקן מנא, ועי' עוד בשפת אמת שם (על רש"י ד"ה אבל). ומ"מ אמר מו"ר להלכה, דכיון שמבואר ברש"י להיתר כפי שנראה פשוט דבריו, והובא במשנ"ב כן, הרי כך היא ההלכה).

גיהוץ חליפה תחת המזון

שאלה. חליפה שהתקמטה, האם מותר להכניסו תחת המזון כדי שיתגהץ ויטיישר מעט.

תשובה. מותר, ואין איסור בזה כל שהוא לצורך השבת.

הרחבת הדברים: כמבואר באריכות בהע' הקודמת, דכל שהוא לצורך שבת זו מותר לגהץ באופן זה וכדומה לזה.

ארכיון 'עוז והדר'

אמנם נהגו שאין מסדרים הבית או המיטות באופן זה.

הרחבת הדברים: בעיקר הדבר, נראה שמותר מפני שכבוד הוא לשבת קודש שיהיה הבית מסודר אף כשאין אף אחד בבית, אך מ"מ כבר נהגו משנים קדמוניות שבאופנים כמו אלו משאירים את הבית כך, דחששו שלא לבוא להכין משבת לחול, וגם דהוה כעין טירחא שלא לצורך השבת.

הכנסת השטריימל לקופסה

שאלה. להכניס שטריימל לקופסה המיועדת עבורו באופן שמתייפה השטריימל בכך על ידי שמתגהץ יפה, האם מותר בשבת.

תשובה. מותר, ואין בכך שום איסור. ובטעם הדבר, עי' בהערה.

הרחבת הדברים: מקור הדין מבואר

יישור כוס חד פעמי

שאלה. האם מותר ליישר בשבת כוס חד פעמית שהתקמטה.

תשובה. מותר.

הרחבת הדברים: הטעם פשוט, דאין שייך פשיטת הקמטים בזה.

הצעת המיטות בצהרי השבת

שאלה. האם מותר להציע המיטות או לסדר השולחן והבית בשבת קודש בצהרים, כדי שהבית יהיה נקי ומסודר, אף שאינו הולך להשתמש באותם מיטות עד מוצאי שבת.

תשובה. מותר, כיון שכבוד השבת היא שהבית יהיה נקי ומסודר.

הרחבת הדברים: כן מבואר במג"א (סק"י), וכמבואר במשנ"ב (סק"ט). ואמר מו"ר דהכוונה הוא אפי' כשאין הבית נראה כל כך שאינו מסודר במצב של בזיון השבת, אעפ"כ מותר.

סידור הבית והמיטות שלא לצורך

שאלה. האם מותר לסדר הבית והמיטות אף באופן שמיד אחר סידורן ייצא מן הבית, ולא יישאר שם כדי להנות מן הבית המסודר.

תשובה. באופן זה מעיקר הדין מותר הדבר,

הגאון רבי אהרן מרדכי גרין שליט"א

נאסר בבישול נכרי. [חכמת אדם כלל סו ס"ד].

ג. יש אומרים, דקשה למדוד חשיבות המאכלים לפי הנכבדים המצויים כיום, ובזמנינו נחשב "עולה על שולחן מלכים" מה שמגזירים בסעודות נישואין או בשמחות אחרות. [משנת הכשרות שם].

ד. בישולי נכרים שונים.

א. נכרי שבישל בשר ודגים, אסור לאכלם, כיון שאינם נאכלים חי, ואנשים

חשובים אוכלים אותם בסעודות חשובות.

ב. נכרי שבישל תפוחים או גזר, מותר לאכלם, כיון שנאכלים חי. [שו"ע שם].

ג. נכרי שבישל ביצה, אסור לאכלו, כיון שנאכל חי רק בדוחק גדול. [שו"ע שם ס"ד, ובט"ז סק"ד].

ד. נכרי שטיג בצל או שום, מותר לאכלו, כיון שבצל ושום נאכלים גם חיים, ואפילו שאינם נאכלים חיים רק עם תערובת מאכלים אחרים כגון סלט ירקות. [מ"ב סימן רג סק"א].

ה. מותר לנכרי להרתיע מים, כיון שיכולים לשותות את המים גם ללא בישול. [ספר להלכה סימן כו].

ו. חלב שהרתיחו נכרי, אין לאסרו, כיון שיכולים

ארכיון 'עוז והדר'

בבישול, ויועיל שאפילו אם יכניס הנכרי התבשיל לתנור לא יאסר מדין בישולי נכרים. [שו"ת מנחת יצחק ח"ד סכ"ז, שבת הלוי ח"ט סק"ד, אבן ישראל ח"ט ס"ע].

ו. ישראל שחימם תבשיל שנתבשל על ידי נכרי, ונצטנן לגמרי, והתבשיל מצטמק ויפה לו בחימום הישראלי, לדעת הרמ"א התבשיל מותר. [מבעל שבת הלוי, הו"ד מבית לוי שם].

ג. איסור בישול נכרי אמור רק בדבר שאינו נאכל חי, ועולה על שולחן מלכים.

א. איסור אכילת בישולי נכרים נאמר דוקא אם נתקיימו בו ב' תנאים דלהלן: א, שאינו נאכל חי ללא בישול. ב, שעולה על שולחן מלכים, דהיינו שאנשים חשובים אוכלים אותם. [ובטעם הדבר כתב ה"ט" שם ס"א, דמאכל שאין בו ב' תנאים הנ"ל, אינו מאכל חשוב, ואין לחשוש שיבואו על ידי זה לקירוב וחתנות].

ב. מאכל שרוב בני אדם אוכלים אותו חי, ויחיד אוכלו מבושל, אינו נאסר בבישול נכרי, ואם רוב בני אדם אוכלים אותו מבושל, ויחיד אוכלו חי,

המשך איסור אכילת בישולי נכרים

ג. שיתוף ישראל עם הנכרי בבישול מתיר את התבשיל.

א. אם ישראל משתתף בבישול עם הנכרי, התבשיל מותר, דתבשיל שישראל משתתף בבישולו אינו מביא לקירוב הדעת. [רשב"א במשמרת הבית ב"ג ש"ז, שו"ע שם ס"ו].

ב. ונחלקו הפוסקים איזה פעולה צריך הישראל לעשות כדי להתיר התבשיל, לדעת השו"ע [שם ס"ז], צריך שישראל ישתתף בעצם הבישול, כגון להניח את הסיר על האש, ואין מועיל מה שישראל מדליק האש, ולדעת הרמ"א [שם], די שישראל ידליק האש, ובזה נעשה שותף בבישול.

ג. לדעת הרמ"א [שם], אם הדליק ישראל אש [לדוגמא: נר שבויע], יכול הנכרי להעביר אש מאותו אש, ולבשל עליו, דהדלקת האש על ידי ישראל נחשב כשותפות בבישול, המתיר את התבשיל באכילה.

ד. והוראת הפוסקים, שבשעת הדחק, יכולים להשתמש בעצה זו, כגון אצל אנשים זקנים, חולים, שנמצא בביתם נכרי שמבשל עבורם. [משנת הכשרות פרק כו].

ה. לדעת הרמ"א, ישראל שמכוין שעון שבת, שידלק התנור בזמן מסוים, הרי זה בכלל שותפות

הגרי"ש אלישיב, דכל מזון הנאכל אצל המלכים אפילו לקינוח שלא בשעת סעודה, נחשב עולה על שולחן מלכים, מאידך ממתק הנאכל לקינוח רק לשם טעמו ולא למזון, כמו שוקולד וסוכריות, אינו נחשב עולה על שולחן מלכים. עיין בהגהות הרעק"א שם ס"א, שכתב בשם התורת חיים בזה"ל: אבל אם אינו ללפת ולא לפרפרת כגון מרקחת מותר].

טו].

ח. חטיפים כמו במבה, בסלי, וכן כל סוגי הפיצוחים, שגם אנשים חשובים אוכלים אותם לקינוח, נחשב עולה על שולחן מלכים, ונאסר משום בישולי נכרים. [בשו"ע שם ס"א, משמע שדבר הנאכל לקינוח סעודה, גם כן נחשב עולה על שולחן מלכים, וכן כתב החכמת אדם בכלל סו"א, וכתב בספר השולחן כהלכתו שם, דהוראת

לשתות את החלב חי, ומה שחוששים בזמנינו שלא לשתותו ללא פיסטור, אינו משנה את דינו, כיון שבעצם אפשר לשתות חי. [להלכה שם].

ז. ממתקים שנעשו אצל נכרים, כמו שוקולד, וסוכריות, מותרים באכילה, לפי שאינו נחשב עולה על שולחן מלכים, ודוקא אם יש להם הכשר טוב ואין חשש תערובות דברים שאינם כשרים. [משנת הכשרות שם, להלכה שם, השולחן כהלכתו סימן

פוסק הדור הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א

מח"ס תשובות והנהגות

האריז"ל דרש צ' הפוך רק בתפילין ולא במזוזות וס"ת, וע"כ לדידיה כשר בכל אופן, רק היום כנראה הסופרים עשויין להתבלבל עי"ז ולכן נהגו כן גם בס"ת ומזוזה.

ולדברינו לשיטת הגר"א זצ"ל צ' עם יו"ד הפוך פסול בדיעבד בתפילין ומזוזות אם מנהגו תמיד כמנהג אשכנז דוקא, אבל מי שמסורת אצלו מאבותיו כהאריז"ל גם לדידיה לא פסול בדיעבד. (ובזה יצאנו מידי המבוכה, ויש טוענים על רבינו החזו"א זצ"ל היאך קורא תגר על תפילין בצ' הפוך שגאונים עולם לבשו כן, אבל לדברינו אם המסורת אצלם לא פסלה ח"ו הגר"א מעולם, וכל דבריו לדין שהמסורת אצלנו כספר "ברוך שאמר" אין לשנות מפני קבלה שזהו לדבריו דרך ש"י ימ"ש, והקדוש האריז"ל גופא מעולם לא הורה לשנות בצורת הכתיבה, אלא לנהוג כפי המסורת).

ארכיון "עוז והדר"

כספי צדקה, ומ"מ לענין לעמוד בפניו נראה שאין צריך אלא בירא ה' שמפחד מחטאים דוקא וכמ"ש, ולכן בזה"ז נהגו להקל לא לעמוד, וצ"ב.

פרשיות דתפילין ע"פ האריז"ל כמנהג החסידים, אם כשר לאשכנזים

בשם רבינו הגר"א זצ"ל

במעשה רב בהוספות (מכת"י ר' ברוך משקלוב זצ"ל) מביא שהגר"א זצ"ל אמר שצ' עם יו"ד הפוך פסול, וש"ץ ימ"ש הוא שדרש כן. ונראה שמורה שלספרדים שזהו מסורת שלהם כשר, אבל לדעתו שבתי צבי ימ"ש דרש לשנות מסורת ולנהוג ע"פ קבלה אף כשהוא נגד מסורת, והאריז"ל מעולם לא ציוה לשנות מהמסורת, ולהיפך לדבריו בכל כתיבה יש לו יסוד ע"פ סוד וכמבואר בפע"ח, ולכן לדעת הגר"א לאשכנזים אין לשנות, והארכנו בזה במק"א.

ובזמנינו רבינו החזו"א זצ"ל פסל צ' הפוך, וכן בספר "זכר אברהם" מגאון ומקובל פוסל, ובכת"ה הגר"ש איגר זצ"ל נוטה לפסול. רק הבאנו במק"א שבס"ת שנכתב בכל לשון בודאי כשר דלא גרע מכל לשון, אבל תפילין ומזוזות שנכתבים באשורית דוקא, וקבלה שלנו ע"פ ספר "ברוך שאמר" שדקדק בכל נקודה ונקודה שבצורת האות, אין אנו זזים מדבריו.

ונראה שהכל תלוי במנהגו, ומי שנהג בכל דרכיו כרבותיו שנהגו בצ' הפוך, נוהג גם בזה כן, אבל בלאו הכי אם נוהג כמנהג האשכנזים ראוי להקפיד מאד על צ' ישר דוקא, וכן באות ל' שלא תהא הבסיס כאות כ' אלא רק מעט כפוף (עיין לקמן סימן תרל"ג) שע"ז החמיר מאד הגר"א זצ"ל כמוש"כ הגאון בעל המשכנ" בתשובות קהלות יעקב סי' ב' והגר"מ הורו"ץ זצ"ל בתשובות אהל משה סימן א', ובערוה"ש ל"ו סט"ז, וצריך לזוהר מאד בתפילין ומזוזות לדעת הגר"א זצ"ל דמי שמסורת שלו היא מסורת אשכנז בכל הנהגותיו, נוהג כן גם לעיכובא לענין מסורת האותיות.

ועיקר הקפידא לדברינו להנהיגין נוסח אשכנז שלא לשנות, היינו לעיכובא בתפילין ומזוזות, אבל להאריז"ל אף שלעצמו נהג בזה ככתב הספרדים, לא ראה בזה קפידא לעיכובא, רק בכל כתב כשר אם נקרא כן וכמ"ש, ואדרבה הקדוש

לעמוד בפני הגובה צדקה

בקידושין לג. "בוא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה שהרי מפניהם [של מביאי ביכורים] עומדים [גם כשעוסקין במלאכתן] מפני ת"ח אין עומדין" ומסקינן ד"ל הטעם שאם לא כן אתה מכשילן לעתיד לבוא. ובשו"ת יד אליהו (ג"ד) מסיק שחייבין לעמוד מפני מי שגובה צדקה כיון שעוסק במצוה, ומפרש מה שכתב האריז"ל שיש לעמוד כשנותנים צדקה ומשמע רק הנותן בעצמו ולא אחרים, היינו כשנותן בעצמו כמתן בסתר, אבל בציבור חייבין כולם לכבד את הגובה ולעמוד בפניו כמו בפני מביאי בכורים, ועיין ט"ז יו"ד שס"א שבכל מצוה שאדם עוסק בה חייבין לעמוד בפניו, וכן הרע"ב במשניות בכורים (פ"ג) כתב שמהאי טעמא עומדים בפני נושאי המטה שהמת בה ומפני נושאי התינוק לברית מילה, ולפי זה יש לתמוה עלינו שאין אנו עומדים לפני מבקשי צדקה שמסתובבים בבתי כנסיות, ובפרט שמלאכת הגבאי צדקה לדרוש ולגבות כספים נראית כמלאכה בזויה (ולכן המצוה גדולה והתיקון שבה הוא רב מאד), ואילו היו עומדים בפניהם ומרימים בזה את קרנם, היו נמצאים לזה יותר מתעסקים.

ונראה שחז"ל אמרו חביבה מצוה בשעתה דוקא, ואז הטריחו אותנו לעמוד אפילו באמצע מלאכה, והיינו כמו בבכורים, והוא הדין בפני מילה או המתעסקים בקבורת מת, אבל בגבאי צדקה שזה תדיר, לא חייבו לעמוד מפניהם אף שעוסקים במצוה גדולה דצדקה.

ומיהו אפילו ת"ח מופלג חייב לעמוד בפני בעל מעשים להב"ח והש"ך ועו"ש, עיין ש"ך רמ"ד (ס"ק ז'), וא"כ היה צריך לחייב לעמוד מפני גבאי הצדקה מצד שהוא בעל מעשים, בלא הטעם שעוסק במצוה. אמנם גדר בעל מעשים מבואר בשבת לא: היינו דדחיל מחטאין, ובקידושין לג: לגבי רב יחזקאל אבוב דרב יהודה דבעל מעשים הוה, נראה דהיינו בחסידות וקדושה, ולא מפני שעסקן היה בצדקה וכדומה. ובמק"א העתקתי לשון הר"ן שם בזה, יעוי"ש. ובפסחים (מט ב) מסקינן שבת של ת"ח עדיף מגדולי הדור (אנשי מעשה וצדיקים), ובת גדולי הדור עדיף מבת ראשי כנסיות, ובת ראשי כנסיות מגבאי צדקה, ומבואר שגבאי צדקה דרגתו היא אחרי הת"ח בעל מעשים וראשי כנסיות. ומיהו אינו ראייה שהתם הניידן לענין הבת שלו ובוזה ת"ח ואנשי מעשה עדיף, כיון שהבת לומדת בבית האב תורה ומעשים, משא"כ לגבי הגבאי צדקה גופא יתכן שאין לך בעל מעשה כמוהו, וגם נראה דהמבזה עצמו לבקש צדקה, מעלתו יותר מגבאי צדקה שרק מחלק

בחור כשליח ציבור לתפילת מוסף ר"ה ויוה"כ

ודאי לתתחילה אין לבחור להיות ש"ץ בימים נוראים ובפרט למוסף יוה"כ שהוא ככהן גדול שצריך נשוי דוקא, מיהו יש תמיד לדון לגופו של ענין מיהו המועמד השני שרוצים למנות במקומו, שלש"ץ צריך עוד כמה וכמה מעלות, ואם חסר לו רק מעלת נשוי מ"מ עדיף מאדם אחר שהוא נשוי ואינו ירא שמים כלל.

שוב מצאתי שכן מפורש במ"ב תקפ"א (ס"ק י"ג) "ופשוט שאם מזדמן לו שנים, אחד שהוא בן תורה וירא חטא ואין לו אלו הפרטים והשני הוא איש פשוט והוא נשוי וכן שלשים הבן תורה קודם", וכ"ש כאן שאלם הבחור לא יתפלל בימים נוראים יקחו בור וע"ה שאינו זכיר במצוות כלל, אין לבחור לחשוש כלל, ועיין תוס' יומא ב. ד"ה שמא דאפילו בכהן גדול לא מעכב שיהא נשוי.

ועיקר הטעם שלא ליקח בחור בימים נוראים הוא מפני שיש לבחור הרהורי עבירה, וכ"ש שאין לשלוח אחרים שהם עוברי עבירה ממש. (ואף לטעם שאינו "אדם" עד ששנוי, ודאי עדיף מבעל עבירה וז"פ).

ומיהו אין דעתי מסכים לשלוח בחורים מכאן למרחקים למקומות שאין מניין שומרי שבת, כיון שימי ר"ה ויוה"כ הם זמן שצריך לקלוט יראת ה', ושמה שרואים להיפך - ולזול בתורה ומצוות יכול הוא להשפיע לרעה ח"ו, וכבר אמרו "אין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה בחיור". (ויש עוד חששות, כמו שציבור מחללי שבת לא נקרא ציבור, וקבלו שכר על הפרשה יותר מעל הדרישה).

קול הקורא אלול

מרגליות יקרות ואבני חושן
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון מאוצרות תורת החסידות
משובצות זהב ומסודרות על

חודש אלול • ראש השנה

מוטינאה

תמונות כלי הכסף באדיבות הצורפים

מרכז הזמנות: 1800-22-55-66 להשיג בחנויות הספרים

נהדרה

אורות של אמונה לדרך החיים

החדה

מלוקט מדברות
קדשו ותורתו של
האדמו"ר רבי דוד חי
אביחצירא שליט"א

גיליון כג
פרשת כי תבוא תשפ"ו

פניני דעת לנתיבות חיי היום

נהדרין

להמתיק את הלימוד - הדרך לגלות מחדש את טעם התורה

החיפוש אחר מתיקות התורה

פרשתנו פותחת במצוות הבאת הביכורים, ומסיימת בציווי וְשִׂמְחָתְכֶם בְּכָל הַטוֹב (דברים כו, יא). לעיתים קרובות מוצא את עצמו האדם במצב שבו אין לו חשק ללימוד התורה הקדושה. הוא שואל את עצמו תימה גדולה, הלא אין מתיקות במתיקות ונעימות דברי התורה. וכנודע דברי האור החיים הקדוש הידועים על הפסוק באש קודש: "שאם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה היו משתעשעים ומתלהטים אחריה, ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה, כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם". אם כן, מדוע חסר לו אותו חשק נכסף.

המידות הקטנות המעלימות את האור

התשובה לכך טמונה במה שכתוב (קהל כו, ט) אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹקִים אֶת הָאָדָם יֶשֶׁר וְהָקֵה בִּקְשׁוֹ חֲשֹׁבֹנֹת רִבִּים. האדם מתחילתו ישר ויכול להרגיש את מתיקות ועריבות התורה. אבל אשמים אנתו בכך שאינו מרגיש טעם וחשק בתורה, משום שמחמת התאוות והרצונות שמביאים אנו על עצמנו, מכניסים אנו את נפשנו במידות קטנות ושפלות. ומחמת כן אין טעם בדברי קדושה ואינו מרגיש מתיקות ועריבות טוב התורה.

העצה לכך היא לפשפש במעשיו ולחזור בתשובה על חטאיו. וכך יסיר מעצמו את חושך התאוות המחשיך ממנו את אור התורה הקדושה, ואז אורייתא מודעת ליה חוביה (זוהר ויקרא כג, ב) והמאור שבה יחזירונו למוטב.

השלכת הנפש אל תוך מימי התורה

עם זאת, ישנה עצה נוספת המיועדת לשעות שבוך האדם מרגיש יובש. עליו להשליך את עצמו ללימוד התורה אף שאינו מרגיש בה טעם. שפעמים רבות הוא ניסיון מאת השם עד כמה האדם מוסר את עצמו ללימוד לשמה.

על דרך זו דרשו צדיקים את הפסוק (שמות טו, כג) וַיִּבְאוּ קָרְתָּהּ וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתֹּת מֵיִם מִמֶּקֶדָּהּ כִּי מֵרִים הֵם, ואין מים אלא תורה (בבא קמא י, א). לפעמים אין לאדם חשק ללימוד, והוא מרגיש בה טעם מר ולא מתיקות ועריבות. ומיה העצה שנאמרה שם (להלן פסוק כה, ו) וַיִּזְרְהוּ ה' עַץ, לשון עץ נדרש מלשון עצה. וַיִּשְׁלַךְ אֶל הַמֵּיִם וַיִּמְתְּקוּ הַמֵּיִם.

העצה שהורה לו השם היא להשליך את עצמו לתוך המים, לעסוק במימי התורה אף שאין לו שום חשק. וכשמשליך עצמו ללימוד תורה למרות הקושי, אז וַיִּמְתְּקוּ הַמֵּיִם, ומרגיש שוב את מתיקות ועריבות טוב התורה. ועל כך נאמר מיד לאחר מכן (שם בפסוק כה) שֶׁם שֶׁם לוֹ חֶק וּמִשְׁפָּט וְשֶׁם נִשְׁחָה, שללמוד ללא שיש לו חשק וטעם הוא ניסיון גדול מצד השם. עד כמה מוכן האדם להשליך את עצמו ואת רצונותיו למען תורתו הקדושה.

הוראה למעשה:

בימים שבהם הספר נפתח בכבוד ראש ואין ללב חשק אמיתי ללמוד, אל לנו להתיימש או להניח את הספר. זה בדיוק הרגע שבו הקדוש ברוך הוא בוחן את אהבתנו. נפתח את הגמרא או את החומש ונקרא אפילו שורה אחת במסירות נפש. עצם ההשלכה אל תוך המים תביא בעקבותיה את המתיקות, והטעם הטוב ישוב ויאיר את הנפש.

בצל האמונה

פרקי חיזוק לחיים של רוגע ושלווה

לראות את הטוב - האמונה שמעבר לנגלה

תנוכה, שעיקר ההודאה שצריך להודות להשם ולקבל מלכותו, הוא לראות שכל מה שעושה הוא רק טוב. כמאמר הנביא (איכה ג, לח) מִפִּי עֲלִיּוֹן לֹא תֵצֵא הָרָעוֹת וְהַטּוֹב, כי ממנו יתברך יוצאות רק טובות.

לעתיד לבוא אכן נראה זאת בהתגלות. כמו שכתב שם בשם הרה"ק רבי נפתלי מרופשיץ ע"ה, שלעתידי תגלה כל הקורות אותנו בגלות הזה, ונראה שהיו הכל טובות וחסדים, ורק שנעלמו מאיתנו. ובוזה אפשר להסביר את דברי הגמרא (ברכות ז, א) מִיּוֹם שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ לֹא הָיָה אֹדֶם שֶׁהוּדָה לַהֲקָדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַד שֶׁבָּאָתָה לֵאמֹר וְהוֹדֵתָ, שנאמר (בראשית כט, לה) הִנֵּנִי אֹדֶה אֶת ה', אולם לפי האמור שעיקר ההודאה תהיה לעתיד כשנראה שהכל היה לטובה עבורנו, לכן עד שבאה לאה לא היה מי שהודה בעולם הזה כי עדיין לא נגלה הדבר בגלוי, עד ביאת משיח במהרה שבא מיהודה, ואז בשעת לידת יהודה התחיל להתנוצץ ענף ההודאה. כידוע ששורש כל דבר אשר אחרית נעוצה בראשית, לזה מתחילת לידת יהודה אמרה הפעם אֹדֶה ה', היינו שעתה התנוצץ תכלית ההודאה.

אבינה לאחריתם - הראייה שלאחר מעשה

אפשר להוסיף בזה שזה דבר הכתוב (תהלים עג, טז-יז) וַאֲחֻשְׁבָּה לְדַעַת זֹאת עֲמַל בְּעֵינַי, עַד אָבֹא אֶל מִקְדָּשִׁי אֶל אֲבִינִי לְאַחֲרִיתָם. בתחילה חושבים עמל היא בעיניי כי המקרה שלפנינו הוא צרה צרורה בבחינת עמל ואון, אך כל זה עד אָבֹא אֶל מִקְדָּשִׁי אֶל, לעתיד כשיבנה בית המקדש, ואז אֲבִינִי לְאַחֲרִיתָם, אבין כי כל הדברים שהיו נראים צרות בעצם הם שגורמו את הטובה. שכן כך הוא בריאתו של עולם דברישא חשוכא והדר נהורא (שבת עז, ב), ורק על ידי מה שהיה נראה כרע יכולים לבוא אל הטוב.

כך גם משה רבינו ע"ה ביקש מהקדוש ברוך הוא (שמות לג, יח) הֲרָאֵנִי נָא אֶת כְּבוֹדְךָ, ואמר לו הקדוש ברוך הוא וְהִסְרֵתִי אֶת כְּפִי וְרָאִיתָ אֶת אַחֲרִי וּפָנִי לֹא יֵרָא. וביאר החתם סופר (תורת משה פרשת כי תשא), כי משה רבינו ביקש לדעת ולהבין דרכי הנהגת הקדוש ברוך הוא את העולם, וכמו שאמרו בגמרא (ברכות ז, א) מִפְּנֵי מַה יֵּשׁ צִדִּיק וְטוֹב לוֹ צִדִּיק וְרַע לוֹ, רשע וטוב לו. ענהו הקדוש ברוך הוא וּפָנִי לֹא יֵרָא, את אחורי ניתן לראות, לאחר מעשה ניתן לראות מה טוב יצא ממנו, אך פני, לפני וקודם המעשה, לא

המשך בעמוד הבא

השם יתברך הוא יודע צפונות הלב וצרכיו

במרוץ החיים אנו נוטים לבקש ברכות מאנשים סביבנו, מברכים את חברינו בבריות, בפרנסה ובנחת, אך לעיתים אנו שוכחים שרק הקדוש ברוך הוא יודע מה באמת מטיב עם הנשמה שלנו. התורה מלמדת אותנו בפרשתנו כי השאיפה הגבוהה ביותר היא להישען על ברכתו הישירה של השם יתברך, זו שמניעה מתוך הבנה עמוקה של צרכיו האמיתיים, גם כשאנו מסוגלים לראות אותם בעצמנו.

במדרש (במדבר רבה פרשה יג סימן א) אמרו, אמרה נכסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבנו של עולם, לכהנים אתה אומר שיברכו אותנו, אין אנו צריכים אלא לברכתך ולהיותנו מתברכין מפך שנאמר (דברים כו, טו) הַשְׁקִיפָה מִמַּעַן קִדְשְׁךָ, אמר להם הקדוש ברוך הוא, אף על פי שאמרתי לכהנים שיהיו מברכין אתכם, אני עומד עימהם ומברך אתכם (מדרש תנחומא פרשת נשא סימן יא).

שואל הכתב סופר (פרשת נשא דף קטז, א) וצריך להבין לשון אין אנו צריכים אלא לברכתך, היה לו לומר בלשון אין אנו רוצים, בכך שכתב אין אנו צריכים אלא, משמע שאמנם ייתכן שברכת כהנים גדולה מברכת הקדוש ברוך הוא, רק שישאל מסתפקים במועט ואומרים אנתו לא צריכים יותר אלא מספיק לנו ברכתך. ומתוך הכתב סופר תירון מתוק מדבש, בברכת בני אדם זה לזה ייתכן שאדם יברך את חברו בעושר ובאריכות ימים ובכבוד ובדברים שבדרך כלל האדם רוצה בהם, אבל ייתכן כי אין זה באמת הטוב עבור חברו. כי הרי לעיתים ייתכן שהעושר הוא בבחינת עושר שמור לו לבעליו לרעתו, וכך לגבי אריכות ימים וכבוד, וייתכן שיבוא אדם חס ושלום למצב שהוא קץ בחייו וכבודו לכלימה עבורו. אם כן האדם אינו יודע מה לטובתו או לרעתו, ולמרות זאת מבקש דברים כאלו שוב ושוב, ואכן מטעם זה כותב הכתב סופר שראה בספרים שאחד התפלה שהשם יתן לו מה שימצא לטוב לו.

האמונה כי כל מה שעובר על האדם הוא לטובה

ובאמת צריך כל אדם להשריש בקרבו כי רק הקדוש ברוך הוא יודע מה טוב עבורו, וגם כשנראה בעיניו כדבר רע, אינו אמת, כי כל דְּעִבִּיד רַחֲמָנָא לְטַב עֵבִיד (ספר העיקרים מאמר ד פרק כד). זוהי עבודה של הודאה, כמו שכתב הדברי חיים ע"ה בענייני

זיכרון של ענווה – הדרך לקבלת המצוות ברצון

סכנת ההתחזקה טובה בגין המצוות

בליבו של כל יהודי פועמת שאיפה טהורה לקיים את מצוות השם בשלמות. אך פנימיות התורה מאירה לנו כי קיום המצווה אינו מסתכם רק במעשה עצמו, אלא בגישה שבה האדם נושג אליה ולאחריה. כאשר יהודי זוכה לעשות מצווה או חסד, הסכנה הגדולה ביותר היא תחושת הגאווה והחזקת טובה לעצמו. צדיקי הדורות לימדנו כי הדרך להבטיח שהמצוות יעשו רושם למעלה, היא לשכוח מהן מיד לאחר עשייתן, ולזכור תמיד רק את חסדי השם המרובים המחייבים אותנו להשתדל פי כמה וכמה.

כשהשם יתברך זוכר את הנשכחות

מסופר כי כאשר פגש האדמו"ר בעל **אהבת ישראל מוויז'ניץ** ע"ה את האדמו"ר **רבי יואל מסאטמר** ע"ה, הזכיר האדמו"ר מוויז'ניץ את מאמרו של הרה"ק בעל **קדושת לוי מברדיטשוב** ע"ה. הקדושת לוי פירש את הנאמר בתפילת ראש השנה כי זוכר כל הנשכחות אֵתָהּ הוא מעולם ואין שִׁכְחָה לפי כְּסֵא כְבוֹדָךְ.

הוא ביאר שכאשר אדם עושה מצווה ומחזיק את עצמו בגינה ומתנאה, הקדוש ברוך הוא שוכח את המצווה. וכן להפך, אם אדם עובר עבירה חלילה וזוכר זאת ויודע שעליו לתקן מעשיו בבחינת וְחִטָּאתִי נִגְדִי תָמִיד (תהלים נא ה), אז השם יתברך שוכח בכיכול מהעבירה שעשה. וזו הכוונה כי זוכר כל הנשכחות, הקדוש ברוך הוא זוכר את המצוות שהאדם שח שעשה אותן ולא החזיק טובה לעצמו, וכן זוכר לתקן את אשר עיוות.

סוד הווידיע על המצוות

ענהו האדמו"ר מסאטמר שעתה מחזור לו מה שנאמר בפרשתנו בתוך פסוקי וידי מעשר, שבהם מצוה האדם לא עֲבַרְתִּי מִמִּצְוֹתָיִךְ וְלֹא שִׁכַּחְתִּי (דברים כו י). ולכאורה בידידו מזכיר האדם את הדברים הלא טובים שעשה, ואם כן פלא הוא מדוע הוא מזכיר את המצוות שעשה וטוען שלא שכח אותן.

בצל האמונה המשך מעמוד קודם

ירא, אין באפשרותו של האדם לראות מה טוב יש בו. אחר המעשה ניתן לראות כפי שגראה ממעשה מגילת אסתר, שכל לקיחתה של אסתר לבית המלך שיהיה נראית כנזירה איומה, התבררה לבסוף כי היא שהייתה הסיבה מעם השם להצלת כלל ישראל.

הוסיף על כך תלמידו **בשרת קול אריה** (פח טוב אות ז), שעל פי דברי רבו החתם סופר הנ"ל ניתן לפרש כמין חומר דברי הגמרא (ברכות שס) שאמרו וְהִסְתִּיתָ אֶת כְּפִי וְרָאִיתָ אֶת אֲחֵרִי, אמר רב תנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא, מלמד שהראה הקדוש ברוך הוא למשה קשר של תפילין. דהנה עיקר מצוות קריאת שמע היא דווקא בתפילין כדאיא בגמרא (ברכות יד ב), וכשאומרים שמע וְשָׁמְרָה אֶת אֱלֹהֵינוּ ה' אֱחָד, הלא מעידים אֲנַחְנוּ שֶׁגַם הַשֵּׁם שְׁהוּא שֶׁם הַרְחֵמִים, וגם אלקינו שהוא בחינת מידת הדין (וישלח קע"ב), הרי הם אחד. בשורשם חד הם, וממילא גם בתוך הצער והתנאה כרע חס ושלום, גם שם נמצא הטוב בעומק הדין.

דבר זה נרמז היטב בתפילין, שהרי בהם מתקיים עיקר מצוות קריאת שמע. בית התפילין של ראש מורה על אחדות אחת הנמצאת בכל העולמות. וממנה מתפשטים שתי הרצועות אחד לימין ואחד לשמאל, וכדברי התיקוני זוהר (הקדמה יז א) ימין הוא חסד דרועא ימינא, וגבורה היא מידת הדין דרועא שמאלא. לעין המתבונן נראה שהם שני דברים נפרדים דין וחיים, אך המסתכל לסוף דרכן של הרצועות יראה שבקשר התפילין חוזרים הם ומתקשרים ומתערבים זה בזה. לכן כשרצה משה רבינו לדעת דרכיו של הקדוש ברוך הוא, הראהו קשר של תפילין, שבו רואים שבעצם הכל אחדות אחת, שחסד ודין הכל אחד, רק שלפעמים נסתר הטוב והרחמים בתוך הדין.

בימים שבהם אנו פוגשים אירועים שנראים כקשים ומכאיבים, עלינו לזכור כי אנו רואים רק את ההווה, אך השם יתברך רואה את הכל כשלמות אחת. במקום לשקוע בצער, ננסה להשריש בלבנו את האמונה שגם זה הוא חלק מהחסד הגדול של השם, המסתתר בתוך הדין. נתפלל על הטוב שגראה לנו כרע שיתרפך לנו גלוי, בידיעה גמורה שהכל נעשה בחשבון מדויק לטובתנו הנצחית.

השמחה וההתלהבות בעבודת השם

עבודת השם בשני יצירי

וְשִׂמְחָתָהּ בְּכָל הַטּוֹב וְגו' (כו יא).

תחילה וראש לכל עבודת השם ואהבתו הוא מאמר הכתוב הנאמר בכל יום פעמיים באהבה בעת קריאת שמע (דברים יד) וְאָהַבְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְךָ, ודרשו בו חז"ל (ברכות נד א) בְּכָל לִבְךָ בְּשֵׁנֵי יִצְרֶיךָ, ביצר טוב וביצר הרע. והנה עבודת השם ביצר טוב מובנת כפשוטה, שיעבוד את השם במידותיו הטובות שניתנו בו מצמצם בריאותו. אבל עבודת השם ביצר הרע הוא דבר שראוי להתבונן בו, הלא טוב יותר שיכבוש את יצרו הרע, ואיזה טוב יוכל לצמוח מן הרע.

פירש הרה"ק המגיד **רבי דוב בער ממעוריש** ע"ה, שכל כוח החמדה וההתלהבות שבאדם שורשו מהיצר הרע. ואפילו תשוקה לדבר טוב שורשה גם כן בכוח התאוה מן היצר הרע. ואם לא היצר הרע לא הייתה שום מציאות של התלהבות ותשוקה בנפש האדם. והרי עבודת השם המעולה צריכה להיות בשמחה ובהתלהבות, כמו שכתב ברמב"ם (הלכות סוכה פרק ח הלכה טו), השמחה שישמח אדם בעשיית המצווה ובאהבת האל שציווה ברוך עבדו גדולה היא, וכל המונע עצמו משמחה זו ראי להיפרע ממנו שנאמר (דברים כז מו) תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב, לכן שלמות העבודה היא שישמח האדם גם את כוחות היצר הרע אל הקדושה, והפוך את כל כוח התאוה שבקרבן אל הקדושה ויעבוד את השם בשמחה ובהתלהבות, ובכך יזכה לעבודת השם בשני יציריו.

השמחה בתנאי לשלמות המצווה

מעלת השמחה גדולה וחשובה היא עד מאוד, ואין עבודת השם שלמה אלא אם היא נעשית מתוך שמחה. למרות שאין השמחה מצווה מן התורה, בכל זאת מסייעת היא להתעלות בכל המעלות הטובות. וכמו שהעצבות שאינה עבירה הרי היא מכלה כל חלקה טובה בעבודת השם, כך גם השמחה מגבירה את עובד השם ומכשירה אותו לכל המעלות הטובות.

לא זו בלבד, אלא כל ההבטחות שמציעו בדברי חז"ל למקיימי מצוות התורה, פעמים שאינן מתקיימות אצל עושי המצוות. טעם הדבר הוא כי יש והאדם מקיים המצווה כמי שהיא עול וטורח על צווארו. באמת שמחת הלב שזוכה לקיים מצוות השם היא תנאי הכרחי בשלמות המצווה, ואין המצווה עולה לרצון כי אם באופן שיהיה נעשיתה בלב שמח ובהודאה להשם שזיכוה לעבוד לפניו, ויהיה יקר בעיניו קיום מצוות התורה מכל זהב וכסף שבעולם. וכפי גדל שמחתו באמת וטובו כלב הפנימי, כך יזכה לקבל אור עליון. ואם יתמיד בזה אין ספק שישירה עליו רוח הקודש. ענין זה נוגע בקיום כל המצוות כולם, בין בעת שעוסק בתורה שיהיה בחשק גדול נמרץ בהתלהבות עצומה, כאילו עומד לפני המלך ומשרת לפניו בחשק גדול למצוא חן בעיניו ולקבל ממנו מעלה יתירה וגדולה (הקדמה לשיר המצוות להארי"ל).

וְשִׂמְחָתָהּ בְּכָל הַטּוֹב – אין טוב אלא תורה

ובוודאי כשזוכה להנות בתורה ובצפונותיה, יתמלא שיר ושבח להקדוש ברוך הוא שזיכה אותו לעוסק בחמדה גנוזה. תורה שהייתה צפונה אצל הקדוש ברוך הוא תתקע"ד דורות קודם לברית העולם, והיו מלאכי מרום משתוקקים לקבל אותה. והניח כל שרפי מעלה ונתנה לבניו חביביו. וידה וישבח להקדוש ברוך הוא על חסדו עימו, כמו שכתב וְשִׂמְחָתָהּ בְּכָל הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַן לָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ, ואין טוב אלא תורה (אבות פרקו משה ג). התורה היא טובה שאין למעלה ממנה והיא ערבה על כל טועמיה, הנִתְקַדְּמִים מִזֶּהָ וּמִפּוֹ רָב וּמִתּוֹקִים מִדְּבַשׁ נֶפֶשׁ צוֹפִים (תהלים יט יא).

כמו שכתב באור החיים הק' בפרשתנו, כי אם היו בני אדם מרגישים במתיקות וערבות טוב התורה היו משתענים ומתלהטים אחריה, ולא היה נחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה, כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם. יש לך אדם שלוקח מקה, יש בו זהב אין בו כסף, יש בו כסף אין בו זהב, אבל המקח שנתתי לכם יש בו כסף שנאמר (תהלים יז ז) אֲמֹרֹת ה' אֲמֹרֹת טְהוֹרֹת כֶּסֶף צָרוּר, ויש בו זהב שנאמר הִתְקַדְּמִים מִזֶּהָ וּמִפּוֹ רָב. יש אדם לוקח שדות אבל לא כרמים ולשדות, אבל המקח הזה יש בו שדות ויש בו כרמים שנאמר (שיר השירים ד יט) שִׁלְחִיךָ פֶּרֶד רְמוֹנִים (שמות רבה פרשה לג סק א).

לימוד תורה לשמה – ענין והתעצמות

ענין השמחה בלימוד התורה אינו רק תוספת מעלה אלא משם מיוסדות קנין התורה. כאשר בא האדם ללמוד תורה ולהנות בה, צריך לשים כוחותיו ומעייניו רק בה, ודווקא באופן זה זוכה להבין בה ולעמוד על סודה, כמו שכתוב (משלי יד) אֲנִי בִּינָה לִי בְּנוּיָהּ. אֲנִי בִּינָה אֲנִי כִּי כָלִי שְׁקוּיָהּ בְּתוֹרָה בְּלִי שִׁיּוֹר כִּדִּי לְהַבִּינָה וּלְהַחֲכִים בָּהּ, אֲנִי לִי בְּנוּיָהּ בְּמַלְחָמָה לִי תוֹרָה. אבל אם אין עצמיות האדם מונחת בתורה, אלא כדבר חיצוני ואינו עצם מהותו, אזי אין זכוים לכון לאמיתה של תורה.

בעיקר מתקיימים תנאים אלו בעוסק בתורה לשמה, כי העוסק בתורה לשמה אינו מרגיש צער ויגיעה, והגם שהתורה דורשת ממנו עמל ויגיעה אינו מצטער בכך, ואדרבה הוא מלא שמחה ותענוג מעסק התורה. אולם אם כוונתו בלימוד להנאת עצמו על מת שיהיה נקרא רב וחכם וכדי שיכבדו אותו, אזי יגיעת התורה מחלישה אותו ומתישה את כוחו, וכמו שכתוב (משלי יד) אֲנִי בִּינָה לִי בְּנוּיָהּ, תוֹשִׁיָה לְשׁוֹן תְּשִׁישׁוֹת וְחֹלְשָׁה. כאשר הלימוד הוא לי להנאת האדם ולצרכו אזי תוֹשִׁיָה הוא מתשת כוחו. רק אם זוכה להתעלות שיהיה לימודו לשם שמים, אזי יתקיים בו המשך הפסוק לִי בְּנוּיָהּ, שתהיה התורה מוסיפה בו כוח וגבורה, ויסתלקו ממנו כל מיושי העוף ומכאוביו.

הוראה למעשה:

כשאנו נוגשים ללמוד, ננסה להשיל מעלינו את הציפיות החיצוניות ואת הדאגות. נחפש בתוך התורה לא רק ידע, אלא את הקשר החי עם השם יתברך. כאשר נשקיע את כל כולנו בלימוד מתוך רצון לשמחו, נרגיש את כוח הגבורה שהתורה מעניקה לנו, ואת השמחה האמיתית שממתיקה כל קושי ומעניקה לנו חיות לכל היום כולו.

חמדות גנוזות ופנינים יקרים מעשי הצדיקים
ופעולתם הליכותיהם בקודש ורום מעלתם של
מזן תלמידי הבעש"ט זי"ע וממשיכי דרכם
אוצר בלום וכלי מלא ברכה מסודר וערוך מתוך
שיחות הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

אור

לעצמך

**הרה"ק רבי משה אליקים
בריעה מקאזניץ זי"ע**
יומא דהילולא: י"ב אלול תקפ"ח

ויאמינו בה' ובמשה עבדו

מסכת חייו המופלאה של רבנו הרה"ק ר' משה אליקים בריעה מקאזניץ שזורה בבריחתו העיקשת מן הכבוד והפרסום, בעובדה שמעורר קץ בהנהגה ושררה ובפרשת התגלות אורו לעולם. וכך היה מעשה.

היה זה בערב חג הסוכות שנת תקע"ה, כאשר הוכה עם ישראל בכלל וקהל עדת חסידי קאזניץ בפרט בהסתלק מהם מאור עיניהם ומורה דרכם הלא הוא הרה"ק המגיד הקדוש מקאזניץ. אלא שאם לא די בכך, שבר על שבר הושברו בחושבם כי לא זכה רבם הגדול להעמיד בן שימלא את מקום אביו וישיב על כס הנהגה.

הביטו החסידים בבנו בכורו של הרבי, ר' משה תהלים-זאגער, ראו בו אדם מן השורה ותו לא, ומלבד אמירת תהלים ברגש והתלהבות לא ראוהו מעולם עוסק בסגיא כלשהי, או למצער משתתף בשיעור 'עין יעקב' או 'חק לישראל'. הליכותיו כשל המון העם, פשטותו בולטת לעין כל, ואין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות.

כך, מתוך עקביות ונחישות, עשה ר' משה הכל ואף הצליח במשימתו - לגרום לקהל החסידים להסיט ממנו את המבט ולא להניח אף לרגע כי הוא המתאים מכל להנהגת העדה.

תיכף לאחר חג הסוכות ישבו זקני החסידים על המדוכה, דנו והתחבטו בשאלה הרת הגורל ונבוכו מול התהיה בנוגע לזהות מנהיג העדה מכאן והלאה. הרי לא שייך שתיוותר עדת החסידים כצאן שאין להם רועה.

לבסוף נפלה ההחלטה. אין להם אלא לכתת רגליהם לובלינה, אל הרה"ק החוזה מלובלין, רעו הקרוב של רבם שזה עתה נלקח מהם ואשר שמו נודע כמנהיג בשיעור קומה נשגב. שמו של הרבי היושב בלובלין יצא לו בכל קצווי ארץ כקדוש עליון שאף מלאכים ושרפים רועדים מפניו, ודמותו היתה כתובת טבעית עבורם. אותו, כך החליטו, יכתירו לעמוד בראשם ולהנהיג את הצאן שנתר יתום ללא רועה.

בשעה זו טרם ידעו כי החוזה, באורח טרגי ובאופן פלאי ונורא, נפל מחלון חדרו והוטח למרחק עצום, והחל מרגע זה והלאה עד להסתלקותו ביום תשעה באב באותה שנה רתוק היה למיטתו מבלי יכולת לקום ממנה.

אם כי ביקשו החסידים לעשות להם רב בלובלין, אולם עז היה חפצם להימנע מכל פגיעה בבנו של רבם המגיד. אף שלמראית עין נראה היה כי אכן אינו ראוי לשאת בעול הנהגה, אולם ראו הם לנכון לעשות את הצעד הנחוץ והמתבקש בדרך המכבדת ביותר שניתן. לשם כך סיכמו עם עגלון פלוני כי יאספם בחשאי ויוביל אותם ללובלין, בשעה שלא ישים בנו של הרבי לבו למתרחש.

בשעה היעודה התאספו במקום שנקבע, אולם כדרך הבריות התמהמהו חלקם ונמשכה ההתארגנות דקות ארוכות. מדי ארוכות, כפי שהתברר להם כעבור זמן קצר. סוף כל סוף הופיעו ובאו כלל המתעתדים לנסוע לובלינה, העגלון מצדו נופף בשוט ופנה אל הנוסעים במבט עליו: 'נו? נוסעים?... והללו כמעט ואישור, אילולא שמעו לפתע קול עולה מבחוץ. 'עצרו נא! התחנן מאן דהוא,

הנהר היוצא מעדן, הוא הרה"ק הרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע, נפרד והיה לארבעה ראשים, אשר נבעו ממקור קדוש זה והרוו את העדרים, המה בני ישראל חסידים ואנשי מעשה אשר ביקשו להידבק בטוב ולאחוז בשולי אדרת הקודש, לשתות מן הבאר הזכה שאת מימיה אנו שותים עד עצם היום הזה.

אחד מאותם ארבעה ראשים, אשר האיר עיני ישראל בתורתו וקדושתו ודמותו נחקה בתולדות עמנו כאחד ומיוחד שבין הקדושים אשר בארץ, הינו הרה"ק המגיד הקדוש ר' ישראל מקאזניץ, אשר לצד רעיו הרה"ק החוזה מלובלין, הרה"ק ר' מנחם מענדל מרימנוב והרה"ק 'אוהב ישראל' מאפטא עשה נפשות לתורה וליראה, לעבודת ה' ולחסידות, בפולין ומחוצה לה.

בן ובת היו לו, למגיד הקדוש מקאזניץ. אך בעוד בתו נישאה להרה"ק ר' אבי עזרי זליג שפירא, בר אוריין ובר אבהן אשר התייחס כבן אחר בן עד לגאון הקדוש בעל 'מגלה עמוקות' ולמעלה בקודש, ואף בייחוס עצמי לא הופלה כהוא זה, נראה היה כי בנו בכורו של המגיד - ר' משה, לא זכה להעפיל למדרגות רמות כמצופה.

בליתו, בערך בשנת תקי"ז, קרא אביו הקדוש את שמו בישראל: משה אליקים בריעה, כשם בנו של אשר בן יעקב אבינו: 'ובני אֶשֶׁר... וְכִרְעִיהָ' (בראשית מו יז), וטעם הדבר נותר סוד כמוס בלב אביו הגדול. אך כשם שמסתורי שמו, כך דמותו וקורותיו בראשית ימיו נותרו חידה בלתי מפוענחת, לוטה בערפל ורחוקה מכל הבנה או השגה.

והאיש משה עניו מאד

ר' משה תהלים-זאגער' כינו אותו הבריות, על שם מנהגו לעסק תדיר בזמירותיו של דוד המלך עליו השלום, אשר שגורות היו על לשונו ונהגו על ידו בנעימות ערבה. בזאת, כך חשבו, מסתכמת דמותו של הבן הלזה.

למדנות מופלגת לא ראו אצלו, ואף לא קרוב לכך. בעבודת התפילה לא ניכר היה אצלו כל חידוש, ואף בתורת החסידות נדמה היה כי אין לו יד ורגל, שלא לומר להשגות מופלגות. איש תם הוא, חשבו הבריות בלבם, ישר דרך ונקי כפים אך לא הרבה מעבר לכך.

אם לא די בהליכותיו הפשוטות למראה ובהנהגתו כאחד מפשוטי העם, עוד אחז בפלך השתיקה והתרחק עד הקצה מכל סרך של כבוד ותהילה, והבא ליטסהר מסייעין בידו, ומן השמים העניקו לו את מתנת ההסתר והצנע לכת, כשהוא עובד את קונו בינו לבין עצמו מבלי שאי-מי מבין הבריות יחשוד אף במעט כי תחת המעטה הבטלני מסתתר אחד מגדולי האומה והקדושים אשר בארץ.

בלאט, הרחק מעין רואה, השלים את נפשו לפני קונו וביסס את קומתו הרוחנית עד שהעפיל לרום המדרגה ולפסגת ההשגה האנושית, בעודו קונה קנייני רוח אצל האחים הקדושים הרה"ק הרבי ר' אלימלך והרה"ק הרבי ר' זושא, כשלימים אף זכה להשתדך עם נכדת רבו בבואו בברית הנישואין עם בת הרה"ק ר' אלעזר מליזענסק. כל זאת בעוד בעיני המון העם וקהל עדת אביו נתפס הוא כאדם פשט שבפשוטים.

וזאת התורה אשר שם משה

יחלפו ימים רבים, עד שלאחר הסתלקות אביו הקדוש ולאור העובדה שהיו מן המיוחדים בדורו שדווקא כן עמדו על טיבו וידעו את רום ערכו, או אז יפנים צאן העדה את גודל האוצר השורי בתוכם ויסתופפו תחתיו כשהם חרדים למוצא פיו ומתהלכים לאורו הזך. על כך, בפרק הבא.

לאחר שנודע שמו לתהילה, וכאביו אף שימש לימים כמגיד מישרים בק"ק קאזניץ, זכה דורו וזכו אף הדורות המאוחרים יותר להתבשם מתורתו וליהנות לאורו בבחינת 'תורה צוה לנו משה', כשהותיר אחריו רבנו בכתובים אוצר בלום בכל מקצועות התורה.

בין ספריו ניתן למנות את הספרים 'באר משה' ו'דעת משה' על התורה; 'בינת משה'; 'מטה משה' על ההגדה של פסח; 'ויחל משה' על ספר התהלים; 'קהלת משה' וכן 'תפלה למשה' על חג הסוכות.

כארבע עשרה שנה ארכה תקופת הנהגתו את העדה, עד שביום י"ב אלול תקפ"ח, יום המר והנמנה, נתבקשה נשמתו הטהורה של רבנו לשיבה של מעלה ושבה לכור מחצבתה כשהיא טהורה וזכה מכל רבב, וכל בני ישראל בכו את לכתו של משה איש האלקים.

במטותא, המתינו רגע קט'.

לא חסידים כמותם יתעלמו מזעקת יהודי, הורו אפוא לעגלון להמתין ופנו לשמוע במה דברים אמורים. אלא שזהות בעל הקול הפתיעה אותם, ולא פחות מכך גרמה להם לאי-נוחות מוחשית. היה זה לא אחר מאשר ר' משה, בנו של הרבי אשר בדיוק בגינו אפפה את הנסיעה הלזו חשאיות כה סמיכה.

'הנכונה השמועה אשר שמעת, כי נוסעים הנכם ללובלין? פנה אליהם, ציפיה ותחינה גם יחד נמסכים בקולו, 'האכן אתם יוצאים למסע הקודש, לשווק את פני קודש הקודשים הרבי מלובלין? שב ובירר בבחילות-מה.

הנהנו בראשם לאות אישור, תוך שהם מסמיכים בחוסר נוחות. אולם להפתעתם, בניגוד לכל תרחיש אותו תיאור לעצמם, לא ביקש ר' משה להלקותם בשבט לשונו ואף לא נראה היה כי מבקש הוא למחות בהם כלל ועיקר על רצונם למסע למסע, לפעול מאחורי גבו. רק זו היתה בקשתו: 'האם תואילו לצרף אותי אליכם?'

הביטו החסידים בחוסר רצון אל פנים העגלה, החוו בידם והבהירו ללא מילים כי תפוסת המקומות מלאה עד תומה. לא נותר ולו מושב אחד פנוי עבורו. אך לא איש כ' משה יותר מה מהר על הזכות לחזות בפני קדשו של החוזה. 'שמא תוכלו לעשות מאמץ כלשהו, לפנות עבורי בכל זאת מקום צר?' נימה כנה של תחנונים מילאה את קולו והוא המשיך כשקולו ררוי כיסופין: 'הלא כל רצוני לנסוע אל הרבי הקדוש?'

בדיקה מדוקדקת מצד האורח הלא-קרוה הביאה אותו למסקנה כי אם אך יואיל העגלון להצטופף מעט, יוכל להגשים את משאתו ולהצטרף לאורחת החסידים העושה את דרכה ללובלינה. עוד תחינה, כמה מילים נוספת של שכנוע, ולא נותרה להם ברירה אלא לצרפם עמם למסע.

נסעה לה הקבוצה במשך שעות ארוכות, ורק לעיתות ערב כשהחלו דמדומי החמה לתת את אותותיהם ברקיע פנו לצד הדרך ושפכו נשמתם לפני קונם בעבודה שבלב זו תפילה, החסידים מופלגים, במתינות וביישוב הדעת. בתום התפילה, הגם שנפשם כספה אך ורק לבוא אל הקודש פנימה ויפה שעה אחת קודם, אולם לא ניתנה תורה וכך גם לא חסידות למלאכי השרת. בטנם הצמוקה שזה שעות ארוכות לא ניזונה במאום, דרשה את שלה.

על אם הדרך הבחינו בבית אחוזה נאה, חצר רחבת ידיים בקדמתו ועיקר העיקרים - מזוזה גדולה בפתחו. ניכר היה כי במקום ישנו פונדק דרכים, כי הוא שייך לאחד מאחינו בני ישראל אשר אף בכל הנוגע לכשרות המזון יוכלו להסתמך עליו ללא כל חשש.

הפתרון היה נראה כה טבעי. פונדק דרכים ודאי ייתן מענה בשעה זו, עם פנכת מרק מהביל ופרוסת לחם קיבר להשיב את רעבונו, ושמא אף מצע סביר להניח עליו את עצמותיו הדואבות מטלטלי הדרך.

'וכסף מנלן? קימט אי מי מבני החבורה את מצחו, ונתקל במבוכה כללית. דלפונים היו ונותרו, כל מעייניהם בתורה וחסידות ואין להם ולהבלי העולם הזה מאומה, ואף כשמתעורר צורך באי אלו מצלצלים - היו אלה נעדרים לחלוטין ורחוקים מהישג ידם. בטנם ההומה לא נתנה מנוח, נדרש פתרון מידי והמח היהודי היצירתי נכנס לפעולה.

מבט קוננסי עלה לפתע על פני אחד מבני החבורה, זיק ניצת בעיניו. 'אחד מאתנו יתחזה לאדמו"ר, הציע לנוכח פניהם המשתוממות של חבריו. אט אט התרחב החיוך על פניהם כשהבינו שיש כאן פתרון של ממש, 'ואיזה בעל פונדק לא יחפוץ להנות את הצדיק ופמלייתו ולהאכילם על שלחנו, חינם אין כסף? שאל רטורית.

הצעה קסמה להם, אך לא בכדי נמנו הללו על בחירי תלמידי המגיד מקאזניץ. יראת השמים נטועה היתה עמוק בלבם, אמונים היו על מידת האמת ולא היה בהם מי שיהיה לקחת על עצמו את התפקיד המפוקפק, להציג מצג שווא ולהתחזות לאדמו"ר

בשעה שאינו כזה.

או אז נזכר אחד מבני החבורה כי הפתרון נמצא בהישג יד, ממש כאן בעגלה. 'הלא עמנו נוסע גם בן הרבי' ציין בחכמה, 'ומה ימנע מאתנו להציגו בתור הרבי מקאזניץ ואת עצמנו בתור חסידיו הנלהבים?'

ממחשבה למעשה. ניגשו על אתר לר' משה, הציגו לו את ההצעה המדוברת במילים ספורות, ולאחר אי אלו הבהרות אודות הצפוי לבני החבורה בהשפעת הרעב הכבד אילולא ימצאו דרך להשביע את רעבונו, נעתר בלב כבד ליטול על שכמו את עול 'ההנהגה' הזמנית ולהציג עצמו כרבי.

דא עקא, את ההמשך לא צפו.

בפתח הבית, לאחר נקישות ממושכות, ניצב יהודי בגיל העמידה. עייפות לא שגרתית אופפת אותו, עיגולים כהים סביב עיניו וכל כולו משדר כי אין השעה נוחה כעת. 'מה תרצו?' זעף לעברם, והם, ברצונם להימנע לכתחילה מהבדיה שטו זה עתה, ביקשו בפשטות כי ידאג למזון לבני החבורה, באשר רעבים הם ולא בא אוכל לפיהם.

'אין לי סבלנות! הגיב בטון נמהר, ולנוכח פניהם התמהוות נאות להסביר, 'בתי יושבת על המשבר והינה מקשה לילד זה שלשה ימים. המיילדת התירעה זה מכבר כי מצבה בחזקת סכנה של ממש וכי אם לא תלד כאן ועכשיו - יבולע לה חלילה עד כדי סכנת נפשות. מחלו נא, אך אין ביכולתי להתעסק כרגע עם אירוח.'

אם ברגע הראשון כמו ניטעו רגליהם בקרקע, נותרו ללא מענה, עד מהרה התעשת אחד החסידים וניצל את ההזדמנות שכמו הונחה לפתחו. 'היודע הנך מי אתנו? פנה במבט נלהב אל הפונדקאי, 'לא אחר מאשר הרבי מקאזניץ, בנו של המגיד הקדוש. אדרבה, הכנס אותו ואת בני לווייתו לפונדק והגש לנו סעודה שיש בה ממש, ואולי יפעל הצדיק ישועה לבתך.'

אך שמע האיש כי רבי גדול הזדמן לפונדקו, וארשת פניו השתנתה מן הקצה אל הקצה. מיד הזמין ברוחב לב את בני החבורה לשבת לצד שלחנות ערוכים ולסעוד את לבם, כשהוא מצדו אינו ממתין רגע אלא חש אל 'הרבי' ופורץ בבכי נורא, 'רבי קדוש, הושיעה נא! בתי מקשה לילד וזקוקה לישועת השם, פעלו נא עבורה!'

אם חשבו החסידים כי יסרב בנו של הרבי, יתחמק מהבקשה הגדולה ממידותיו, הופתעו לגלות כי אין בכוונתו לעשות כן. 'אכן כן' האיר פניו לפונדקאי, 'אך לא אוכל לעשות דבר אלא ביישוב הדעת, ביישובי על יד השלחן ועל פי הדרך המסורה - באמצעות קוויטל עם שם האשה ושם אמה.'

נחפו האיש לשרבט קוויטל, הושיב את ר' משה בכבוד גדול ומיהר להזכיר שוב: 'יברך נא הרבי את בתי.'

ר' משה מצדו עודנו מתמהמה. 'אם תצרף אדום זהב כפרדין נפש' יעץ לו בחוס, 'תהא ישועתה קרובה.'

מיהר הלה לשתף פעולה, תחב ידו לכיסו וחילץ חצי אדום זהב, סכום נכבד לכל הדעות. אך 'הרבי' בשלו. אדום זהב, ולא פרוטה אחת פחות. אחרת, כך הבהיר, יבצר ממנו לפעול עבור האשה האומללה.

לא נותרה לאיש כל ברירה, ולאחר שפשפש בקפלי מעילו שלף חצי אדום נוסף ושלשל ליד הרבי, כשהחסידים סביב מבליעים חיוכים ומשתאים לנוכח כישורי המשחק והאלתור של בן הרבי, שנכנס לתפקיד בהצלחה...

אולם ר' משה, כמו לא נוגעת לו כל התכונה סביב, ממוקד כולו בקוויטל. פניו שלהבות, שקוע הוא בשרעפי קודש וכביכול נתון הוא בעולמות נשגבים, גבוה מעל גובה. חלפו רגעים ספורים והוא נענה בשמחה: 'חוש וראה את שלום בתך, כי ישועתה קרובה!'

אף הפונדקאי ונשמתו קצרה, נרגש כולו, ולא חלפו כי אם רגעים ספורים והוא שב ובישר בקול עולז: 'מזל טוב, רבי! זה עתה נולד לי נכד, וכך גם מצבה

של בתי הוטב לאין ערוך!'

תיכף וסמוך לבשורה הטובה, כשכולו מוצף רגשות הכרת הטוב, מיהר להגיש לפני האורחים הנכבדים בשר ודגים, מיני מטעמים ומגדנות, כסעודת שלמה בשעתו.

ראו עדת החסידים כי השעה כשרה, ופנו לר' משה בחיוך: 'תנה לנו אות ומופת. הנה מופת כבר נוכחנו לראות, אך מה בנוגע ל'אות? האם כבודו יודע צורת אות ויוכל לומר דברי תורה לפנינו?...

על אתר פתח ר' משה את פיו, וכמו נפתחו מעיינות החכמה. 'כי קם ה' וישפץ יראתה ונגבה ממך קץ ידע' פתח בלשון הפסוק, (תהלים קלח, ו), וכך ביאר:

'אדם השפל בעיני עצמו, הענותו ושלפ הברך, הוא הזוכה לראות את השי"ת כביכול מקרוב, זוכה הוא להשגות מרוממות ולחזות בנעם זיו השכינה. אולם הגאותו גבה הלב אינו כן, אחד אשר הינו בבחינת 'גבוה', הרי מתקיים בו 'ממרחק ידע', הוא אינו זוכה אלא לדעת את הקב"ה מרחוק.'

לב מלכים ושרים ביד ה', וכך גם לב חסידים ואנשי מעשה. מן השמים גלגלו את הדברים, ולבם של החסידים טרם התעורר בהם. אוזניהם כמו נאטמו משמוע ועיניהם מראות, עדיין לא הסיקו את המסקנה המתבקשת לנוכח המופת הגלוי שהראה ר' משה עם המקשה-לילד ודברי התורה המופלאים שהשמיע, הם, לדידם, טרם מצאו את הירוש המתאים להנהגת העדה, ולא חלף בלבם אף הרהור, אפילו לא הויר-אמינא, שמא בנו של הרבי שזה עתה התלווה אליהם בדרכם ראוי וכשר לכך ביותר.

המשיכו אפוא בדרכם לובלינה, ובשעה טובה באה העגלה בשערי העיר. ירדו החסידים ומתחו את איבריהם הדואבים, שינסו מותניהם והחלו צועדים במרץ לעבר בית מדרשו של החוזה, שם נודע להם למגנית לבם כי אין הרבי בקו הבריאות, וכי מאז נפל מחולנו בשמחת תורה נפל החוזה למשכב עד שאינו מסוגל לקבל קהל.

אולם עיני הצופיות של החוזה, שלא בכדי נתכנה כך, לא ההמיצו דבר. לפתע הופיע המשמש בקדוש, קרא בקול: 'בני החבורה מקאזניץ מזמנים להיכנס אל הקודש פנימה, הרבי ממתין לכם.'

רעדה אחזה בהם, אך גם ציפיה דרוכה לבאות. הן עתה יכריע הרבי, יבחר עבורם את מורה דרכם. צעדו בסך, קרבים אל חדרו של הרבי כשמאחוריהם משתרך ר' משה בבוש פנים, ענוה יתירה נסוכה על פניו וראשו מורכן, משל היה אך סרח עודף על בני החבורה.

אלא שאז אירעה התפנית, נכונה להם הפתעה של ממש. אך חציג ר' משה את כף רגלו במבואה המובילה אל הקודש פנימה, ולפתע ניבטה דמותו ההדורה של החוזה במלוא קומתה, כמו לא שכן זה עתה במיטתו באפיסת כוחות. ניצב בפתח החדר ופניו בוערות.

'שלום עליכם הרבי מקאזניץ' הושיט ידו במאור פנים לר' משה, לתדהמת החסידים, כשהוא ממשיך ומציין: **'כבר בדברי התורה הראשונים שאמרתי - בקעתם רקיעים!'**

או אז צווד פניו לבני החבורה, מבט מוכיח בעיניו וטון נוף נשזר במילותיו: **'הלא רבי מן המוכן יש לכם בקאזניץ, ולשם מה באתם אליי? שובו לביתכם ומנוהו עליכם למנהיג ומורה דרך, כי בו בחר השם.'**

ראה החוזה הקדוש כי עודם מהססים, והתייחס בדרך צחות לסוגיית ההנהגה לאחר שנשבה ארון האלקים ונלקח מהם ידידו המגיד מקאזניץ. 'ויהי בנסוע הארון' רמז להם, דבריו מכוונים לאורנו של המגיד ולהמשך ההנהגה בידי בנו, 'או אז - ויאמר משה: 'החל מאותו רגע קיבלה העדה את ראשה, פארה והדרה, ואילו רבנו מצדו פשט אט אט את מעטה הסתרה עליו עמל במשך שנים והראה את כוחו בתורה ובחסידות לכל מבקש ה' וחסף בקרבתו. מקרוב ומרחוק נהרו אליו רבבות אלפי ישראל, התבשמו מתורתו וקדשתו ונושעו במאמר פיו, ושמו יצא לו כאחד ממאורי החסידות.

ובחרת בחיים

גיליון שבועי במשנת מרן האור החיים הק' זיע"א

באור החיים תולדות רבנו הק'

פרק שביעי: רבינו בסאל"מ מ"ב פירושים ל"בחוקות"

בערב שבת פרשת בחוקות, הגיע רבינו לשדה רחב ידיים שבמרכזו אילן מצל ויפה נוף. הוא אור את שארית כוחותיו כדי להגיע עדיו, לנוח בצלו ולהינפש קמעא. משהניח את גופו הלאה בסמוך לעץ, היו מחשבותיו משוטטות בעולמותיו וכהרגלו להקדיש זמן מידי ערב שבת לחידושים על הפרשה, הרזה גם כעת בפסוק הראשון של "בחוקות". באותה שעה זכה רבינו, והתחדשו לו ארבעים ושנים פירושים על הפסוק הראשון של הפרשה. הלא המה, מ"ב הפירושים לפסוק זה הכתובים עלי ספרו הקדוש "אור החיים".

מששבו אליו כוחותיו, ננער ממקומו להמשיך בדרכו. הוא צעד רגלית עד העיירה הקרובה, נכנס אל בית הכנסת המקומי והתיישב בירכתיו. איש לא העלה בדעתו, כמובן, מיהו הקדוש השוכן בתוכם, אחרי התפילה הוזמן, כנהוג בתפוצות ישראל מקדמת דנא, אל אחד מאנשי העיירה, כדי לסעוד על שולחנו את סעודת השבת.

ויהי המה יושבים וסועדים את סעודת ליל שבת, סעודתא דחקל תפוחין קדישין, פנה המארח אל רבינו וסיפר לו כי לפי מנהג המקום מתכנסים כולם בסוף הסעודה בבית הרב דמתא, שם שומעים הם מפיו דברי תורה, מזמרים בצוותא זמירות שבת, ומברכים ברכת המזון. הוא ביקש מרבינו להצטרף אליו. רבינו נענה ברצון, ויחדיו צעדו אל בית הרב שהיה קדוש עליון.

בהגיעם אל בית הרב כבר היה המקום מלא וגדוש בהמון רב של בני העיירה, שהתכנסו ובאו שמה ל"עונג שבת" ושוררו יחדיו. הרב היה נראה שקוע במחשבותיו, ראשו שעון לו בין אגרופיו, והוא משוטט ברעיוניו אי שם.

ופתאום ננער הרב משרעפיו, פתח את פיו, והס עמוק הושלך בקהל באחת. איש לא היה מוכן להפסיד מילה מדבריו, ויראת כבוד עצומה אפפה את הקהל כולו. "זה עתה נגלו לי", פתח הרב ואמר, "ארבעה עשר פירושים על הפסוק 'אם בחוקותי תלכו', סיפר, ומיד החל מרצה בפני הקהל את כל י"ד הפירושים מהחל ועד גמירא.

הקהל נאחז חיל ורעדה כאשר סיים הרב את דרשתו במשפט: "חידושים אלו נאמרו זה עתה בפמליא של מעלה, והם מפרי חידושינו של הצדיק הקדוש רבינו חיים בן עטר המתגורר אי שם!"

את הדממה ניתן היה לחתוך בסכין. רק איש אחד העז להפר את השקט. רבינו, שקם ממקומו בפינת הבית, וכמו ביקש למחות על תארי הכבוד, "תיקן" את הרב, והכריז: "חיים בן עטר", בלי "רבי" וכלי "הרב".

אנדרלמוסיה השתררה בקהל. מי הוא זה ואיזהו האלמוני המעז לכנות את הקדוש שדבריו נאמרים בפמליא של מעלה, בשמו הפרטי וללא כל תארי כבוד?! גם הרב הקפיד מאד כנגד האורח. רק תחנוניו של המארח לבל יפגעו באורחו שמרו על רבינו מחמת זעמה של הקהילה כולה.

המשך בשבוע הבא

פניני אור החיים

ותשחק ליום אחרון

וְהָיָה כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה וְיִשְׁכַּבְתָּ בָּהּ: (דברים כו א)

מי שחי את העולם בצורה רוחנית, מבין שעיקר מאמץ האדם, רצונותיו ושמתו, ראויים להיות סביב החלק הרוחני.

כשמדברים על שמחה לרגל הכניסה לארץ המובטחת, מאירה לנגד עיני האור החיים הקדוש גם ביאת הארץ העליונה, אליה אדם מתכוון כל ימי חייו. ובלשונו הטובה: **"והצטתי בפרשה זו, שרומזת גם כן ביאת הארץ העליונה"**.

"והיה" - לשון שמחה. מתי יש לשמוח, **"כי תבוא אל הארץ"**. אכן, אין ראוי לאדם לשמוח אלא כשיבוא לארץ העליונה.

כך היא המידה הראויה. וכי במה ישמח האדם, האם בדברי העולם שהם הבל ורעות רוח?

אך כשאדם מגיע למעלה, לארץ העליונה כלשונו של האור החיים, והוא מוכן ומצויד בתורה ובמצוות כראוי, זו סיבה לשמחה.

ותשחק ליום אחרון.

הכנה לקראת קבלת פני נמלך

וְלִקְחַת מְרֵאשִׁית כָּל פְּרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תֵּבִיא מֵאֶרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ וְשִׁמַּת בְּשֵׂנָא וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לִשְׁכַן שְׁמוֹ שָׁם: (דברים כב)

מובא בספר הזוהר הקדוש, שכל אשר יעשה האדם במצוות ומעשים טובים בעוֹדוֹ חו, מתקבץ ומצטרף בידו עוד ועוד, עד "יום נסיעתו", היום בו נשלמים ימיו והוא נקרא להשיב את נפשו. ובהם, במצוות ובמעשים הטובים, יקבל את פני המלך, היצר והבורא ברך הוא.

על פי זה מבאר האור החיים הקדוש את הכתוב בפרשת הביכורים, המרמזים על ביאת הארץ העליונה.

"ולקחת מראשית כל פרי" וגו'.

לא את כל מה שאסף יקח עמו, רק **"מראשית כל פרי"**, הדברים המובחרים, שהם מצותיו ומעשיו הטובים.

בבוא העת, בהגיע שעתו של אדם, אין מלווים אותו לבית עולמו לא כסף ולא זהב. באותו זמן לא יקח האדם עמו להקביל פני ה', אלא מהדברים המובחרים שעשה בעולם הזה.

תורה ומעשים טובים!

יצר סוכן בנו

וְעֵנִית וְאָמַרְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲרָמִי אָבִי וְיָרַד מִצְרֵימָה וְיָגֵר שָׁם בְּמִתִּי מֵעַט וַיְהִי שָׁם לְגֹי גָדוֹל עָצוֹם וְרָב: וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִים וַיַּעֲנוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה: וַנִּצְעַק אֶל ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קִלְנוּ וַיֵּרָא אֶת עַנְיָנוּ וְאֶת עֲמָלָנוּ וְאֶת לַחֲצָנוּ: (דברים כו ב-ז)

אפילו אדם שזכה להרבות תורה ומעשים טובים, עדיין אין זה מספיק אל מול מלך עליון, והרי אמרו חז"ל אם יבוא במשפט עם אברהם יצחק ויעקב, אינם יכולים לעמוד בפניו.

מבאר זאת האור החיים הקדוש בדרך רמז בפסוקים: **אֲרָמִי** - זה היצר הרע, הרמאי הגדול,

אוֹבֵד אָבִי - כבר את אדם הראשון הוא הכשיל וגרם מיתתו לו ולדורות אחריו,

וְיָרַד מִצְרֵימָה - היצר נכנס בגוף האדם המיצר לנפש בתאוותיו,

וַיַּגֵּר שָׁם - מתחילה הוא מגיע כגר, כאורח,

וַיְהִי שָׁם לְגֹי גָדוֹל עָצוֹם וְרָב - ומתחזק היצר בלבו של אדם ומתעצם,

וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ - היצר גורם לאדם להיות רע ולהרשיע.

וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה - היצר אינו מגיע אלינו אחר לזמן רב, אלא בכל יום ויום יצרו של אדם מתחדש בתחבולות להכשילו,

וַנִּצְעַק אֶל ה' - כאן רמז שצריך האדם להתפלל בכל יום אל ה' שיצילונו מיצר הרע.

וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קוֹלֵנוּ - אפילו שה' הוא שברא את יצר הרע כדי לבחון את האדם בעבודת בוראו, אף על פי כן כשצועקים אליו הוא שומע את קולנו, רואה את מאמצינו ודלות כוחנו מול היצר -

וַיִּצְיָאֵנוּ ה' מִמִּצְרַיִם - זו ההצלה מיצר הרע. לולי היה ה' עוזר לנו, לא היינו מצליחים לעמוד מול היצר, אך **בְּסִיעֵתָא דְשִׁמְיָא יִכּוֹל נוֹכַח**.

מתיקות וערבות התורה

וְשִׁמַּחְתָּ בְּכָל הַטוֹב אֲשֶׁר נָתַן לָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ וּלְבִיתְךָ אֶתָּה וְהָלֹוִי וְהָגֵר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּךָ: (דברים כו יא)

"ושמחת בכל הטוב"

במה ישמח האדם? בכל הטוב!

ומה הטוב? מביא על כך האור החיים הקדוש את דברי חכמינו זכרונם לברכה:

אין טוב אלא תורה.

המשך בעמוד ג'

ספיר ויהלום

פניני מוסר ויראת שמים בפרשה

מעלת וזכות 'ביקור חולים'

נאמר בפרשת השבוע (דברים כ"ז): **'אַתָּה ה' הָאֱמֶתָ הַיּוֹם לְהִיּוֹת לָךְ לְאֱלֹקִים'**, וכאן ממשיך הפסוק ומפרט את המוטל על כל יהודי באשר הוא: **'וְלָלַכְתָּ בְּדַרְכֵּי וְלִשְׁמֹר חֻקֵּי וּמִצְוֹתַי וּמִשְׁפָּטַי וְלִשְׁמֹעַ בְּקוֹלִי'**.

מה כלול תחת הכותרת 'ללכת בדרכי'?

על כך משיב רבינו ה'אור החיים' הקדוש זיע"א בדבריה מעוררים ומלהיבים, וזו לשונו: "ואומרו 'וללכת בדרכי', פירושו, הגם שלא צוה ה' ללכת בהם, אף על פי כן כשיכירו בהם שהם דרכי ה' - כל אשר הוא עשה יעשו כן בני ישראל, כגון ביקור חולים, קבורת מתים וכדומה, שמצינו לה' עושה אותם, ילכו גם הם בדרכיו".

יש תרי"ג מצוות, קלות וחמורות, עשה ולא תעשה. כך גם נצטוונו לשמוע בקול חכמים, והם שתקינו והוסיפו מדבריהם את כל הנכלל בקטגורית 'מצוות מדברי סופרים'. נוסף על כל אלה ישנם סייגים וגדרים להרחקה מהאיסור והדומה לו, תקנות חז"ל כפי שראו לנכון.

על כל יהודי לשמור על קוצו של יו"ד ולהקפיד על קלה כבחמורה, אך זה פשוט ומוכן מאליו. אין צורך להרגיש זאת, משום שכבר קיבלנו על עצמנו בהר סיני 'נעשה ונשמע'.

אולם כאן מבהירה התורה הקדושה כי אין די בכך.

חובה בפני עצמה היא ההליכה בדרכי יתברך, הדביקות במידותיו והצורך לנהוג כפי שנהוג בורא העולם. מה הוא מבקר חולים - אף אתה עשה זאת, ומה הוא קובר מתים - נהוג כן אף אתה בעצמך. זו דרכו של הקב"ה, והיא אמורה להפוך לדרכך שלך.

תלמיד חכם מובהק ומורם מעם אשר נמנה על תלמידיו הקרובים ביותר של פוסק הדור מרן ר' משה פיינשטיין זצ"ל, לקה בלבו ל"ע ונאלץ לעבור הליך רפואי דחוף ומורכב, אשר רוב ככל הרופאים באזור מגוריו לא ידעו כלל כיצד לגשת אליו.

היה רופא בודד שכבר ביצע הליך מעין זה בעבר, אולם כלל לא היה מקום להשוות אותו לרופאים הבכירים ביותר, אלה שקבעו את מושבם בעיר מרוחקת בה היה מרכז רפואי גדול אליו נהרו חולים מכל קצווי תבל, שם, ידעו הרופאים להמליץ - יש לרופאים מספיק ידע וניסיון כדי להעלות ארוכה מחללת.

ידע התלמיד חכם כי עם מחלת לב לא מתעסקים ולא מקלים חכם רש, והרי בחירת מנתח לב אינה דבר של מה בכך. כיהודי ירא שמים מרבים הדבק ברבו ללא שיוך, ידע גם ידע כי החלטה מעין זו אין באפשרותו לקבל בעצמו, לכך יש להידרש לחכם, ומי לו חכם וצדיק כרבו ר' משה פיינשטיין.

פנה אפוא לר' משה פיינשטיין, וגדול הדור שלח אותו לברר - כמה ניתוחים הספיק הרופא המקומי לבצע עד כה, בירור קצר העלה כי הרופא הספיק לנתח עשרים ושמונה אנשים בסך הכל, בעוד מנתחי הלב שבמרכז הרפואי הגדול צברו ניסיון של מאות חולים.

למרות זאת, הפתיע ר' משה בתשובתו הנחרצת. 'עשרים ושמונה ניתוחים זה לא מעט', ציין בפסקנות, 'גש למנתח המקומי, והשי"ת ישלח לך רפואה שלימה במהרה'.

לתהיית התלמיד השיב ר' משה: 'הלא בעיר הרחוקה בה קיים המרכז הרפואי הנכבד, אין לך כל מכרים וידידים. הוי אומר - תיאלץ לשהות בתקופת ההחלמה מהניתוח במקום זר ומנוכר, ללא שאי-מי יבקר אותך, וכיצד תוכל אפוא להחלים כך?'.

'זאת ועוד', הוסיף ר' משה, 'הלא אם תעבור את תקופת ההחלמה בעיר מגורך, תוכל לזכות את מכריך וידידיך במצות ביקור חולים אשר שכרה רב לאין ערוך!'

הלא, באמונת חכמים שלימה, עשה כהוראת רבו והועיד פעמיו אל בית החולים המקומי, שם נותח בהצלחה יתירה, אך להוותו התברר לו כי עליו לשהות תקופה ממושכת ביותר של לא פחות משלושה עשר שבועות! (בהחלמה בבית החולים).

'בתקופה זו הופיעו ובאו חברים ומכרים, שימחו אותי במיני מגדנות ומעדנים ועודדוני בדיבורים מחזקים' שיתף לימים אותו תלמיד חכם, 'או אז ראיתי עד כמה צדקה דעת תורה ועד היכן היו עיניו הטהורות של ר' משה צופיות!'

'את המרא דאתרא מכבדים בסידור-קידושין, בסנדקאות וכדומה' הציג הגה"ק ר' מאיר מאירס זצ"ל, רבה של קוברין, תמיהה מפתיעה בפני קהל עדתו ושומועי לקחו, 'אולם לא מצאנו שיכבדו את רב העיר בכיבודים שיש בהם ממש, אתמהא!'

גבות הורמו בתהייה לנוכח דבריו, והציבור התקשה לדרת לסוף דעתו. במה דברים אמורים, ולאילו כיבודים כוונת הרב, אותם מונעים ממנו אנשי העיר?

באותה נימה שלווה המשיך הרב, וביאר בפשטות מדהימה: 'מימי לא קראו לי להחליף מצעים לחדם זקן, לשטוף את חדרו של חולה. האם אין אלו כיבודים חשובים לאין שיעור יתר על הכיבודים האחרים?!'

הוסיף ר' מאיר וציטט את דברי הגמרא (נדרים מ:): "מעשה בתלמיד אחד מתלמידי רבי עקיבא שחלה, לא נכנסו חכמים לבקרו ונכנס רבי עקיבא לבקרו, ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו, חיה. אמר ליה, רבי, החייתני. יצא רבי עקיבא ודרש: כל מי שאין מבקר חולים כאילו שפך דמים".

נשווה בנפשנו.

רבי עקיבא הגדול אשר אורו זרח מקצה העולם ועד קצהו, אותו רבי עקיבא אשר עשרים וארבע אלף תלמידים היו לו ואשר רק בזכותו ובזכות העובדה שהריבץ תורה לגדולי הדור הבא - מנע מהעולם להיות שמם מתורה. אותו רבי עקיבא - מטאטא חדר של חולה? נוטל סחבה ומגב ומזלף מים על הרצפה המטונפת?!

אלא מה, חידר ר' מאיר מאירם את המסר - רבי עקיבא ידע שאין כבוד גדול מכך! 'מה הוא יתברך מבקר חולים - אף אתה בקר חולים!'

בשמחה ובטוב לבב

בפרשת השבוע, נאמר (דברים כח מז): **'תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל, ומבאר הרה"ק רבי חנוך העניך מאלכסנדר זיע"א בספר 'חשבה לטובה': 'תחת', הכוונה היא לאותה סיבה שבגללה לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה, כדרך שאומרים: מאחורי מעשה פלוני ישנה סיבה פלונית, היא אשר בגללה תיענש, אף אם בעד עצם הדבר שלא עבדת את ה' אלהיך בשמחה עדיין אינך ראוי כל כך לעונש, אולם ראוי אתה לעונש בעד המעשה אשר עשית לפני כן ואשר גרם לכך שתינטל ממך השמחה לעבודת השי"ת'.**

ומעשה בכפרי אחד שהיה לו בן שלא רצה בשום אופן ללמוד תורה, ואמנם לא ידע צורת אות אחת. פעם נסע הכפרי העירה והביא משם מלמד והבטיח לו שכר הגון על מנת שילמד את בנו צורת אות. טרח המלמד ועמל קשות זמן מרובה עד שלמד לבן הכפרי את האלף בית עם הנקודות. לימים בא האב לבחון את בנו לראות אם אמנם יודע הוא את התורה שלמד. הראה לו המלמד על האותיות והנער השיב כהלכה: אלף, בית, גימל. ושאל: מה מתחת לאלף, מתחת לבית, והנער השיב כהוגן. עד שהגיעו לאות הא. שאל המלמד את הנער: 'מה מתחת להא'. שתק הנער ולא ענה מאומה. לא הועילו בקשותיהם של המלמד ושל האב והנער התעקש ולא פצה את פיו.

חרה אפו של האב על הבן העיקש. נטל מקל בידו ועמד להלקותו מלקות הגונות. כיון שראה הבן כך נענה ואמר: אבא, אם אתה אומר להלקותני אהיה מוכרח איפוא לגלות את הדבר: מתחת ל'היי' (-שחת באידיש), טמון העגל הגנוב. נתברר שהאב גנב עגל והטמינו מתחת לערימת השחת וציווה על כל בני הבית לבל יגלו לאיש את הדבר. לפיכך התעקש הבן ולא רצה לגלות מה נמצא מתחת להא אשר בסידור.

סיים הרה"ק מאלכסנדר זיע"א ואמר: אם אינך יכול לעבוד את ה' בשמחה ברור שמשוהו גרם לכך, סימן הוא שאיזו גניבה מסתתרת מתחת לזה.

הישיש ר' יהודא לייב דייטש ז"ל מסטרופוקוב, דבק מאז בואו לירושלים בהרה"ק רבי דוד צבי שלמה מלעלוב זיע"א והתקשר אליו בכל נפשו. במוצאי שבת לאחר פטירתו, והיה זה כשבועיים לפני הסתלקותו של הרה"ק מלעלוב, בסעודת מלווה מלכה פתח הרה"ק ואמר: שנים מחסידי לובלין יצאו לדרכם לבוא אל הרבי מלובלין זיע"א לימים הנוראים. בהיותם בדרך ולא היתה להם אפילו פרוטה לפרוטה, נדברו ביניהם שהאחד יציג עצמו כאדמו"ר והשני כמשמשו, ובאופן זה ישיגו להם כסף להחיות את נפשם ולהמשיך את דרכם.

והנה שמעו שבאיזה מקום נמצא נגיד אחד חשוך בנים, שכבר סבב על פתחי הצדיקים להפקד בוש"ק, אך ישועתו בוששה מלבוא. נכנס אליו זה שהציג עצמו כמשמש ואמר לו, הנה הגיע לכאן אדמו"ר גדול החפץ להתאכסן אצלך, ומברכות פיו תוכל להתברך ולהושיע. התקצף הנגיד ההוא ואמר: כבר הכרתי את כל

ובאן מוסיף האור החיים הקדוש את מאמרו המפורסם, המשתתף באהבת התורה:

שאם היו בני אדם מרגישים במתיקות וערבות טוב התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה ולא יחשב בעיניהם מלוא עולם כסף וזהב למאומה.

כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם!

הכל חייבים בתלמוד תורה

את ה' האמרת היום להיות לך לאלהים וללכת בדרכיו ולשמר חקיו ומצוותיו ומשפטי וְלִשְׁמֹעַ בְּקוֹלוֹ: (דברים כו"ז)

אדם שיודע את כל המצוות ומקיים אותם, האם ישנו במצוות תלמוד תורה?

כתוב בפסוק: **את ה' האמרת היום להיות לך לאלהים, וללכת בדרכיו, ולשמור חוקיו, ומצוותיו, ומשפטי, ולשמוע בקולו.**

יש כאן הגדרות שונות, ומבארם האור החיים הקדוש אחת לאחת:

ללכת בדרכיו – הם דברים שאינם כתובים בפירוש, ובכל זאת כשיכיר האדם שהם דרכי ה', עליו להלך בהם. כגון ביקור חולים וקבורת מתים, שמצאנו בחז"ל ש' עושה אותם.

חוקיו – הם מצוות שאינן יודעים את טעמם.

מצוותיו – הם מצוות שגם השכל מסכים אליהם.

משפטי – הם דינים שבין איש לרעהו.

ולשמוע בקולו – זה תלמוד תורה.

ומדוע מצוות תלמוד תורה מוזכרת באחרונה?

כך שואל האור החיים הקדוש, ומשיב: להורות שגם מי שזכה לדעת את כל הדברים האמורים ולקיימם, גם הוא חייב בתלמוד תורה.

אדם כזה יכול היה לומר, מה לי לתלמוד תורה, הרי אני כבר יודע ומקיים וכו'. בא הפסוק ומלמד, אתה הולך בדרכי ה', שומר חוקיו ומצוותיו ומשפטי, ועם זאת עליך **לשמוע בקולו** – שהוא לימוד התורה.

כי מצוות תלמוד תורה היא מצווה בפני עצמה, שאין זמן ליפרט ממנה עד יום מותו.

זאת התורה אדם כי ימות באוהל.

לעולם יהא אדם ירא שמים בסתר ובגלוי

וְעָנֵה הַלֹּוִים וְאָמְרוּ אֶל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל קוֹל רֹם: (דברים כו"ז)

טרם כניסתם לארץ, נצטוו בני ישראל לעמוד בהר גריזים ובהר עיבל, **וְעָנֵה הַלֹּוִים וְאָמְרוּ אֶל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל קוֹל רֹם**, רשימה של עונות אשר ארור מי שיעשה אותם.

מדוע מכל העבירות נבחרו דווקא עונות אלו לומר עליהם את ה'ארור'?

על כך אומר האור החיים הקדוש: 'ואולי לא אמר כאן אלא העבירות הטמונים והנסתרים'.

עונות שעתידיים להתגלות, על כך יש ערבות הדדית, ערבים כל ישראל זה בזה.

אבל עונות שבסתר, דברים שאדם יכול לחשוב מי רואה, מי יודע, על כך יש 'ארור'!

ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה וגו' ושם בסתר: אדם משיג גבול של חבירו באופן שאינו ניכר: משנה עיוור בדרך ואף אחד לא יודע מזה; וכך שאר הדברים המנויים כאן, דברים שיכול האדם לומר אף אחד לא רואה ולא יודע.

אל תחשוב שאם לא יודעים אין בכך כלום.

ה' יודע מחשבות אדם.

לביתו לקום לתחיה. בת שחוק עלתה על פני הרבי ר' ברוך והמגיפה נעצרה (ים החכמה עמ' תקעז, בוצינא דנהורא החדש).

על הפסוק הפותח את פרשת השבוע (דברים כו"א): **וְהָיָה כִּי תָבֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נַחֲלָה וְיִרְשָׁתָהּ וְיִשְׁבַּתְּ בָּהּ**, כותב רבינו **ה'אור החיים' הקדוש** ז"ע"א: אמר 'והיה' לשון שמחה... והצצתי בפרשה זו שרומזת גם כן ביאת ארץ העליונה, ואמר 'והיה כי תבא', שאין ראוי לאדם לשמוח אלא כשיבא לארץ העליונה, על דרך אומרו (משלי לא כה) 'ותשחק ליום אחרך', כי שמחת עולם הזה אינה אלא הבל ורעות רוח.

והנה בספר **סגולת משה'** הביא: ראיתי בכתבי מרן הרב הצדיק הקדוש **הריב"ש מרוזין** זצוקל"ה, פרשת תבוא, וזה לשונו: אע"פ שה'אור החיים' אמר שאין ראוי לאדם לשמוח אלא כשיבוא לארץ העליונה, אני אומר להיפך, שעיקר השמחה היא בהטיב דרכו בעולם הזה, כי אין זה שכל לנהיין לו שבילי דרקי' כשבילי דנהרדעי, רק העיקר להנהיר שבילי דנהרדעי כשבילי דרקי'.

הרה"ק מרוזין ז"ע"א לשיטתו, שכן כך הוא ביאר את דברי הכתוב (דברים ח ט'): 'והיה אם שכוח תשכח את ה' אלהיך, והלא 'והיה' הוא לשון שמחה, ומה פשר השמחה שיש בשכחה, ועל כך פירש הרה"ק מרוזין, דאדורבה כוונת הכתוב היא שכאשר יפול האדם במרה שחורה ולא יאחז במידת השמחה, והוא אומרו 'והיה אם שכוח', היינו שישכח את מידת השמחה, מזה לבד יכול לבוא חי"ו לידי 'תשכח את ה' אלהיך'. כי הבורא יתברך 'עוז וחדוה במקומו', וכאשר האדם בא לידי מרה שחורה, אזי הוא מתנתק מדביקות הבורא יתברך.

ואולם פשוט הדבר שגם רבינו ה'אור החיים' הקדוש לא היתה כוונתו לשלול שמחה של מצוה, ובודאי כאשר שמחים בני ישראל בקיום המצוות ובאהבת בוראנו יתברך אין זה הבל ורעות רוח, כי אם שמחה אמיתית ושלמה באהבת ה', בה אנו מכירים ומגלים לכל אושרנו וטוב חלקנו שזכינו להיות בני מלכים ולעבדו יתברך. ולא בא רבינו קודש הקדשים להוציא ממחננו אלא את 'שמחת עולם הזה' כדבריו, שהוא שמחה של ענייני עולם הזה. וכפי שמפורשים הדברים במסכת שבת (ל:), ע"ש.

וכן מביא רבינו ה'אור החיים' הקדוש ז"ע"א להדיא בפרשת עקב (דברים יא יג): 'והיה אם שמוע' וגו', פירוש 'והיה' לשון שמחה, ותנאי הוא הדבר אם תהיה שמחה של מצוה, והוא אומרו 'אם שמוע תשמעו' וגו', כאמרם ז"ל שלא שבח שלמה אלא שמחה של מצוה, אבל שאר שמחות עליהם אמר 'ולשמחה מה זה עושה'.

כך גם בפרשת וזאת הברכה (שם לג יח) כתב רבינו ה'אור החיים' הקדוש ז"ע"א: 'שמחה זבולון בצאתך' וגו', הגם שבענייני עולם הזה בכללות אין לשמוח בהם, דכתיב 'ולשמחה מה זה עושה', אמר הנביא שזבולון ישנו בשמחה, הגם ביציאתו - שהוא יוצא מבית המדרש לסחורה, עם כל זה 'שמח זבולון'. והטעם שיש לו לשמוח אע"פ שהוא יוצא לסחורה, לפי שהוא עושה זאת כדי שיתקיים יששכר באהלו, כאומרו 'ויששכר באהליך', כי רק על ידי שיפרנס את יששכר יהיה קיום לשבתו באהלה של תורה לעסוק בה'.

(מאצורתי ושיחותיו של הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א)

האדמו"ר"ם הללו שרק נוטלים ממון ואינם פועלים מאומה ואינן רוצה לדעת עוד לא מהם ולא מהמובן, השיבו המשמש: רבי כזה עוד לא הכרת, הוא כותב קמיעות, והקמיעות פועלות לבטח.

הנגיד שמע דבר חדש שלא הכיר, וכך פעל עליו המשמש, והוא נאות להכניס אותו ואת ידידו שהציג עצמו כאדמו"ר לביתו, הוא האכילם והשקם, ואכן האדמו"ר כתב לו קמיע צרור וחתום והבטיח לו ישועה קרובה. לאחר מנוחה ושהות של מספר ימים עזבו את ביתו והמשיכו בדרכם לובלינה.

בשנה הבאה, כשנסעו שוב אל הרבי מלובלין ז"ל לימים הנוראים, חששו לעבור דרך אותו ישוב, פן יכירם אותו הנגיד ויכלה בהם את זעמו על שהתלו בו. והנה בהיכנסם אל הרבי מלובלין ראו את הנגיד ההוא בבית ה'חווה', ומה מאד הופתעו לשמוע כי הוא בא אל הרבי לכבודו בסנדקאות לבן אשר נולד לו. אז נתחזק רוחם והם נגשו אליו ממחותנים במסמחה זו.

הרבי הקדוש מלובלין שחזה ברוח קדשו את אשר עשו, פתח ואמר: הידעתם מה היה לאיש הזה? מחיצה של ברזל היתה חוצצת בעדו, וכל התפילות שהיו הצדיקים מתפללים בעדו להפקד בזש"ק נפגשו במחיצה זו ולא יכלו לעבור בה. ואתם מבלי שידעתם כתבתם לו קמיע שהכילה ארבע אותיות: **מ. ק. מ. ד.** ראשי תיבות: **'מטרה קוראווה מילקא דיא' בלע"ז, כלומר: גם פרה זקנה נותנת חלב! דבר זה עורר צחוק גדול בשמים עד שנעשה בקע וסדק באותה המחיצה, וכך יכלו לעבור התפילות של הצדיקים שהיו צבורות מכל השנים ועד מהרה נושע ונפקד בזש"ק.**

והנה, המשיך הרה"ק מלעלוב, ר' יהודה לייב כשעלה למעלה, שאלוהי שם: חסידו של מי הוא? והוא השיב, כי הוא חסיד שלי. נהיה שם צחוק גדול: הגם דוד בנביאים? וכי הוא רבי. וכך התחמק ר' יהודה לייב ונכנס ביתיים.

כשגמר הרבי מלעלוב את דבריו, ובראותו את רושם הדברים שהותיר על הנוכחים, אמר להביא מים אחרונים ולברך. ויהי לפלא כי אח"כ נודע שאכן רגעים אחדים לפני פטירתו ביקש הר"ר יהודה לייב ז"ל מבניו להזכירו אחר כך לפני הרה"ק מלעלוב (ליקוטי דברי דוד' עמוד עב).

המשמש בקודש אצל הרה"ק הרבי ר' ברוך ממעזיבונ ז"ע"א היה **רבי הערשל מאוסטרופולי** זצ"ל, שמלבד גדלותו ושגב מדרגותיו, גם נודע כאינש בדיחא. צדיקים אמרו עליו, שמשמים הורידוהו לעלמא הדין למען ישמח את הרה"ק הרבי ר' ברוך, ויפיג מעט את היראה עילאה שחפפה עליו תמיד. הרבי ר' ברוך אכן אמר פעם לרבי הערשל, אפילו מהמלאך 'דומה' תיפטר על ידי שתגיד לו גלייך ווערטיל [-בדיחה] (סיפורי מרן הרמ"ח עמ' קעז א ד, בוצינא דנהורא החדש).

מסופר, כי פעם היתה מגיפה רח"ל בעיר מעזיבונ, והבינו החסידים שהרבי ר' ברוך ז"ע"א שרוי בשברון לב מהגזירה, ואינו יכול להיות בשמחה בכדי שיתחזק כוחו לבטל הגזירה. שלחו את רבי הערשל מאוסטרופולי לשמחו, ונכנס לרבי ובשר בשמחה שכבר נפסקה המגיפה ואפשר כבר לשמוח. שאלו הרבי והלא אני רואה מחלון הבית 'לויה', ואיך אפשר לשמוח. ענה לו רבי הערשל שלויה זו היא שסוחרים נפטר מבית העלמין חזרה

מתיבתא אור החיים

בסנהדרין, על פי מה דאיתא בזה"ק (ח"א סא:): 'ויקרא ה' צבאות ביום ההוא' וגו' (ישעיה כב יב), היינו בזמנא דאתחריב בי מקדשא, אבל בזמנא אחרא לית חדוה קמי קודשא בריך הוא זמנא דאתאבדו חייבי עלמא ואינן דארגיו קמיה, דא הוא דכתיב 'ובאבוד רשעים רנה' [היינו רק בזמן שנחרב ביהמ"ק, קרא לבכי ולמספד, אבל בזמן אחר, אין שמחה לפני הקב"ה כבזמן שרשעי עולם והמכעיסים אותו נאבדים מהעולם, וז"ש 'ובאבוד רשעים רנה', וכן בכל דרא ודרא דעביד דינא בחייבי עלמא, חדוה ותושבחה קמי קודשא בריך הוא [וכן בכל דור ודור, בעת שעושה דין ברשעי עולם שמחה ורנה לפני הקב"ה]. ואי תימא הא תנינן דלית חדוה קמי קודשא בריך הוא כד איהו עביד דינא בחייביא [ואם תאמר, הרי למדנו שאין שמחה לפני הקב"ה כשהוא עושה דין ברשעים], אלא תא חזי בשעתא דאתעביד דינא בחייביא חזון ותושבחה קמיה על דאתאבדו מעלמא, והני מלי כד מטא ההוא זמנא דאוריך לון ולא תאבן לגביה מחובייהו, אבל אי אתעביד בהו דינא עד לא מטא זמנייהו דלא אשתלים חובייהו כמה דאת אמר (בראשית טו יז) 'כי לא שלם עון האמורי עד הנה' לית חדוה קמיה ובאיש קמיה על דאתאבדו וכו', אבל כד אשתלים זמנא דאוריך לון ולא תבו, כדן חדוה ותושבחה קמיה על דאתאבדו מעלמא [אלא בוא וראה, בשעה שנעשה דין ברשעים, שמחה ורנה לפניו על שנאבדו מהעולם, במה דברים אמורים כשהגיע הזמן שהמתין להם שיעשו תשובה ולא שבו אליו מחטאם, אבל אם נעשה בהם הדין מטרם שהגיע זמנם, ועוד לא נשלם עונם, כמו שאתה אומר 'כי לא שלם עון האמורי עד הנה', דהיינו שעוד אפשר שיעשו תשובה, אז אין שמחה לפניו, ורע לפניו על שנאבדו וכו', אבל כשנשלם הזמן שהמתין להם ולא שבו בתשובה, אז שמחה ורנה לפניו על שנאבדו מהעולם]. ע"כ. והנה רבינו פירש לעיל שכל הכתוב נאמר כאן על דרך 'ואם באלה לא תוסרו לי', שגם לאחר שיבואו עליהם כל הקללות האמורות לא יחזרו בתשובה, ודוקא באופן זה נאמר כאן שישמח ה' להאביד אותם, וכדברי הזה"ק הנ"ל.

שמע מינה. והוא כדברי התרגום יונתן שמביא רבינו בסמוך. והנה רבינו לא פירש כמסקנת הגמרא שם, אלא כפשוטו של מקרא, וכדבריו שאין פשט הכתוב נעקר ממקומו, שה' ישמח בעצמו. אמנם מדבריו משמע עוד שהוא הבין כן גם בדרשת רז"ל, שהרי כתב 'וכן דרשו ז"ל וכו' שהיה באבוד אחאב בן עמרי רינה לפני ה'". ואולי סובר רבינו שרבי אחא בר חנינא שדרש פסוק זה, הרי הוא חולק עם רבי יונתן ורבי יוסי בר חנינא, ולדעתו חדי אף הקב"ה עצמו במפלתן של רשעים, והש"ס אינו מתרץ אלא לדעת החולקים עליו. ובאמת מצינו במקומות אחרים בחז"ל כדברי רבינו, ראה תוספתא סנהדרין (פ"ד ה"ב): כשם ששמחה לפני המקום בקיומן של צדיקים, כך שמחה לפני המקום באבדם של רשעים, שנאמר 'באבוד רשעים רנה'. ובספרי במדבר (פיסקא קי): 'ואני ברצון, 'הנה' בשמחה, דברי רבי ישמעאל. אמרו לו תלמידיו רבינו לפי שהוא אומר (בראשית ו יז) 'ואני הנני מביא את המבול מים על הארץ', שומע אני שיש שמחה לפני המקום. אמר להם יש שמחה לפני המקום כשיאבדו מכעיסיו מן העולם, וכן הוא אומר 'בטוב צדיקים תעלוץ קריה ובאבוד רשעים רנה'. ואפשר שיש ליישב דברי רבינו עם דברי הגמרא

כתב רבינו (דברים כח מז): או אפשר שפסוק זה בא לומר על דרך אומרו (ויקרא כו כג) 'ואם באלה לא תוסרו לי' פירוש שאם אחר כל האמור לא ישמור לעשות וגו' ליראה ה' הנכבד והנורא, שאחר שהביא עליו כל הקללות יהיה בעיניו נורא מאוד כי ראה אשר יסרו, ודקדק לומר תשמור לעשות כנגד מצות לא תעשה ומצות עשה, והודיע שיפליא ה' עוד בו מכות גדולות וכל האמור בענין, וגמר אומר ונשאתם במתי מעט וגו' תחת אשר וגו' כי לא שמעת בקול ה' אלהיך זה כנגד מה שלא עשה תשובה על ביטול תלמוד תורה, והיה כאשר שש וגו' לבל יאמר אדם אחר שידענו כי ה' אלהינו מדותיו כלן מדות החסד והרחמים מדותיו ימנעוהו מהאריך עוד בצרות וירף ידו, לזה הודיע כי שמחה היא לו כאשר שש וגו' וכפי זה אין הטבע קץ מהשמחות, וכיוצא בזה אמר הכתוב (משלי יא י) 'באבוד רשעים רנה', וכן דרשו רבותינו ז"ל (סנהדרין לט:): בפסוק (מא כג) ותעבור הרינה שהיה באבוד אחאב בן עמרי רינה לפני ה', ויונתן תרגם ישיש ה' יחדי מימרא דה' עליכון עממין נוכראין וכו' ודקדק ישיש פועל יוצא לאחרים, אף על פי כן פשט הכתוב אינה נעקרת ממקומה וכמו שתרגם אונקלוס, אלא שיונתן בן עוזיאל דרש הכתוב.

והנה מה שכתב רבינו שכן דרשו ז"ל הכוונה לאומרים ז"ל בסנהדרין: 'ועבור הרנה במחנה', אמר רבי אחא בר חנינא 'באבוד רשעים רנה', באבוד אחאב בן עמרי רנה. ושם איתא עוד: ומי חדי קודשא בריך הוא במפלתן של רשעים, הכתיב (דברי הימים ב' כ כא) 'בצאת לפני החלוץ ואומרים הודו לה' כי לעולם חסדו', ואמר רבי יונתן מפני מה לא נאמר בהודאה זו 'כי טוב', לפי שאין הקדוש ברוך הוא שמח במפלתן של רשעים, דאמר רבי שמואל בר נחמן אמר רבי יונתן מאי דכתיב (שמות יד כ) 'ולא קרב זה אל זה כל הלילה', באותה שעה בקשו מלאכי השרת לומר שירה לפני הקדוש ברוך הוא, אמר להן הקדוש ברוך הוא מעשה ידי טובעין בימים ואתם אומרים שירה לפני. אמר רבי יוסי בר חנינא הוא אינו שש אבל אחרים משיש. דיקא נמי דכתיב 'ישיש', ולא כתיב 'ישוש',

גם אתם זכיתם לישועה בזכות רבנו האור החיים הקדוש?

כתבו לנו

למייל המערכת m028039999@gmail.com

או לפקס 02-5385689

או ב'נדרים פלוס' - באר ישראל

אור הישועות מכתבי הלומדים

קבלתי על עצמי ללמוד את עלון 'זכירת בחיים' ונושעתי

מכתב מרגש הגיע בשבוע האחרון למערכת, שכותרתו כדלהלן: "ישועה בזכות לימוד העלון" ונצטטנו ככתבו וכלשונו:

אולי לא נהוג שנשים שולחות ישועות ולומדות אור החיים, אך הייתה לי בעיה שהפריעה לי מאד בחיים. פעם בכמה זמן (בעקבות טריגר כלשהוא) הייתי מרגישה תחושת מחנק ממש כמו תסמינים של התקף חרדה, כמובן שנבהלתי מאד והדבר הפריע לי בחיי היומיום השוטפים. קבלתי על עצמי בלי נדר לקרוא כל שבת את העלון עם דברי תורה מרבנו הקדוש ממש מצד לצד, וב"ה באורח פלא ממש כל התחושות נעלמו לגמרי.

אמנם לא תמיד אני מבינה היטב את הכתוב אבל משתדלת מאד להבין ומנסה גם לענות לעצמי על החידה כדי לראות שאכן הבנתי. זכות האור החיים הקדוש תגן על כולנו בעז"ה.

מחוברים לחיים

לשמיעת שיעורים ודרשות

חייגו: 03-617-1077

דברי תורה מאת
רבי מנחם מנדל
פוזנר שליט"א
(רעזא דרעזין)
פרשת כי תבוא תש"פ
ביהמ"ד באר ישראל

גיליון מ"ה
פרשת כי תבוא
תשפ"ז

ולתתך עליון וראו כל עמי הארץ

יחזון של ישראל

מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ. בכל הדורות נתייחדו בני ישראל על פני כל העמים, במסירות נפשם למען כבוד שמים, ובפרט במצור ובמצוק, עת עמדו בפני גזירות שמד כאשר ביקשו רשעי האומות להכרית שם ושארית לדת ישראל, אז נתגלתה יפעת קדושת בני ישראל אשר מסרו נפשם על קוצו של יו"ד, ולא ויתרו אפילו על מנהג קל, ואפילו הפשוטים שבעם לא משכו ידם מקיום המצוות ושמחו עליהן כעל כל הון.

מעשים נוראים אלו, מבטאים בבירות את תוקפו של מקרא שכתוב (שמואל ב' ז' כג) "ומי קִעֲמָךְ כִּישְׁרָאֵל גוי אֶחָד בְּאֶרֶץ". היכן נמצא עוד בכל שבעים אומות העולם, המוכנה לקבור עצמה 'בארץ' כאותו 'גוי אחד', בבחינת 'היסופר בקבר חסדך', שמבקשים לרדת אלי קבר ובלבד שלא תהא 'אמונתך באבדון', אלא ישמרו על אמונת עוז אשר בקרבם בכל כוחם!

מסירות נפש על קדושת ה', ויתור על חיים בעבור קידוש שמו יתברך, נמצא רק אצל עמך ישראל, גוי אחד בארץ.

הקדוש ברוך הוא מניח תפילין

על פסוק זה אמרו חז"ל (ברכות ז'), כי הוא אחד מן הפסוקים הכתובים בתפילין של ה' יתברך כביכול. וזה לשון הגמרא שם: "אמר רב אביי בר רב אדא אמר רב יצחק, מנין שהקדוש ברוך הוא מניח תפילין, שנאמר (ישעיה סב ח) 'נשבע ה' בימינו ובזרוע עוזו, בימינו זו תורה, שנאמר (דברים לג ב) 'מימינו אש דת לנו, ובזרוע עוזו' אלו תפילין, שנאמר (תהלים נט יא) 'ה' עוז לעמו יתן' [כלומר, כאשר נשבע ה' כביכול, נשבע הוא בתורה ובתפילין שלו]. ומנין שהתפילין עוז הם לישראל [מנין ש'עוז' לשון חוזק לישראל, שנפרש כי 'זרוע עוזו' אלו תפילין], דכתיב (דברים כח י) 'וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך, ותניא, ר' אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש [כאשר רואים הגויים את ישראל עטווי תפילין של ראש, יראים הם מפניהם, ומכיון שהתפילין מביאים לידי יראת הבריות הרי עוז וחוזק הם לישראל]'".

תפילין דמרי עלמא

אחר כך נתבאר שם בגמרא אלו הן הפרשיות הכתובות כביכול בתפילין של הקדוש ברוך הוא, וז"ל: "אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרב חייא בר אבין, הני תפילין דמרי עלמא מה כתיב בהו [הרי בתפילין שלנו נכתבות ארבע פרשיות, 'שמע' (דברים י ד) 'והיה אם שמוע' (דברים יא יג) 'קדש לי כל בכור' (שמות יג ב) 'והיה כי יביאך' (שם פסוק יא)], שהן הפרשיות שנצטוו ישראל בה לשום זכרון מצותיו של הקדוש ברוך הוא אות וזכרון להם לישראל, אם כן בתפילין שלו יתברך מה

ה'קדושת לוי' דברי סניגוריא על ישראל: 'ריבוננו של עולם, חייב אתה כביכול לסלוח ולמחול לישראל על חטאיך, כי אם לא כן הרי תעשה תפילין שלך פסולות, שהרי בהן נכתב כי ישראל הם גוי אחד בארץ, ולא יתכן שיהיו גוי חוטא!'

ובזה ביאר הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זיע"א את נוסח ה'הושענות', "הושענא למען פארך", כי ידוע שהתפילין נקראו 'פאר' (ראה ברכות יא. על פי יחזקאל כד יז), ומבקשים אנו מאת ה', כי מוכרח כביכול להושיענו למען 'פארו', שלא יפסלו התפילין של מעלה חלילה.

כיוצא בדבר ביאר בנו הרה"ק רבי אברהם יעקב מסדיגורא זיע"א, את דברי המשנה (סנהדרין מז.) "אמר רבי מאיר, בשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת, קלני מראשי, קלני מזרועי", ופירש רש"י שם "כמו שהאדם שגיע ועיף אומר, ראשי כבד עלי, וזרועי כבד עלי", ופירש הרה"ק מסדיגורא, כי כוונת התנא לתפילין של ראש ותפילין של יד שמניח קודשא בריך הוא. והטעם, כי אם אדם מישראל מצטער, בוודאי עבר עבירה, שהרי "אין יסורין בלא עוון" (שבת נה), ואם כן הרי זה פגם בתפילין של ראש ושל יד של קודשא בריך הוא, וזהו 'קלני מראשי, קלני מזרועי'.

קשר של קיימא

לשון הפייט ב'אנעים זמירות', "פארו עלי ופארי עלי", והנה, אחר שכיפר לישראל על עוון העגל, ביקש מאת משה רבינו (שמות לג יח) "הֲרַאֲנִי נָא אֶת כְּבֹדְךָ", והשיב לו הקדוש ברוך הוא למשה רבינו (שם פסוק כג) "וְרָאִיתָ אֶת אַחֲרִי", ודרשו חז"ל (מנחות לה): "אמר רב חנא בר ביזנא אמר רב שמעון חסידא, מלמד שהראה לו הקדוש ברוך הוא למשה קשר של תפילין, ויש להבין מה תשובה היא למשה רבינו, ובמה נחה דעתו בזה.

אך לפי האמור יתבאר, כי אם גם לאחר החטא הנורא שחטאו ישראל בעגל, עדיין מניח הקדוש ברוך הוא תפילין, אשר בהן נכתב 'מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ', הרי זה סימן מובהק שעדיין לא ניתק הקשר בין ישראל לאביהם שבשמים חלילה, ובקשר של קיימא יוכלו ישראל להתדבק בה' יתברך.

שבחם של ישראל בעת רצון

בתפילת מנחה של שבת אנו אומרים "אתה אחד ושמן אחד, ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". על נוסח זה מקשה גאון המחשבה, רבי יצחק הוטנר זצ"ל, קושיה עצומה: מדוע אומרים אנו נוסח זה בלשון שאלה, 'ומי כעמך ישראל', ואין אנו אומרים בניחותא, 'ועמך ישראל גוי אחד בארץ', וכשם שאת השבח 'אתה אחד ושמן אחד' אומרים אנו בדרך ודאי?

קושיה זו, הערה עצומה היא בנוסח התפילה. אך נראה ליישב על פי מעשה. נהוג היה אצל הרה"ק ה'שר

נכתב כנגד זה? אמר ליה (דברי הימים א' יז כא) 'ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ'. [וזהו כפי שנתבאר למעלה, כי בפסוק זה נתגלתה יפעם יחודם של ישראל שאין כמותם בכל האומות. ומקשה הגמרא] ומי משתבח ה' קודשא בריך הוא בשבחייהו דישראל [וכי משתבח ה' בשבחם של ישראל]? אין [ומתרגמת, כן], דכתיב (דברים כו י) 'את ה' האמרת היום וה' האמירך היום' [האמרת ה' הוא לשון חשיבות ושבח, עם ישראל משבח ומרומם לקדוש ברוך הוא, והוא יתברך משבח את ישראל], אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל, אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם [יחדתם שמו יתברך בשבח אחד ומיוחד], ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם [להזכיר שבחן המיוחד של ישראל], אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם שנאמר (שם י ד) 'שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד', ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם שנאמר 'ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ'".

הפסוקים הנכתבים בארבעת הבתים

ממשיכה שם הגמרא ודנה: "אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי, תינח בחד ביתא, בשאר בתי מאי [שהרי יש בתפילין ארבעה בתים, אם כן אלו פרשיות נכתבו בשלושת הבתים האחרים]? אמר ליה [פסוקים אלו כתובים שם], [דברים ז' ז] 'כי מי גוי גדול' [והמשך הפסוק 'אשר לו אלהים קרבים אֵלֵינוּ כה' אֵלֵקֵינוּ כָּל־קְרָאֵנוּ אֵלֵינוּ'] 'ומי גוי גדול' [אֵשֶׁר לוֹ חֲקִים וּמִשְׁפָּטִים צְדִיקִים כָּל־הַתּוֹרָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לְפָנֶיכֶם הַיּוֹם], וכל זה מדבר בשבחם של ישראל אשר אין כאלוקיהם וכמשפטיהם הצדיקים, [שם לג כט] 'אשריך ישראל' [מ"י כמון עם נושע בה' מִגֵּן עֶזְרְךָ], [שם ד' לד] 'או הנסה אלהים' [לְבֹאֵל לִקְחַת לוֹ גוֹי מִקִּרְבּוֹ גוֹי בְּמִסַּת בָּאֲתוֹת וּבְמִלְחָמָה וּבְיָד חֲזָקָה וּבְזִרְעוֹ נְטוּיָה וּבְמִוְרָאִים גְּדֻלִּים כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם ה' אֱלֹקֵיכֶם בְּמִצְרָיִם לְעֵינֶיךָ], [שם כו ט] 'ולתתך עליון' [על כל הגוים אֲשֶׁר עָשָׂה לְתַהֲלָה וּלְשֵׁם וּלְתַפְאֳרָתָךְ וּלְהִתְיָתֵךְ עִם קִדְשׁ לַה' אֱלֹקֶיךָ כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר]. ועתה מקשה הגמרא, אי הכי נפיש להו טובי בתי [הרי יש כאן יותר מארבעה פסוקים, ויצטרכו יותר מארבעה בתים]! אלא, 'כי מי גוי גדול' 'ומי גוי גדול' דמנין להדי בחד ביתא, [שני פסוקים אלו הדומים זה לזה נכתבו בבית אחד], 'אשריך ישראל' 'ומי כעמך ישראל' [שגם הם דומים זה לזה] בחד ביתא, 'או הנסה אלהים' בחד ביתא, 'ולתתך עליון' בחד ביתא. וכולהו כתיבי בארעיה [וכל הפרשיות הללו יחד נכתבות בתפילין של יד של הקדוש ברוך הוא].

העולה אם כן, כי שבחו של הקדוש ברוך הוא בעולם כביכול, הוא בישראל המיוחדים שמו, וגדלה חיבתם עד אין קץ עד שכתבם בתפילין שבזרוע עוזו.

כשרות התפילין של מעלה

על פי הדברים האלה, אמר פעם אחת רבינו

התפילין שבראש כל עמי הארץ יראים מעם ישראל. הרי כאן דבר נפלא, פארו עלי ופארי עליו, קשר פנימי נפלא בין ה' יתברך לעם ישראל נמצא בפרשת כי תבוא שקוראים בחודש אלול סמוך ונראה לראש השנה.

תכלה שנה וקללותיה

והנה, פרשת כי תבוא שייכת גם בשאר ענייניה לראש השנה, שהרי פרשת התוכחה היא, ובקריאתה מקיימים ישראל את תקנת עזרא שתכלה שנה וקללותיה, כמבואר בדברי הגמרא (מגילה לא:): "תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר, עזרא תיקן להן לישראל שיהיו קורין קללות שבתורת כהנים קודם עצרת, ושבתורת תורה קודם ראש השנה. מאי טעמא? אמר אביי ואיתימא ריש לקיש, כדי שתכלה השנה וקללותיה."

ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי

כמה נפלאה היא מצות תפילין, אשר לא מצינו בשום מצוה מלבדה את ענין הקשירה, ובכאן זוכים ישראל לקשר עצמם בקשר של קיימא בבורא כל עולמים, בדומה לקשר של נישואין שאין להתירו, וקשר זה עצמו הוא המבדיל בין ישראל לעמים. זהו שבחו של הקדוש ברוך הוא שהוא קשור רק בישראל, וישראל משתבחים בזה שאינם קשורים בדבר מלבדו יתברך. אלו הן הפרשיות הכתובות בתפילין, "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד", "ואהבת את ה' אלקיך", אשר ישראל לבדם הם המייחדים את ה' יתברך ואוהבים אותו בכל לב, ומובדלים בזה מכל העמים.

אם גם לאחר החטא הנורא שחטאו ישראל בעגל, עדיין מניח הקדוש ברוך הוא תפילין, אשר בהן נכתב 'מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ', הרי זה סימן מובהק שעדיין לא ניתק הקשר בין ישראל לאביהם שבשמים חלילה

משפט לישראל ולעמים

והנה, אמרו חז"ל (ראש השנה טו.) שבראש השנה כל באי עולם עוברים לפניו יתברך כבני מרון, ובכלל זה גם אומות העולם. וכן מתבאר להדיא בדברי הגמרא (שם טז.): "וכי חק לישראל הוא, אין לי אלא לישראל, לאומות העולם מניין - תלמוד לומר 'משפט לאלקי יעקב'. אם כן מה תלמוד לומר 'כי חק לישראל', תלמוד לומר 'שנתינת חסד' וכו'."

אופן ירידת השפע בגלות ובגאולה

ובאמת נתבאר בזהר הקדוש (תרומה קנב:), כי כאשר ישראל זוכים, הרי כל השפע היורד לעולם בכל חלקי הבריאה, ניתן דרכם ועל ידם. אולם כאשר אין ישראל עושים רצונו של מקום, גם השפע הראוי להם מגיע דרך אומות העולם.

נתבאר בזה, כי אין חיבה כחיבתן של ישראל לפני המקום, אשר רצה בהם ה' יתברך וקרב אותם, 'אתה בחרתן מכל העמים, אהבת אותנו ורצית בנו, ורוממתנו מכל הלשונות וקדשנו במצותיך, וקרבנתנו מלכנו לעבודתך, ושמן הגדול והקדוש עלינו קראת'. ומשום כך ניתן כל השפע על ידיהם. אבל כשישראל בגלות וניזונים משולחן האומות, מקבלים הגויים שפע בעבור ישראל.

הרי מבואר, כי גם כאשר ישראל שרויים בגלות בין האומות, ראוי שיתקיים בהם הכתוב "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך", אלא שבאופן זה יורד השפע בדרגה נמוכה דרך האומות, וממילא גם היראה מישראל פוחתת.

מלחמת ישראל וחזרת איש הירא ורך הללב לביתו

וסוד הדבר נמצא בתפילין עצמם, בחלוקה שבין

שלוש מבעלזא זיע"א, שביום הכפורים קודם תפילת נעילה היה נכנס הגוי של שבת ומעלה אור בנרות בית המדרש כדי להאיר את החשיכה אשר החלה לשרור בהיכל. פעם אחת פנתה אליו הרבנית הצדקנית מרת מלכה ע"ה, ושאלה מאיתו: "מדוע לא נכין נרות ארוכים מערב יום הכפורים אשר ימשיכו וידלקו עד אחר תפילת נעילה? וכי כך ראוי, שבשעה קדושה כזו ייכנס גוי לבית הכנסת?"

נענה ה'שר שלום' ואמר לה: "בדווקא חפץ אני שייכנס הגוי לבית המדרש בשעה זו, כדי שיראו הקהל הקדוש בחוש את החילוק שבין ישראל לעמים, שאפילו היהודי הפשוט ביותר, חשוב הוא יותר מן הגוי הטוב ביותר! ובזה יהיה לימוד זכות על ישראל באופן הנעלה ביותר."

וממילא יש לפרש, כי בעת רעוא דרעיון בשעת נעילת השבת, אז הוא הזמן להזכיר את שבחם של ישראל, ואמנם על יחוד ה' ושמו אין מקום לשאלה, אך בייחודם של ישראל מקום יש לבוא ולהצביע, מיהו העם אשר יוכל להשתנות אליהם? הנמצא כזה בכל האומות עם אחד נאמן לקדוש ברוך הוא כעמך ישראל? ולימוד זכות זה בעת רצון זו, פותח שערי שמים, ועל ידו ממלא ה' כל משאלות ליבנו לטובה, 'ואני תפילתי לך ה' עת רצון'.

עניני תפילין של מעלה בפרשת כי תבוא

והנה, שתיים מפרשיות הכתובות בתפילין של ישראל מקומן בתורה בפרשת בא, ושתיים מהן בחומש דברים, בפרשיות ואתחנן ועקב. אולם כאן בפרשת כי תבוא מצינו כמה חידושים לענין תפילין של ראש האחד הוא דברי חז"ל על הפסוק בפרשתנו הנזכר למעלה (דברים כח:): "וְכָאזְכָּרְךָ כִּי שָׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרָא מִמֶּךָ". "תניא, ר' אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש", ומלבד זאת, הפסוק אשר ממנו נלמד שמשבח הקדוש ברוך הוא בשבחן של ישראל, ובו נעשו ישראל חטיבה אחת בעולם (שם כ"ו): "אֵת ה' אֱמַרְתָּ הַיּוֹם וְגו' וְה' אֶמְיָרְךָ הַיּוֹם", גם הוא בפרשת כי תבוא. וכן אחד מן הפסוקים שבתפילין של הקדוש ברוך הוא נמצא בפרשה זו (שם כ"ט): "וְלֹתֶתְךָ עָלֶיךָ עַל כָּל הַיּוֹם אֲשֶׁר עֲשֶׂה לְתִהְלָה וְלִשְׂמֹךְ וְלִתְפָאֶרֶת וְלִהְיוֹת עִם קֹדֶשׁ לֵה' אֱלֹקֶיךָ כְּאִשֶּׁר דָּבָר".

שבחן של ישראל בתפילין של ה' יתברך

ואכן, ידוע כי הקדוש ברוך הוא מקיים את כל המצוות [ראה בתלמוד ירושלמי (ראש השנה פרק א הלכה א): "אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן, אלא גזור גזירה ומקיימה תחילה, מאי טעמא (ויקרא כב ט) 'ושמרו את משמרת אני ה''', אני הוא ששימרתי מצותיה של תורה תחילה"]. אך כאן במצות תפילין רואים אנו דבר נפלא ממש. כי כנגד זה שיששראל מניחים תפילין אשר בהם נמצא שבחו של בורא העולם, כך כביכול הקדוש ברוך הוא מניח תפילין אשר בהן נכתב שבחן של ישראל והבדלתם מן העמים להיות לעם סגולה, וזהו שבחו ופארו של הקדוש ברוך הוא, שיש לו גוי אחד בארץ שעושה אותו חטיבה אחת בעולם. וזהו טעם לשבח במה שבתפילין שבראש יראים כל עמי הארץ מפני בני ישראל, כי מאחר ובמצות תפילין יזכר ייחודן של ישראל מן העמים, ממילא ראוי כי ייראו העמים מישראל בכח התפילין.

יראת העמים מן התפילין שבראש

והנה, מפורש בגמרא כי עיקר היראה היא מן התפילין שבראש. ובפשטות הטעם כפי שכתבו **התוספות בברכות** שם (ו. ד"ה 'אלו'), שתפילין של יד מחופין כן ואינן נראין, ואילו תפילין של ראש גלויים לכל העמים. אך בפירוש ראשון כתבו שם, וכן הוא **ברש"י במנחות** (לה: ד"ה שם ה'), שבקשר התפילין נמצא שם שד"י, ש"י"ן בתפילין של ראש, דל"ת בקשר התפילין של ראש, ויו"ד בקשר התפילין של יד, ומכיון שירור השם נמצא בתפילין של ראש, על כן הם הגורמים יותר ליראה.

על כל פנים, מקבילות שתי מצוות התפילין אשר אל אחותה. הקדוש ברוך הוא משתבח בעם ישראל, וישראל משתבחים בקודשא בריך הוא, ובזכות

תפילין של יד לתפילין של ראש. כי הנה מצינו שייכות בין מצות תפילין לנצחונם של ישראל במלחמתם כנגד אויביהם. כך נאמר בפרשת שופטים (דברים כ-ה): "כִּי תִצֵּא לְמִלְחָמָה עַל אֹיְבֶיךָ וְגו' וְיָסַפּוּ הַשְּׂטָרִים לְדַבֵּר אֶל הָעָם וְאָמְרוּ מִי הָאִישׁ הַזֶּה בְּרֹךְ הַלֵּב יֵלֶךְ וְיִשָּׁב לְבֵיתוֹ וְלֹא יָמָס אֶת לֵבָב אֲחִיו כְּלָכְבוּ".

ופירש **רש"י** שם: "הירא ורך הלבב" - רבי עקיבא אומר כמשמעו, שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה. רבי יוסי הגלילי אומר הירא מעבירות שבידו, ולכן תלתה לו תורה לחזור על בית וכרם ואשה לכסות על החוזרים בשביל עבירות שבידם, שלא יבינו שהם בעלי עבירה, והוראוהו חוזר אומר שמא בנה בית או נטע כרם או ארש אשה."

פגם בקיום מצות תפילין פוגם בכח המלחמה

מקור הדברים מן המשנה **במסכת סוטה** (דף מד.), ובפשטות ניתן היה לפרש, כי 'הירא מעבירות שבידו' מדובר על כל עבירה שהיא. אולם בגמרא שם (עמוד ב) אמרו, "שח בין תפילה לתפילה - עבירה היא בידו וחוזר עליה מעורכי המלחמה". דהיינו שהשח בין הנחת תפילין של יד ותפילין של ראש ראוי הוא כי יהיה ירא מעבירות שבידו.

דעת **רש"י** שם (ד"ה עבירה), שעבירה היא דווקא אם לא חזר וביקר, שלא קיים את דין הגמרא (מנחות לז.) שהסח בין תפילין של יד לשל ראש מברך שתיים. והטעם משום שבאופן רגיל חלה ברכת התפילין של יד גם על ה'של ראש', אולם אם סח והפסיק בין שתי המצוות, אין ברכתו הראשונה עולה לו, וצריך לשוב ולברך פעם נוספת.

אמנם ראשונים אחרים מפרשים כי העבירה אינה רק אם לא ברך, אלא עצם השיחה וההפסק היא העבירה שעליה חוזרים מעורכי המלחמה, ואפילו אם אין בידו כל עבירה אחרת. וכן פירש **הרא"ש** בהלכות קטנות (הלכות תפילין סימן ט"ו).

ומה שתלתה התורה את ההצלחה במלחמה דווקא בהקפדה על קדושת התפילין וברכתן, כבר תמזה בזה מפרשים, ופירש בזה **הרא"ש** (שם) שעל ידי קיום מצות תפילין בהידור יתקיים באנשי המלחמה הפסוק (דברים לג כ) "וְיִטָּרֵף זְרוּעַ אֶף קֶדְקֵד". דהיינו, כי 'זרוע' רומזת לתפילין של יד, ו'קדקוד' אלו תפילין של ראש. ואם יזהרו ישראל שלא להפריד בין שתי המצוות והברכות, יוכלו לטרוף את אויביהם, וממילא כל המפריד ביניהן ילך וישוב לביתו.

הנחת תפילין בסדרה מסייעת לנצחון במלחמה

ובספר **'יד המלך'** (לרבי אלעזר סגל לנדא, נכד ה'נודע ביהודה', על הרמב"ם הלכות תפילין פרק ד) ביאר לפי זה את דברי המדרש (שיר השירים רבה ג) על הפסוק (שיר השירים ד ב) "שִׁנָּיִךְ כְּעֶדֶר הַקְּצוּבוֹת שְׁעָלוּ מִן הַחֲרֹצָה שְׁכָלְךָ מִתְאַיִמוֹת וְשִׁלְכָה אֵין בָּהֶם", וז"ל: רבי יצחק פתר קרייה במלחמת מדין וכו', 'שעלו מן הרחצה', רבי הונא אמר שלא הקדים אחד מהן תפילין של ראש לתפילין של יד, שאלו הקדים אחד מהן תפילין של ראש לתפילין של יד לא היה משה משבחן, ולא היו עולין משם בשלום, הוי אומר שהיו צדיקים ביותר". ועל פניו דברי המדרש תמוהים, מה ענין סדר התפילין לנצחון המלחמה. אך לפי הדרשה שהביא הרא"ש מבואר היטב [ואולי מדרש זה הוא המקור לדרשה זו], שאם רוצים ישראל שיתקיים בהם 'זרוע זרוע אף קדקוד', עליהם לקיים המצוה כסדר הפסוק, זרוע ואחר כך קדקוד, וכן שלא להשיח ולהפריד בין הדבקים, ורק כך יוכלו לטרוף את אויביהם.

סדר מצות תפילין לפי דרגות קדושתן

והנה נודע בסדר העבודה, כי ראשית כל צריך האדם לתקן את מידותיו הרעות, ולכפות יצרו שלא יעבור חלילה על אחת מכל מצוות ה' אשר לא תיעשנה, ורק לאחר שהשלים חלק זה יוכל לעלות למדרגה עילאה בשאר חלקי העבודה ולתקן את שכלו רוחו ונשמתו.

וזהו המבון במצות הנחת תפילין ובסדרה, וזה יצא ראשונה - מצות הנחת תפילין של יד, על הזרוע כנגד הלב, מקום משכן המידות והתאוות, לשעבד בזה

גבורת ישראל המחברים מידותיהם במוחם

זהו סוד חיבור התפילין של יד עם התפילין של ראש, דביקות המידות והמוח, חיבור המקיים את כל צורת האדם והעולם, ועל ידו נוצחין ישראל את אויביהם הרוחניים והגשמיים, כברכת שבת גד 'טרף זרוע אף קדקוד'. וכפי שכתב האבדורם בהלכות ברכות השחר: "סח בין תפלה לתפלה עבירה היא בידו וחוזרין עליה מעורכי המלחמה, שעל שם קיום מצות תפילין בזרועו ובקדקדו יתקיים באנשי המלחמה (דברים ל ב) 'טרף זרוע אף קדקוד'". כי כאשר פועל האדם בסדר הרצוי, יוכל לגבור על כל אויביו.

שורש גבורת בני נד

והנה, בני גד זכו גם לגבורת הגוף כפשוטה, והיו גיבורי חיל ההולכים חלוצי צבא לפני המחנה (ראה במדבר לב יז: 'יהושע ו ט וברשי' שם). אך הדבר ברור, כי גבורת גופם לא לחינם זכו לה, אלא בוודאי נאזרו תמיד בגבורה לעניני הרוח, ובקיום התורה והמצוות. ומאחר ומצינו כי נתקיימה בהם הבטחת התורה 'טרף זרוע אף קדקוד', פשיטא שידעו לכוון את סוד התפילין, לסמון תפילין של יד לתפילין של ראש, הן בקיום המצוה בפועל והן בכוונה הראויה הנלמדת מן התפילין, להקדים את הכנת הגוף ותיקון המידות קודם לתיקון המוח, ובסמיכת גאולה לתפילה.

ועוד נמצאה בהם מעלה גדולה, שידעו לחבר עצמם עם התפילין של משה רבינו, שלא רצו להיפרד ממנו, עד אשר נקבע מקום מנוחתו בנחלת בני גד, "כי שם חלקת מחוקק ספון" (ראה דברים לג כא וברשי' שם).

והנה, על פסוק זה 'טרף זרוע אף קדקוד' פירש רש"י כי "הרוגיה היו נכרין, חותכים הראש עם הזרוע במכה אחת". ונראה כי גם לכח מיוחד זה זכו בני גד על ידי שהקפידו במצות הנחת תפילין ובזה זכו לגבורתן.

'זרוע' רומזת לתפילין של יד, ו'קדקוד' אלו תפילין של ראש. ואם יזהרו ישראל שלא להפריד בין שתי המצוות והכרתות, יוכלו לטרוף את אויביהם, וממילא כל המפריד ביניהן ילך וישבו לביתו

כח התפילין להתגבר על האויבים

ואכן מצינו בדומה לזה בכוחן של התפילין להגן על הגזרהים בהן, במעשה הידוע על אלישע בעל כנפיים, כמבוא בגמרא במסכתא שבת (מט:): "שפעם אחת גזרה מלכות רומי הרשעה גזירה על ישראל, שכל המניח תפילין ינקרו את מוחו. והיה אלישע מניחם ויוצא לשוק. ראהו קסדור אחד - רץ מפניו, ורץ אחריו. וכיון שהגיע אצלו נטלן מראשו ואחזן בידו, אמר לו, מה זה בידך? אמר לו, כנפי יונה. פשט את ידו ונמצאו כנפי יונה. לפיכך קורין אותו אלישע בעל כנפים".

ונראה עומק הדבר, כי ענין הכנפים מורה על גבורה, שבעלי כנף יכולים לעוף ולברוח מפני האויבים, ואף אריה הבא לטרוף את היונה החלושה, יכולה היא לברוח מפניו. וזהו כח התפילין - כח גבורה שניתן לישראל להתגבר על שונאיהם.

שייכות שבת גד למצות תפילין

אמנם באמת יש להבין, במה נתייחדו בני שבת גד בזהירותם במצות תפילין, והלא כל ישראל מצווין בה! ויש לפרש ששם 'גד' עולה בגימטריא שבע, וכן בתפילין של ראש יש שתי אותיות ש"ן, אחת של שלוש קוין ואחת של ארבע קוין, וביחד שבע.

אך נראה להעמיק יותר בזה, על פי מה שכתב ה'בני יששכר' (מאמרי חודש תמוז אב מאמר א, מה החודשים, אות ד-ה) ברמזי סדר החודשים, לבאר את נוסח הסליחות "לא בחסד ולא במעשים באנו לפניך, כדלים וכרשים דפקנו דלתיך". והביא שם מרבינו האר"י זיע"א (הובא ב'מגלה עמוקות' פרשת ואתחנן אופן ק"ה), ששם אדנות במילואו, 'אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד', יש בו שתיים עשרה

תאווה ומחשבות ליבנו לעבודתו יתברך שמו, לקיים בזה מקרא שכתוב (שמות יט ט) "וְהָיָה לְךָ לְאוֹת עַל יָדֶךָ", 'אות' היא מידת תפארת, ואחר כך (שם) "וְלָזְכָרוֹן בֵּין עַמִּיךָ", זכרון מקומו במוח ושם נעשה התיקון אחר תיקון הגוף, בהנחת תפילין של ראש.

ומצינו כן גם בדברי הרמב"ם מדי דברו בעניני תפילין, שהקדים תפילין של ראש לשל יד, כי באמת בסדר הדברים הרצוי, כאשר ישראל עושין רצונו של מקום, אזי יורד השפע מלמעלה למטה, מן המוחין אל המידות, ראשית כל במוח וממנו יורד אל הגוף, ומטעם זה גדולה קדושת תפילין של ראש יותר מתפילין של יד (כמבואר ברמב"ם הלכות תפילין פרק ג הלכה יז), כי הן כנגד החכמה והפעלת שמעלתן עליונה, קודם שמצטמצמות למעשים בפועל שהם מגושמים יותר.

ומשום כך, כאשר מדברים על קדושת התפילין גרידא, קודם שדנים על צורת הנחתן בפועל, בזה קודמים התפילין של ראש, כי מעלתן עליונה וקדושתן חמורה יותר. אכן כאשר הגידון על קיום המצוה בפועל, שכנגד מעשי האדם, בזה ראשית כל יש לתקן את תפארת האדם ומידותיו בהנחת תפילין של יד, ורק לאחר מכן לבוא אל המלך בתפילין שבראש.

ומאחר שכן היא חובת האדם, לתקן את עצמו מלמטה למעלה, הרי שכל המפסיק ושחך את התפילין, מפריד בזה בין הדבקים, ולא יוכל לתקן את המוח קודם שחיבר לו את עבודת הלב, ועל איש אשר כזה ראוי לקרוא 'הירא ורך הלבב' מעבירות שבידו, יתכבד נא וילך וישבו לביתו.

איסור הפסקה בין גאולה לתפילה

בענין זה, כה דברי ה^הזוהר הקדוש בפרשת ויגש (ח"א רה:): על איסור ההפסקה בין גאולה לתפילה, והשווהו לאיסור השיחה בשעת הנחת תפילין, וז"ל: "תְּנִינָה, אֵין מְפָסְקִין בֵּין גְּאוּלָּה לְתַפִּלָּה, כְּמָה דְלָא מְפָסְקִין בֵּין תַּפִּלָּה שֶׁל יָד לְתַפִּלָּה שֶׁל רֹאשׁ. דְּבָעֵי לְמַחְזִי דְכָלְא חַד, וְהָא אִזְמַנְהוּ [שְׁנִינְהוּ, אֵין מְפָסְקִים בֵּין גְּאוּלָּה לְתַפִּלָּה, כְּמוֹ שְׁלֹא מְפָסְקִים בֵּין תַּפִּלָּה שֶׁל יָד לְתַפִּלָּה שֶׁל רֹאשׁ, שְׁצָרִין לְהִרְאוֹת שֶׁהִכָּל אֶחָד, וְהָנָה פְּרִשְׁוִהָ]. הִרִי שֶׁהִכָּל הוֹלֵךְ אֶל מְקוֹם אֶחָד, כִּי הָעֲלִייה בִשְׁעַת הַתַּפִּילָה נִמְשַׁכֶּת עוֹד וְעוֹד, וְאֵין לְהַפְסִיק בֵּין כָּל חֻלְקִיהָ.

על כך אמרו חז"ל בתלמוד ירושלמי (ברכות פרק א הלכה א) וז"ל: "אמר ר' אמי, כל מי שאינו תוכף לגאולה תפילה למה הוא דומה, לאוהבו של מלך שבא והרתיק [ודפק] על פתחו של מלך, יצא [המלך] לידע מה הוא מבקש ומצאו שהפליג [שכבר התרחק האוהב והלך לו], עוד הוא מפליג [נתרחק גם המלך ממנו]".

והן הן הדברים, כי האדם אשר זכה לעלות במעלות התפילה והגיע לעת הגאולה, וכמעט קט שנכנס הוא בשערי תפילה לבוא אל העין מקור השפע ולהמשיך משם שפע רב לכל עניניו, אין זה ראוי שבעת רצון כזאת יעמוד ויעסוק בדבר אחר, שהרי עתה הוא עת פתיחת השער, והמלך הקדוש מוכן ומזומן לקבלו באהבה וברצון, ומי פתי לא יסור הנה!

חותם הלב וחותם הראש

ואכן כפי שנתבאר למעלה, בשעה שישראל עושים מלאכתם נאמנה, פותחים בתיקון המידות וממנו עולים לתיקון הראש, מתקיימת בהם בקשתם מאיתנו יתברך (שיר השירים ח ט) "שִׁמְנֵי כְחוֹתֶם עַל לֶבֶךָ כְּחוֹתֶם עַל זְרוֹעֶךָ", ויבוא עליהם שפע גדול מאת ה' מלמעלה למטה. ברם כאשר נכשלים ישראל בחטאים ומתייסרים מחמת כן בייסורים, שכינה הקדושה מה היא אומרת, 'קלני מראשי קלני מזרועי' - קודם ראש ואחר כך זרוע, כי הצער והכבידות מתחילים במקום עליון - בראש, ומשם יורדים ומשפיעים צער ויסורים על המידות והמעשים המשולים לזרוע. כי אצלו יתברך דרך השפע לבוא מלמעלה למטה, אלא שאם אין ישראל נוהגים כשורה, יורד השפע אל האומות ומתן אל ישראל, כדברינו האמורים לעיל, ואז גולה השכינה הקדושה לעולם העשייה, בבחינת (משלי ה ה) "בְּגִלְיָה יִדְוֹת מִן־הָאֵשׁ, פְּנֵה הוּדָה פְּנֵה זִיוָה פְּנֵה הַדְרָה. אִוֹלֵם כְּשֶׁשְׁבִים יִשְׂרָאֵל בְּתִשְׁבֹּההּ שְׁלִימָה לַעֲשׂוֹת רִצּוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם, שֶׁשֶׁם קִנִּית הוֹדֵךְ וְהַדְרָךְ".

סדר החודשים כנגד השבטים

והנה, בדומה לזה נמצא כי י"ב חודשי השנה מכוונים כנגד י"ב שבטים, וכמה חלוקות נאמרו בזה, ואלו ואלו דברי אלקים חיים. ואחת החלוקות הוא לפי סדר דגלי מדבר, שדגל ראשון היה יהודה יששכר וזבולון, וכנגדם ניסן אייר סיון. ודגל שני הוא ראובן שמעון וגד, כנגד תמוז אב ואלול.

וסדר זה מתיישב היטב לפי האמור שתמוז ואב כנגד ראייה ושמיעה, שהרי ראובן הוא לשון ראייה, ונקרא כן (בראשית טז לב) "כִּי רָאָה ה' בְּעֵינָי", אמנם שמעון לשון שמיעה, (שם פסוק לג) "כִּי שָׁמַע ה' כִּי שָׁנְאוּהָ אֲנָכִי", כנגד חוש השמע. ונפלא הדבר כי גם ראשי התיבות 'ראובן שמעון' הוא 'רש', וכפי האמור למעלה ברמז 'כדלים וכרשים'.

ומעתה, חודש אלול כנגד שבת גד, וכבר נתבאר כי ענינו בעשייה, והדברים מתוקים מדבש לפי כל המתבאר אחר, כי עיקר מעלת שבת גד הוא בתיקון המעשים אשר על ידי זה באים לתיקון המוחין, ובכח הזרוע יחד עם כח הקדקוד נפתח השער לדופקי בתשובה בחודש אלול.

והנה, שם 'גד' שורשו מלשון מזל ושפע (ראה רש"י בראשית ל יא), והוא המתקן את בחינת הדלות והרשות שבחודשי תמוז ואב, כי משבא חודש אלול, מתקיימת בו בחינת 'גמול דלים' - ראשי תיבות 'גד'.

גמול דלים

יסוד הדברים נמצא בגמרא במסכת שבת (קד:). דאיתא: "אמרי ליה רבנן לרבי יהושע בן לוי, אתו דרדקי האינא לבי מדרשא [באו ילדים לבית המדרש], ואמרו מילי דאפילו בימי יהושע בן נון לא איתמר כוותיהו [לא אמרו כדוגמתם], אל"ף ב"ת - אלף בינה [למד תורה], גימ"ל דל"ת - גמול דלים. מאי טעמא פשוטה כרעיה דגימ"ל לגבי דל"ת [מדוע משוכה רגלה של ג' לצד האות ד' ולא לצד האות ב'] - שכן דרכו של גומל חסדים לרוץ אחר דלים. ומאי טעמא פשוטה כרעיה דל"ת לגבי גימ"ל [מפני מה משוכה רגלה של ד' מעט לימין] - דלמיציה ליה נפשיה [שיזמן העני עצמו לבעל הבית, ולא יטריחנו לחפש אחריו]. ומאי טעמא מהדרא פיה דל"ת מגימ"ל [על שום מה פניה של האות ד' משוכות מכיוון האות ג'] - דליתן ליה בצניעה, כי היכי דלא ליכסיף מיניה [שיגמול לו גומל החסד את חסדו בצניעה, כדי שלא יתבייש ממנו]".

מיתוק הדינים בגמילות חסדים

על פי הדברים האלה כתב רבינו החתם סופר (דרשות חתם סופר פרשת האזת הברכה), לפרש את לשון הפסוק (דברים לג כ), "וְלֹאֲדָאֹר אֲמַר בְּרוּךְ ה' כִּי לִבִּי אֵין שָׁכֵן וְטָרַף זְרוֹעַ אֵף קָדְקֵד". כבר נפתרש כי 'גד' הוא לשון ברכה ושפע ומזל טוב, אכן העשירות ברכה היא לאדם אך ורק אם ישתמש בממונו לטובה, לגמול דלים כדרשת הגמרא. וזהו שאמר הכתוב, 'ולגד' - היינו למזל, 'אמר', כי אימתי יהיה 'ברוך', כאשר יהיה 'מרחיב ג'ד' - ירחיב בחינת 'ג'מול דל'ת', שהיה 'ג'מול דלים'.

ומוסיף הכתוב לפרש, 'כלביא שכן', 'כלביא' ראשי תיבות 'כי לא במזותו יקח אחריו'. ומסיים 'וטרף זרוע אף קדקוד', כי הנה הקדקוד הוא מידת החסד, וזרוע היא מידת הגבורה, ואיש עני אשר נחסר מחמת מידת הדין שלקה בה, יש לתקן את חסרונו ולהמתיק הדין

בתפילין של ישראל בהם כתוב יחודו יתברך, ותפילין דמרי עלמא שם נאמרה מעלתן של ישראל - גוי אחד בארץ. ברצועות אלו קושרים ישראל עצמם בקשר גמור שיש בו ממש עם ריבונו של עולם.

המלחמה האחרונה – כנגד אמונת ישראל

ובאמת ידוע מדברי צדיקים, כי המלחמה האחרונה - היא מלחמת גוג ומגוג, תהיה מלחמה רוחנית קשה עד מאוד. הן אמת, כי כבר בגלויות הקודמות היו גזירות שמד על ישראל ר"ל, אך במלחמה ב'זו' יהיה עיקר הנסיגן בשמירת האמונה, וכמו שכתב ב'**מגזלה** **עמקות**' (פרשת לך לך) לפרש דברי הגמרא **במסכתא פסחים** (קפי): וז"ל: אמר רבי שמעון בן לקיש, (בראשית יב ב) 'ואעשך לגוי גדול' זהו שאומרים 'אלקי אברהם', 'ואברכך' זהו שאומרים 'אלקי יצחק', 'ואגדלה שמך' זהו שאומרים 'אלקי יעקב', יכול יהו חותמין בכולך, תלמוד לומר 'והיה ברכה', בך חותמין, ואין חותמין בכולך".

ופירש שם, כי 'בך חותמין' היינו שעיקר הנסיון בדור האחרון יהיה על דבר מה שהשריש אברהם אבינו לבניו אחריו ולכל באי עולם, היא אמונת היחוד. כי בעקבתא דמשיחא המלכות התפך למינות (ראה סוטה מט:); ויצטרף ישראל לכוּחַ של אברהם אבינו ראש המאמינים כדי לעמוד בנסיגנות קשים אלו.

ובזה פירשו לנו חז"ל, כי תוקף המלחמה כנגד אמונת ישראל, תהיה בדרך מלחמה על מצות תפילין, 'ננתקה את מוסרותינו ונשליכה ממנו עבותינו', כי זהו סוד נצחונם של ישראל במלחמה, שידועים לחבר בין הגוף והמוח, בין תפילין שבזרוע ותפילין שבקדקוד, ובזה שוכן עליהם שם מ"ב היוצא מן התיבות 'אנא בכח', אשר כל היודעו ומשמרו בטהרה אימתו מוטלת על הבריות, וזוכה שיתקיים בו מקרא שיבתו "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך".

רמזי תחיית המתים בדיני התפילין

והנה, התפילין מרמזים גם לחיי הנצח שאחר תחיית המתים, וכמו שכתב **רבינו בחיי** (בספר **כד הקמה** ערך תפילין) וז"ל: "ומה שמסכים התפילין במטלית ובשער ובגידיו, יש בזה רמז וסימן לתחיית המתים, שעתידים מתי ישראל לחיות ולעמוד בלבושיהן בשערן ובגידיהן והעור מלמעלה כשם שהתפלין מחופין בעור, וכשם שיש לגוף בשר וגידיו ועור ושער ומלבוש, ועתיד הקדוש ברוך הוא להקים בלבושיהן, שנאמר (איוב לח יד) 'ותיטבו כמו לבוש', וכתב (חזקאל לו ו) 'והעליתי עליכם בשר וקרמתי עליכם עור' מלמעלה, כן התפלין יש להן דוגמא לזה, כי גוף הפרשיות הכתובות בפנים הם כנגד גוף האדם, והקלף השפרשיות כתובות בו הם כנגד הבשר, והגידים שהם תפורים בהם כנגד גיד האדם, והמטלית כנגד לבושי האדם, וזה רמז לכל מי שהוא ירא שמים ומניח תפלין שהוא זוכה לתחיית המתים".

לקדש שם שמים

הרי כאן רמז גדול לישראל בחובת עבודתם לפני ה' ביום הדין, שלא יבואו לבקש טובת עצמם בקנינים הנפסדים כאותם כלבים הצווחים 'הב הב' (ראה בתיקוני הוזהר הקדוש תיקונא שתייתא דף קכב), אלא יזכרו את יום הדין הגדול והגורא, שבו ישב ה' לשפוט את כל הארץ, וז'ב תנשא מלכותך ויכון בחדש סכא', ואף שתייצבו מלכי ארץ על ה' ועל עמך ישורו, ויבקשו לנתן הקשר ההדוק שבין ישראל לאביהם שבשמים, אך ישראל קדושים יחברו עצמם כלפי מעלה בכל עוז ותוקף, ובזה יתקיים הפך רצון הרשעים, ו'אתיו כל לעבדך ויברכו שם כבודך ויגידו באיים צדקך, ומתוך כך 'קבלה עול מלכותך עליהם, וירוממוך בקהל עם, וישמיעו רחוקים ויבואו, ויתנו לך כתר מלוכה, במהרה בימינו אמן.

נשאות לאנשים ופרות רבות מהם, אני איני עושה כן, אלא (אסתר ג יג) 'להשמיד להרוג ולאבד'.

אמר רבי לוי, אף גוג ומוגוג לעתיד לבא עתיד לומר כן, שוטים היו הראשונים שהיו מתעסקים בעצות על ישראל, ולא היו יודעים שיש להם פטרון בשמים, אני איני עושה כן, אלא בתחלה אני מזדווג לפטרון שלהם ואחר כך להם, הדא הוא דכתיב (תהלים ב) "תִּצְבּוּ מַלְכֵי אֲרָץ". אמר לו הקדוש ברוך הוא, רשע! לי באתה להזדווג?! חיך שאני עושה עמך מלחמה! הדא הוא דכתיב (ישעיה מב יג) ה' כגבור יצא כאיש מלחמות יעיר קנאה, וכתיב (זכריה יד ג) "וַיֵּצֵא ה' וְנִלְחַם בְּגוֹיִם הָהֵם", ומה כתיב תמן (שם פסוק טו), "וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ".

מיהו הכסיל הנלחם נגד ה' היושב בשמים?

והנה, דברי המדרש הללו טעונים ביאור רב. כי לכאורה, על אף טפשותו של כל אחד מהם שסבר כי יוכל לנצח את ישראל בניו אהוביו של הקדוש ברוך הוא, מכל מקום נראה שלמד ממעוטו של קודמו, וחשב כי הוא חכם יותר, אלא שלא השכיל להבין כי גם אחר עצתו החדשה אין עצה ואין תבונה נגד ה'. אולם תמוה מה ביקשו גוג ומוגוג, וכי סברו שיוכלו לעלות לשמים לעשות מלחמה בה' יתברך? הלא אין לך טיפשות גדולה מזו!

אלא הביאור הוא, כי בוודאי לא עלה על דעת שום אדם להילחם בפועל בו יתברך כביכול, ומי פתי אשר יסבור כי יוכל לעשות כן. רק כוונת חז"ל, כי ביקשו רשעים אלו לאסור מלחמה כנגד ישראל, על ידי

ענין הכנפיים מזרח על גבורה, שבעלי כנף יכולים לעוף ולברוח מפני האויבים, ואף אריה הבא לטרוף את היונה החלשה, יכולה היא לברוח מפניו. וזהו כח התפילין – כח גבורה שניתן לישראל להתגבר על שונאיהם

הזכרת חטאיהם אשר נכשלו בהם במרוצת הדורות, ובזה להפריד את הקשר של קיימא שבין ישראל לאביהם שבשמים.

מלחמה זו היא המלחמה הגדולה והקשה מכול, וכפי שכבר ניסה בלעם הרשע לעשות כן אלא שיזממו לא עלה בידו, ומכל מקום ידע כי אלוקיהם של אלו שונא זימה, וביקש להכשיל את ישראל בחטאי הזנות. וזהו שביקשו גוג ומגוג להיות 'מזדווג לפטרון שלהם', לנסות ולחבל בקשר האיתן הקושר בין ישראל לקדושת ברי הוה.

מלחמת הרשעה בקשר התפילין

על פי זה יש לבאר באופן נפלא את דרשת הפסוקים שהובאו במדרש על ענין זה, במזמור ב **בתהלים**, שנוסד על מלחמת גוג ומגוג. ושם נאמר כד': **לְמָה רָגַשׁוּ גוֹיִם וּלְאֻמִּים יִהְיֶה רִיק: יִתְצַבּוּ מַלְכֵי אֶרֶץ וּרְזֻזִים יִנָּסְדוּ יַחַד עַל ה' וְעַל מִשְׁיחוֹ: נִתְּנָה אֶת מוֹסְרוֹתֵיהֶם וְנִשְׁלִיכָה מִמֶּנּוּ עֲבֹתֵיהֶם: יוֹשֵׁב בְּשָׁמַיִם יִשְׁחָק ה' לַעֲלֵה לָמוֹ: אִזְּ דִּבֶּר אֱלֹהִים בְּאָפוֹ וּבַחֲרוֹנוֹ בִּבְהֻלָּמוֹ." ועל פסוקים אלו דרשו חז"ל (מדרש 'שוחר טוב' על תהלים שם) וז"ל: **"ננתקה את מוסרותימו' - אלו תפילין שביד. ונשליכה ממנו עבותימו' - אלו תפילין שבראש."****

מבואר מזה, כי עיקר דרך מלחמתם של רשעים אלו, היתה בבקשתם להפריד את ישראל מעבודות של אהבה ומקשרים ביניהם לקיום מצוות התורה הקדושה, ובפרט כנגד מצות תפילין. והדברים נפלאים לפי כל המבואר במאמר זה, כי מצות תפילין היא המשרתת בין ישראל לבורא כל העולמים,

בכח הנתינה, ותתפרש תיבת 'וטרף' מלשון עירוב, כמו 'ביצים טרופות', לערב ולהמתיק את הדין ברחמים.

צדקתו של ג'ד

בדומה לזה כתב ה'כלי יקר' בפסוק זה וז"ל: "ולגד ואמר ברוך מרחיב גד וגו'. לפי שאמר בסמוך 'צדקת ה' עשה' וגו', ולעושה צדקה שייך לשון גד, גומל דלים, והקדוש ברוך הוא מרחיב לו כהנה וכהנה פי שנים כפלים, ובזכות זה 'לכלביא שכן וטרף זרוע אף קדוקדו', ככמו שאמרו חז"ל (בבא קמא זי.) 'כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים אויביו נופלים לפניו חללים' וכו'. ועדיין לא פירש מה הצדקה שעשה גד, על כן אמר ו'יורא ראשית לו', כי הוא בעצמו ראה לפסוק על עצמו מה שלא היה מחויב לעשותו מצד הדין, ומהו שפסק ב'ל על עצמו, ו'יורא ראשית לו', כי פסק על עצמו לצאת בעל העליון, כי סמך על זכות שבחלקו נקבר מחוקק שתייה ארצו וישובת בהשקט ובמנוחה כל זמן שיהיו המה במלחמה".

ב'ח השמיעה שבשבט ג'ד

ונראה לברר באופן נפלא מדוע דווקא שבת גד זכו לכוון הגבורה במלחמה, על פי מה שכתב בספר **'צור המור'** פרשת ויגש (בראשית מז טז) כי שבת גד קנו בנפשים את כח השמייעה. כי הנה בפרשה שם נמנו שבעה מבני גד, **'צִפְיֹון וְחָגִי שׁוּנִי וְאַצָּבֹן עֲרִי וְאַרְדִּי וְאַרְאֵל'**. ואילו בפרשת פנחס כאשר נמנו משפחות בני גד נמנה **'אזני'** תחת **'אצבון'**. ופירש שם, כי בתחילה נקרא אצבון, אך כאשר נתגבא אהרן הכהן במצרים ואמר (יחזקאל כ וברשי"ט שם) **'אִישׁ שְׁקוּצִי עֵינָיו הִשְׁלִיכוּ וְגִלְגּוּלֵי מִצְרַיִם תִּטְמְאוּ'**, שמע אזני את דבריו של אהרן והאזין לאלוהיתו. ולכן נקרא **'אזני'**, כי מיד חזר בתשובה. ומשום שעשה את רצונו וצבינו של הקדוש ברוך הוא, לכן נקרא **'אצבון'**.

כח הנצחון בראש השנה

והדברים מאירים על פי מה שכתב בספה"ק
'אמרי נועם' (לראש השנה) להרה"ק **רבי מאיר הורוויץ**
מזי'קוב זיע"א, כי התיבות 'טרף זרוע אף קדקד'
עולות בגימטריא כחשבון תיבות 'ראש השנה' (900), כי
ביום קדוש זה יוכלו ישראל לנצח את כל המטרגים,
בסוד הפסוק 'כי תצא למלחמה', כי תיבת 'תצא' עולה
בגימטריא 'זרוע קדקד' (491), ואילו תיבת 'זרוע' עולה
בגימטריא 'תכרן' (213), כנגד ראש השנה שהוא יום
היחרוץ. והכל תלוי בהכנה הנעשית בחודש אלול,
שהוא חדשו של שבט גד.

מלחמת גוג ומגוג על ה' ועל משיח

ויש לידע, כי יום הדין בראש השנה, יש בו בבואה מעין יום הדין הגדול והנורא לעתיד לבוא, במלחמה האמיתית והקשה מכל מלחמות ישראל, כנגד כל כוחות הרע והרשע שבעולם, קודם שתבוא הגאולה השלימה.

על מלחמה זו אמרו חז"ל במתק לשונם (ויקרא רבה כו יא) לבאר רצונו הרע של כל אחד משונאי ישראל כנגדם, וזממם בל הפיק ה' והכניע את כולם עד לקץ הפלאות, וז"ל: "אמר רבי לוי, אוי להם לרשעים שהם מתעסקין בעצות על ישראל, וכל אחד ואחד אומר עצתי יפה מעצתך. עשו אמר, שוטה היה קין שהרג את אחיו בחיי אביו, ולא היה יודע שאביו פרה ורבה, אני איני עושה כן, אלא (בראשית כו מא) 'קרבו ימי אבל אבי'. פפרעה אמר, שוטה היה עשו שאמר 'קרבו ימי אבל אבי', ולא היה יודע שאחיו פרה ורבה בחיי אביו, אני איני עושה כן, אלא עד דאינון דקיקין תחת כורסיה אמהון אנא מחנק יתהון [בעוד שהם קטנים תחת כורסא אימם אני חונק אותם], הן הוא דכתיב (שמות יט) 'וראיתם על האבנים וגו' כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו'. הבן אמר, שוטה היה פרעה שאמר 'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו', ולא היה יודע שהבנות

ספיר וזהר

מרגליות יקרות ואבני חושן,
פנינים נפלאים וסיפורי צדיקים
דברי הגות ורעיון
מאצרות תורת החסידות
עשובצות זהב ועסודרות
עשיעוריו ושיחותיו של
רבי מנחם מענדל פערמאן שליט"א
פרשת תבוא

שבת קודש

אכסוף נעים שבת
בקדושת השבת וסגולתה

באו המונים לחגוג עם המלך ולהשתתף עמו בסעודתו.

בין הסועדים בלטה השתתפותם של כבוצת אנשים זעירה, אשר נודעו מאז ומתמיד כאנשים שאינם ממחבבי המלך ומבקשי טובתו.

כטוב ליבם של אורחים אלה במאכלים הערבים לחכם ובשתיה אשר כדת באין אונס, וזה דעתם עליהם, והחלו להביע את דעותיהם על התנהלותו של המלך בקול רם, וכשהשלמה הוגנת לדבריהם פיזרו כמה קללות על ראשו של המלך כאוות נפשם ומשאלתם מימים ימימה. הרגיש בהם המלך וחמתו עלתה בקרבו ופעפעה בתוכו כארס של עכנא.

"הנכם אוכלים ושותים על שולחני - ובתוך כך מדברים בי סרה בעזות פנים שכזו?"

בכעס החליט המלך להכריז על סיום הסעודה ולפזר את כל האורחים לביתם, ואילו הסוררים יבואו על ענשם החמור. אחד משירי המלוכה שראה את המתרחש ובלבו עלה צער על העלול לקרות, התקרב אל המלך הנזעם והחל מלמד סגוריה בחשך:

"אדוני המלך ירום הודו, עד שאתה מביט באלו שאוכלים ושותים ומקללים אותך, מדוע לא תביט בשאר הסועדים שאוכלים ושותים מידך הרחבה ומברכים אותך ומשבחים לשמך?"

לשמחתו ולשמחת כולם קיבל המלך את דבריו, והסעודה המשיכה בסדרה החגיגה עד לסיומה.

ישוב תהלות ישראל

משל זה בא ללמדנו את חשיבותם של בני ישראל המודים ומשבחים לפני הבורא בכל עת, ובפרט בעת סעודתם.

העולם כולו מלא בנאצות ובגדופים חלילה הנשמעים מפיהם של אומות העולם על האופן בו מנהל הבורא את עולמו. ברחבי העולם כולו יושבים גויי הארצות ואוכלים ושותים ופוחזים, ובעת אכילתם משמיעים הם דיבורי גבלה הגורמים צער למלך מלכי המלכים.

באותה שעה חושב הבורא להחריב את עולמו, והתורה הקדושה נכנסת ומלמדת סגוריה ואומרת:

"רבונו של עולם, עד שאתה מביט באלו שמחפצים ומכעיסים לפניך, הבט בבני ישראל עמך שמברכים ומשבחים ומקלסים לשמך הגדול בלימוד התורה,

המשך בעמוד ג'

על התורה

שלהבות קודש והגינות חכמה
עפרשת השבוע

רואה ואינו שומע מאומה רק ארץ ישראל וארץ ישראל.

כשבא להיפרד מידידו הרב הקדוש רבי אהרן מויתומי זצ"ל, שהיה אז מוטל על ערש דוי אמר לו רבי אהרן: הרי אמרו שמימי ארץ הקודש רפואה הם, והנה עומד מר לנסוע לארץ וכל הגיגיו נתונים בה, יקח נא מעט מים לתוך פיו ודינם יהא כדין מימי הארץ, אחר כך יפלטם לכוס ואני אשתה אותם וארפא. וכן היה.

באותו פרק נקלע משלוחי צפתי לעירו של הרב הקדוש מאבריש. שש בו רבי אברהם דוב והרבה להתעניין אצלו פרטי פרטים רבים מני ספור מארץ הצבי.

המשלוח שהיה מחונן בשפה עסיסית ועשירה תיאר לפניו את הקדושה והיופי של הארץ, את הנוף המרהיב והמקסים שלה ואת המקומות הקדושים עטויי ההוד. בירושלים עיר הקודש, סיפר, ניצב שריד בית מקדשנו, הכותל המערבי אשר שכינה לא זוהי הימנו מעולם ובת קול מנהמת כיונה מבין חרכיו.

ועל אם הדרך בבית לחם נמצא קבר רחל אמנו המבכה על בניה וקולה נשמע ברמה. בחברון טמונים האבות והאמהות במערת המכפלה, ובמרומי הגליל מתנוסס קבר הרשב"י במירון, ובכל המקומות הללו שואבים קדושה בחביות ונהנים מזיו השכינה. ואז התלהב המשלוח והוסיף: למה אאריך בדרוש, הרי אפילו האבנים בארץ ישראל הן ממש מרגליות!

המשלוח עזב את ביתו והרב הקדוש עזב אף הוא את הבית כעבור זמן קצר והפליג באניית מפרשים לארץ כיסופיו. התיישב בצפת, בירת הגליל העליון, והחל לנהוג נשיאותו ברמה. בעקבותיו הגיע מאוחר יותר המשלוח הצפתי שחזר לביתו, וכשנפגשו, שאלו המשלוח: נו רבי, הטובה הייתה עצתי? החזיר לו הרב הקדוש: נכונים היו דבריך אודות המקומות הקדושים, אמנם מצאתי בארץ את הכותל ואת קבר רחל ומערת המכפלה, הכל אמת ויציב, ברם הרי הוספת כי גם האבנים שבארץ מרגליות הן, בעוד שנוכחתי לראות כי האבנים הן אבנים ולא מרגליות.

ענה המשלוח לדבריו בקול תקיף: רבי, אבל מי שזוכה וראוי לכך, כן רואה! מיד קם הרב הקדוש מכסאו מבלי לומר מילה, נכנס לקיטונו הסמוך והסתגר בה. במשך שנה תמימה לא יצא מן החדר, לא דיבר עם איש ולא בא בכל מגע עם כל בני צפת הנדהמים, עסק בעבודתו הקדושה בהתבודדות ובפרישות והיה מנותק מעולם

המשך בעמוד ג'

סגולה לזכרון

פעם ביקש מאן-דהוא מהרב הקדוש בעל "שמח ישראל" מאלכסנדר זיע"א סגולה לזכרון. אמר לו ה"שמח ישראל", שירחץ כמה פעמים ביום את חוט השדרה במים קרים. עמד על ידו אדם אחר, וביקש גם הוא סגולה לזכרון, שמא אעשה את אותה סגולה? אמר.

ענה לו ה"שמח ישראל": עבורך יש לי סגולה אחרת: תקיים את הכתוב 'לא תתורו אחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם' על ידי זה זוכים 'למען תזכרו'.

וסיפר החסיד הישיש ר' משה אהרן בויס, שהזכיר את עצמו לפניו שיזכה לזכרון טוב ושיזכור כל מה שילמד. ענה לו ה"שמח ישראל": עצה היא על זה להיות בבחינת בור סוד שאין מאבד טיפה, דהיינו להיות נזהר במדת יסוד שזו סגולה לזכרון, ועל ידי זה זוכים להיות בור סוד שאינו שוכח שום דבר.

על הפסוק (דברים כו יג): 'לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי' הביא הרה"ק בעל ה'לב שמחה' מגור זיע"א, כי הגאון הרוג'ובי ביקר פעם אצל זקנו בעל השפת אמת' מגור זיע"א, וכאשר הלך, אמר השפת אמת, שמזכרוננו ניכר שהיה שמור כולו בקדושה.

הוא אשר אמר הכתוב 'לא עברתי ממצוותיך' ולכן 'לא שכחתי'. וזה שאמרו בירושלמי 'אית לך מימר על אותו הגוף הקדוש בשוכח', על דרך דברי השפת אמת 'לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי', וכפי השמירה כך הזכרון.

וכמוספר על אדם שקבל לפני הרב הקדוש רבי פנחס מקוריץ זיע"א על מחלת השכחה ממנה סבל.

ענה לו הצדיק, שישב בתשובה המגעת עד כסא הכבוד ואין שכחה לפני כסא כבודך.

מכך למד בעל 'לב שמחה' קל וחומר, לאדם שלא פגם, שאין השכחה שולטת בו.

ארץ ישראל

כשהגיע הרב הקדוש רבי אברהם דוב מאבריש זיע"א, בעל 'בת עין', לימי הזקנה, השתוקק לעזוב את ארץ העמים ולעלות לארץ הקודש הסתפח בנחלת ה'. מכשולים עצומים נערכו על דרכו. לא קל היה לנטוש רבנות בעיר מכובדת ופרנסה בהרחבה וללכת לארץ ישראל באין מכיר ובאין מודע, אבל החלטתו לקיים מצות ישוב ארץ ישראל בגופו הייתה נחושה.

והיה הצדיק מתכוון לנסיעה ואפוף כולו אוריא דארץ ישראל, סופר את הימים ואת השעות לקראת יום הנסיעה הנכסף, אינו

ומלואו. איש לא ידע לפתור את התעלומה הגדולה מה קרה פה. בתום השנה סיים הצדיק את התבודדותו, יצא את חדרו כשכולו צולל וקורן אור, וצוה להזמין קרואים רבים לסעודת מצוה והמשולח בתוכם. כשהופיע המשולח לפני פנה אליו הרבי ואמר ברגש רב: נכון, נכון, האבנים הן מרגליות! האבנים הן מרגליות!

ולהפצרת איש אמוני החסיד ר' פישל ברנסטיין, הבהיר לנוכחים את כל הפרשה באמרו: מעודי לא הסכנתי לשמוע איש מדבר אלי בתקיפות כפי שהמשולח דיבר ואמר לי שמי שזוכה רואה הבנתי אפוא כי מן השמים שמו דברים בפיו להוכיחי כי טרם הגעתי לשלימות כדי שאוכל להשיג הרגשה כזו בארץ ישראל, והסתגרותי לכן במשך שנה תמימה להזדכך ולהתקדש בקדושה עילאית. עד שזכיתי היום לראות כי אכן אפילו האבנים הפשוטות שבארץ ישראל מרגליות הן, ככתוב (ישעיה נד יב) 'והיה כדרכי שמשותך ושערייך לאבני אקדח'.

על הפסוק (ויקרא יט כג): 'וכי תבאו אל הארץ ונטעתם כל עץ מאכל וערלתם ערלתו את פריו שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכלו, מפרש רבנו האור החיים' הקדוש זיע"א, שהכוונה בביתא ארץ ישראל היא בכונה רוחנית בלבד ולא להנאת הגוף כלל.

עוד פרש רבנו האור החיים' הקדוש זיע"א, על הפסוק (דברים כו ז): 'את ה' האמרת היום להיות לך לאלהים וללכת בדרכיו ולשמוע חוקיו ומצוותיו ומשפטיו ולשמוע בקולו', שהוא לפי מעלת ארץ ישראל, זה לשונו: אמרו 'היום' יתבאר על דרך אמרם ז"ל (כתובות כ:): כל הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוה, עד כאן, והוא אמרו 'את ה' האמרת היום', דוקא, פרוש, כיוון שהיו בארץ המקודשת, והגם שעדין היו בארץ סיחון ועוג עם כל זה כבר כתבנו שהיא מקודשת כיוון שנכבשה כיבוש רבים על פי נביא.

ומעתה אין מקומה נחשב חוצה לארץ, ולזה האמירו ה' להיות להם לאלהים, והוא אמרו 'לחיות לך לאלהים'.

ורא כל עמי הארץ

פעם פנה הרבי בעל הלב שמחה' מגור זיע"א אל בחור כבן חמש עשרה ושאלו: אם הגיע למצוות ואם הינו מניח כבר תפילין.

הלה, מיהר למסור את

בזמירות ובתשבחות.

הרי לנו כי ההבדל המוסרי שבין אומות העולם לבני ישראל מתגלה ביתר שאת בעת הסעודה, ובאותה שעה מתחדדת מעלתם של ישראל על פני הגויים, אשר בשונה מהם שנהנים ופוזזים - בני ישראל אוכלים ושותים ומקלים לבורא בדברי הלל ושבח. וכעין זה מצאנו שאמרו חכמינו במסכת מגילה (יב:) שיום השבת מתאפיין בשוני הניכר בין ישראל לאומות: בעוד ישראל אוכלים ושותים ופותחים פיהם בדברי תורה, בשירות ובתשבחות, אומות העולם אוכלים ושותים ופותחים פיהם בדברי תפלות.

טבע העולם הוא, שהאכילה והשתיה מגבירות בקרבו של אדם את בחינתו החמרית וגורמות לו לזחיות הדעת המביאתו פעמים לדיבורי הבל ורעות רוח. אך בני ישראל לא כן המה, רק מתעלים ומתרוממים בעת סעודתם ומשבחים ומברכים למי שברא ויצר הכל והעניק להם מזון מידו הרחבה. ויש להעמיק עוד בדבר:

האכילה והשתיה מחביבות את לבבו של העוסק בהן, ומתוך כך דעתו טובה עליו ויכול הוא להשכיל ולהבין בעניינים אשר אינו משיגם בכל זמן אחר. בעת זו בה דעת האדם מבוסמת עליו, יכול הוא לבוא לידי מדרגות עליונות אותן אינו יכול להשיג בכל זמן אחר. זהו זמן נעלה ביותר בו נפתחים לפני האדם אוצרות בלומים של שפע רוחני ואורות עליונים, וכל בר דעת הרוצה ליטול יבוא ויטול ויקנה לעצמו קנין נצח בשעה זו.

אלא שאומות העולם מנצלים את הרחבת דעתם עבור דברים שפלים ומגונים מן הדיוטה התחתונה, ועוסקים בדברי הבאי, ואילו בני ישראל מנצלים אותה כדי להתעמק במושכלות ולשוור לפני הבורא שיר חדש בנעימה ובזמרה.

לכן נתקנו אותן זמירות קדושות לשוררן בעת הסעודות דווקא, כדי שיאמרו בשעה בה שורת הרחבת הדעת, ולעת שכזאת יכול האדם להשיג ולהבין מקצת מצפונותיהן וריזה הגבוהים, ולהביט תמונת ה' החבויה בהן.

משבח ואימד

מפליג היה הרב הקדוש רבי יצחק מאיר מגור זי"ע בעל 'חידושי הרי"ם' בשבח חידושי תורתו של הרב הקדוש רבי אברהם יהושע העשיל מאפטא זי"ע בעל 'אוהב ישראל'.

מרגלית טובה שגורה היתה בפיו מחידושי, אותה שמע בשמחת הנישואין המפורסמת אשר קנתה את שמה 'החתונה הגדולה באוסטליה', ובה פתח פיו בחכמה והוציא אור תעלומה במהות השירה של יום השבת.

והיה 'חידושי הרי"ם' מפטיר אחר הדברים, כי מתיקותם עמדה בפיו עוד חמשת רבעי שנה לאחר שנאמרו.

פתח הרב מאפטא ואמר:

במטבע שטבעו חכמים בנוסח התפילה של יום השבת אנו אומרים: 'זה שיר שבח של יום השביעי שבו שבת אל מכל מלאכתו, ויום השביעי משבח ואומר מזמור שיר ליום השבת, טוב להודות לה'. לפיכך יפארו ויברכו לאל כל יצוריו, שבו יקר וגדולה וכבוד יתנו לאל מלך יוצר כל'.

ולשון חכמים צריכה תלמוד:

הרי המילה 'לפיכך' באה תמיד כנתינת טעם לדבר. ומה הוא כאן שאמרו כי מפני שז'ה שיר שבח של יום השביעי ויום השביעי משבח ואומר - 'לפיכך יפארו ויברכו לאל כל יצוריו'? במה תלויים הדברים ועומדים עד שנאמר כי מחמת זה הוא שבאו לזה? אלא פירש הרבי מאפטא וגילה מכשוננו של עולם: מצד עצמו יש לתמונה, כיצד יתכן שיהיה כוח ועוז לשום יצור נברא שבעולם להרהיב בנפשו וליתן שבח והודיה להשם יתברך, וכי מה הם ומה חייהם לעמוד בפני מלך מלכי המלכים ולשבחו?

אלא מפני שיום השביעי, הוא שבת קודש, משבח

בעצמו ואומר דברי שבח ומזמור שיר לקדוש ברוך הוא, לפיכך גם כל יצוריו יכולים לפאר ולברך אליו יתברך.

והאריך עוד בדרוש עמוק, אשר לימים נדפס גם בספרו הקדוש 'אוהב ישראל' בדרוש לשבת קודש, כי למעשה אין כל מצווה בעולם שנעשה בה התיקון בעולמות העליונים אם לא שתקדים להתעוררות מלמטה מצד בני ישראל העושים אותה ומקיימים אותה, מלבד מצווה אחת היוצאת מן הכלל, היא מצווה השבת אשר בה נעשה התיקון והיחוד בעולמות העליונים מעצמותו יתברך בלי שום עזר וסיוע מלמטה.

רמז לדבר יש בכך שמצאת השבת שנצטוו בה בני ישראל - עיקר קיומה ב'שב ואל תעשה', כמו שלושים ותשע המלאכות האסורות בשבת ותולדותיהן, אשר כל קיומן אינו בפעולה ובעשייה כי אם דווקא בשביתה ממלאכה.

וזאת מפני שמצוות השבת אינה צריכה לסיוע של עשייה מהעולמות התחתונים, וכל התיקונים בה נעשים מעצמם בכוח עליון.

לולא כך, לא היו הבריות יכולים לשבח ליוצרם על מתנת השבת, כי אילו הוזקקה השבת למעשי התחתונים, הלא מי יאמר זיכתי ליבי וטהרתי מחטאתי ופעלתי בעצמי ככל הראוי לקדושת השבת?

אלא רק מפני שיום השביעי עצמו משבח ואומר, ונעשים כל התיקונים בעולמות העליונים מעצמם, על כן גם כאשר לא השיג האדם מדרגה עליונה יכול אף הוא לכלול עצמו בקדושת השבת, ולהתייחד בעצמותו יתברך.

זהו שאמרו שמכיון שיום השביעי משבח ואומר, לפיכך יפארו ויברכו לאל כל יצוריו.

והן הן דברי הפלא אשר הביאו רבותינו בעלי התוספות (סנהדרין לו: ד"ה מכנה) בשמם של רבותינו הגאונים (תשובת הגאונים), שאין בני ארץ ישראל אומרים קדושה אלא בשבת, שהרי לגבי מלאכי מעלה כתוב (ישעיה נב) 'שש כנפים לאחד', וכל כנף אומר שירה אחת ביום בששת ימי החול.

וכשמגיע יום השבת אומרים המלאכים לפני המקום: "רבונו של עולם, אין לנו עוד כנף לשוור בו לפניך".

והקדוש ברוך הוא משיב להם: "יש לי עוד כנף אחד שאומר לפני שירה, הם בני ישראל, שנאמר (שם כו טו): 'מכנה הארץ זמירות שמענו'".

כתב על כך רבנו יצחק מווינה בעל 'אור זרוע' (הל' שבת ס' מת אב ד), שמסבה זו תיקנו רבותינו לומר בסדר התפילה מזמורים ופיוטים לכבוד השבת, לפי שלא בחר הבורא ביום השבת לשמוע את שבחם של מלאכי השרת כי אם את שבחם של ישראל.

וזה פרוש הכתוב: (דברים כו ז-ח) 'את ה' האמרת היום... וה' האמירך היום', שעל ידי שכלל ישראל האמיר ושיבח את הבורא 'היום', הוא יום המיוחד שבת קודש, גם הבורא האמירך היום וחפץ בשבחך יותר משל מלאכי השרת.

והבאור בזה, כי רצה בורא העולם לזכות את ישראל ונתן להם את מצוות השבת המיוחדת, בכך שאין היא צריכה להתעוררות מעשיהם, ומשכך אין לה דמיון לשאר המצוות שבהן נבחן אדם לפי מעשיו והכנתו אל המצוה, ועל כן כל נפשות ישראל בצל כנפיהן יחסין בלי יוצא מן הכלל, וכל עדת ישראל יעשו אותה.

בכך נבין מדוע במשך כל ימות השבוע משוררים המלאכים והשרפים לפני אדון כל עולמים, כי אצל בני ישראל אין הכל מגיעים למדרגת קיום המצוות בשלמות הרצויה ביותר, לפי שאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, ורק המלאכים שנקיים מכל חטא ופנייה יכולים ליתן שיר ושבח לבורא.

אמנם ביום שבת קודש, שבו השבת עצמה מביאה את התיקון השלם ואין צורך בה להתעוררות מעשינו, ראויים אף כל בני ישראל לפאר ולשבח לבורא כל עולמים.

תפילה

פנינים ופרגוליות בעניני עבודה שבלב זו תפילה

צעדיו, פנה היהודי אל בין החורשות, משם צעד דרך שביל צר היוצא אל יער עבות, צלו נבלע בין הגזעים.

לבם של שני המתגנבים בעקבותיו נפל בקרבם - מי יודע לאן מוליך סודו? שמה חבר הוא בכת שודדים? אולי באישון לילה הוא יוצא לרקום רעה? חרדה אחזה בהם, והשניים שבו על עקבותיהם.

בבוקר, נכנסו חרדים ונרגשים לפני רב העיר, אשר הדאגה נכרה היטב מבין ריסי עיניו. ספרו השניים את כל אשר ראו - היער, הצעירה, ההעלמות.

"מי יודע מה מעשיו בתוך היער האפל?" סיימו את עדותם. "יתכן כי הוא זה אשר גרם לכך שתבואו עלינו המגפה הנוראה." ענה להם הרב, ועניו מפיקות תבונה: "אכן, רבותי, דבר מה לא ברור עולה מסיפורכם, ויש כאן מקום לבדיקה מעמיקה. אך מכיוון שלא ראיתם במו עיניכם מה עושה האיש באמת בין אילנות היער, והרי לא ניתן להעמיד משפט על השערה ודמיון, שהרי אין לו לדין אלא מה שענינו רואות - לא אוכל להכריע לכאן או לכאן, עד אשר יראו הדברים בבהירות."

"לכן, בלילה הבא", כך ציווה, "תעמדו שוב על המשמר סמוך לדלתו, וכאשר תבחינו באור נדלק בביתו, סימן הוא כי הוא נכון לצאת לדרכו, ותכף תבואו ותעיקוני, ואבוא גם אני לראות ולהבין מה פשר הדבר אשר הוא עושה."

וכן היה. הלילה ירד שוב, קרירות של סתו עטפה את סמטאות האסטרדה, והעוקבים עמדו בצל הבקתה הדלה, עיניהם קבועות באותו חלון בודד.

לפתע ריצד אור בחשכה שבפנים - הנר הודלק! ללא שהיות רצו האנשים אל בית הרב, דפקו קלות והעירוהו, ועד מהרה הצטרף אליהם, כשבלבו לחאות מה הם מעשיו. כי הפעם תתגלה האמת לאמיית.

יצא אותו יהודי מן הבקתה, צעדיו הובילו אותו אל שביל היער, והרב ושני אנשי העיר אחריה. מתרחקים ככל אשר נצרך כדי שלא ירגיש בהם, אך קרובים מספיק על מנת שיוכלו לראות מה הם מעשיו. פסע האיש אל תוך היער, ענפי העצים סגרו עליו בדממה, ולפתע עצר סמוך לגזע עץ עתיק, שם התיישב על הארץ, הגיח מצחו על ברכיו, ובקול חנוק התחיל לומר פסוקי קינה - תיקון חצות.

קולו רעד, וצלילי בכיו פילחו את השקט. העוקבים עמדו המומים - זה האיש אשר דימוהו לעובר עבירה בסתר, יושב עתה כאיש אלקים קדוש, ומתייפח על גלות השכינה.

ולפתע אחזה רעדה את גוֹם.

קול נוסף נשמע בין עצי היער, קול נעים, רך ועמוק, העונה אחריו ומקונן כנגדו.

ולחרדתם של הרב ושני המלווים הנחבאים בין העצים, איש לא נראה.

הביטו בינות הענפים, פקחו עיניהם לרווחה, אך מלבדם ומלבדו לא היה שם

העיר אוסטרדה, עיר ואם בישראל, בה התגוררו גדולי עולם וענקי הרוח של עם ישראל, ובראשם רבנו המהרש"א ז"ל, היתה שוממה מעובר ושב.

אימה ופחד שלטו ברחובותיה, בעקבות מגפה קשה אשר פרצה לפתע, וכמעט שלא פסחה על שום משפחה. היו בתי אב שיום אחד היו מכניסים את בניהם לחופה ולמצות, וביום שלמחרת קברו חללים בזה אחר זה, רחמנא לצלן. הציבור עמד נבוכ ונפחד, הרים עיניו למרום ושאל: על מה עשה ה' ככה לארץ ולעם קדוש זה?

בעת צרה וצוקה כזו התכנסו רבני העיר ובית הדין הגדול בראשות רב העיר, אדם גדול וקדוש וירא שמים, צאצא לגאונים עולם וגאון מופלג בזכות עצמו. יחדו טכסו עצה, עד אשר קבלו החלטה - לערוך יום צום וזעקה.

תיכף ומיד נפוצה ההודעה בין בתי הכנסת ובחצרות הבתים, על גזירת יום תפילה מתוך תענית. גדולים וקטנים, נשים וטף, יפקדו את היכלי התפילה, ובלב נשבר יאמרו: 'נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה עד ה'."

אל קולות התחנונים והבכיות, התווספה ההכרזה: כל מי שיועד בלבבו על דבר קלקול, רמז חטא או מעשה עוון שנסתר מעיני הקהל - יקום ויבוא אל בית הדין, יאמר ולא יכחד, למען תוסר המכה, ויעמוד העם נקי לפני בוראו.

בתוך ההמון שסער בין בתי הכנסת ובין סמטאות העיר, נישאה לחישה מפה לאוזן, על יהודי אחד, שפל קומה ופניו קמוטות, שמעולם לא נראה מתפלל עם הציבור.

בימים רגילים איש לא שם אליו לב, אולי סברו שדרכו אחרת, אולי חשבו שמניין אחר הוא מוצא לעצמו. אך בימים נוראים אלו, כשכל העיר זועקת בתחנונים, עיני הכל פנו אליו - מי הוא זה ואי זה הוא שלא נכנס לשערי היכל ה'?

בלבבות התעורר חשד: מי יודע? אולי בשלו הסער הזה? שמה מעשיו אינם נקיים? שני יהודים מהקהילה, אנשים פשוטים ויראי שמיים, שבלבם בערה אש של קדושה ודאגה לקהילה, עשו מעשה והחליטו לעקוב אחריו.

אותו אדם התגורר בבקתה דלה בפאתי העיר, ולפרנסתו לא עשה שום דבר מיוחד.

מנין אם-כן הוא מתפרנס, שמה מדבר מה לא כשר? ...

בימים הבאים היו שני זוגות עינים נעוצות בגבו, אך הללו לא העלו דבר בחתכם.

כעבור כמה ימים, שמו השניים לב, כי עם רדת הליל, שעה שהרקיע מחשיך וירח דק נתלה בשמים, הדלת החורקת נפתחת, והיהודי יוצא מן הבית בצעדים חרישיים, כשצעפו כרוך סביב צווארו.

בלא לדעת ששני אברכים שומרים את

בתי הכנסת ובתי המדרש הם המקום האחרון שנותר לנו לפליטה בגלות, כמקום מקודש שיש בו השראת השכינה. כבר קרוב לאלפים שנה שאנו מצויים בגלות, אין לנו את בית המקדש שחבר בעוונותינו, אולם יש לעם ישראל נחמה מועטה בכניסה לבתי הכנסת ובתי המדרש, שאמנם אינם בית המקדש ממש, אבל הם 'מקדש מעט'. וכמו כן יש לנו בכל דור ודור את 'בית רבנו שבבבל', זהו מקום משכנם של צדיקי הדור, אשר גם שם יש השראת השכינה.

על מה עשה ה' ככה?

אך הנה, לפני שנים בודדות, בשנת תש"פ קרה מאורע מרעיש ביותר: בתי הכנסת ובתי המדרש הגדולים בעולם - היו סגורים ושוממים, ירחם ה'. מקומות תפילה ולימוד של עשרות אלפי אנשים, שקול תורה נשמע בהם ברמה באופן שלא נשמע כמותו מעולם, ובהיקפים בלתי נתפסים היו סגורים לחלוטין. גם בתי הכנסת והקהילות והשכונות חדלו מפעילותם, ויהודים נאלצו להתפלל ברחובות העיר.

אפילו ציונו הקדוש של רבי שמעון בר יוחאי נסגר! הרי זו גזירה נוראה ואיומה, שהיכלי הצדיקים סגורים ואין ליהודי היכן לשפוך את ליבו.

באותה עת הושלכנו כביכול מה'מקדש מעט' שהיה לנו, ובו היינו יכולים לקיים את מאמר הפסוק (הושע יד ג) 'ונשלמה פרים שפתינו', ולהשלים את חסרון הקרבות בימינו על ידי תפילה בשפתנו. אם בעבר היינו אומרים לאחר פרשת התמיד, אותה קוראים בתפילת שחרית ומנחה: 'הי רצון מלפניך... שתהא אמירה זו חשובה ומקובלת ומרובה לפניך כאילו הקרבנו קרבן התמיד במועדו ובמקומו וכהלכתו', והייתה נחשבת לנו האמירה במקדש מעט כאילו הבאנו קרבן בבית המקדש - בתקופת הסגר גם את זה איבדנו.

נראה כי הקדוש ברוך הוא הראה לנו בכך כביכול מסר נורא: 'למה לי רוב זבחים?' (ישעיה א.א). כביכול הוא אינו חפץ חלילה בתפילותינו בבתי הכנסת. הרי המחשבה על כך מעוררת פחד נורא ואיום!

ולכאורה, לא מובן מדוע נגזר עלינו כך, הרי בדורנו יש ריבוי תורה וקדושה בעם ישראל, וכפי שנוכחנו לראות בתקופה שקדמה לגזירת הסגר בעת מגפת ה'קורונה' - כאשר התקיימו סיומי הש"ס בכל בתי המדרש ברחבי הארץ והעולם.

הנחתר מאוסטרדה

איננו יודעים חשבונות שמים, וכל אחד ואחד נדרש לעשות חשבון הנפש בינו ובין קונו. אבל נוכל לקבל הבנה מועטה כתשובה לשאלה במה עלינו להתחזק, מן הסיפור הנשגב, אשר סיפר הגאון הצדיק רבי דניאל פריש זצ"ל, מחבר הפרוש 'מתוק מדבש' על הזהרה הקדושה:

לא תניף עליהם ברזל

מוסר השכל נוקב על הזהירות מדיבור בשעת התפילה, כתב הגאון הקדוש רבי יעקב אביחצירא זי"ע בעל 'אביר יעקב' בספרו 'פיתוחי חותם' על הפסוק (דברים כו ה) 'ובנית שם מזבח לה' אלהיך, מזבח אבנים, לא תניף עליהם ברזל'.

יש להישמר ולהזהר שלא לדבר בשעת התפילה, לפי שאותיות התפילה נקראות 'אבנים', מפני שעל ידן נבנים עולמות עליונים באמצעות דיבור האדם בתפילה והמילים שהוא מוציא מפיו.

וזהו שנאמר 'מזבח אבנים', הן האותיות הנקראות אבנים, כאמור, שעל ידי האותיות שאתה מוציא בשפתך אתה בונה למעלה היכולת עליונים.

רק הישמר לך ושמוך נפשך מאוד שלא תפסק בהם בשיחה, וזו הכוונה 'לא תניף עליהם ברזל', שהרי נמצאת בונה מצד זה, וסותר מצד זה.

והוסיף רמז נאה, כי 'ברזל' עולה מניינו בגימטריה עם הכולל כמספר תבת 'פסק'. להורות, שאם פסק אדם את התפילה כדי לדבר דברי חולין, עבר על 'לא תניף עליהם ברזל', ובוזה סתר כל מה שבנה.

ומה נאה עדותו של הגאון רבי בן ציון מוצפי שליט"א, שזכה בימי חרפו כמה פעמים לקבל פני נינו של האביר יעקב, הלא הוא הרב הקדוש רבי מאיר אביחצירא זי"ע:

"נכנסתי עמו לבית הכנסת באשדוד, ונפעמתי מגודל יראתו וזהירותו בכבוד בית הכנסת, ממורא המקדש ומכוונותיו בתפילה.

הוא ישב וקרא עמי פתיחת אליהו ז"ל מילה במילה, כשהוא מטעים כל משפט וכל ענין ומנענע בידי ובראשו על פי המשמעות, פניו בוערות כגחלי אש, וכולו שלהבת י-ה ושבח לא-ל עליון נורא ואיום".

השראת השכינה בימינו

בית המקדש, הבית הגדול והקדוש אשר אליו היו נשואות עיניהם של בני ישראל בשעה שעמד בתפלתו, היה מקום להשראת השכינה, מקום שבו חש כל יהודי בקדושה האופפת אותו, וניסים גלויים היו נגלים בו.

גם בימינו, כשאנו בגלות ואין בית המקדש קיים, עדיין יש עמנו מקום מקודש שהוא מעין בית המקדש.

נאמר בספר יחזקאל (יא טו) 'לכן אמר כה אמה ה' אלקים, כי הרחקתם בגוים וכי הפיצתם בארצות ואהי להם למקדש מעט בארצות אשר באו שם'.

על המושג 'מקדש מעט' מציאנו בגמרא (מגילה טז. ב) כי אלו הם בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל, שנותרו לפליטה גם בגלות, ועוד אמרו שם על הפסוק (תהלים צא א) 'ה' מעון אתה היית לנו', כי אלו הם בתי כנסיות ובתי מדרשות, שהם מעונו ומשכנו של ה' יתברך.

איש, לא צל ולא דמות. כששב היהודי אל העיר, מלווה צעדיו בשרידי בכיו, עצרו אותו הרב ואנשיו, ובעינים רכות אך בהוראה ברורה של אותו הרב: "אמור נא, בני, מי הקול אשר ענה אחריך? מה סוד היערה? מה סוד דמעותיך? ומה טעם נמנע אתה מלבוא בין קהל המתפללים בבית הכנסת, להיות עמנו בלב אחד?"

האיש, פניו נפולות ולבו דופק בחזקה, היסס, גמגם וניסה להסב מבט, כמתחשך ומבקש להותיר בסוד את אשר בסתר לבו.

אך הרב לא התכוון לוותר. הוא פנה אליו בנחת ובתקיפות גם יחד: "אני הוא רב העיר הזאת, ומכוח זה גוזר אנכי עליך בגזירת התורה, פתח פיה וגלה את סודך! ומלבד זאת, אמור לנו מדוע נמנע אתה מלפקוד את בית הכנסת?"

לאור הוראתו התקפה של הרב, פתח אותו יהודי את פיו וסיפר בקול חרישי, עיניו מושפלות כמי שמוציא סוד יקר מלבו: "רבותי, אני לכם את כל האמת, כי אין לי ברירה אחרת אחרי שגזר עלי הרב."

זה כבר זמן ארוך שאני יושב בכל לילה ומתאבל על חורבן בית המקדש. כל לילה אני קם לאחר חצות, יוצא ליער, מתיישב על האדמה הקרה ואומר סדר 'תיקון חצות' מתוך כאב אמיתי."

ובגלל זה, משמים גמלו איתי חסד מיוחד - נתנו לי מתנה שאין דומה לה: ירמיהו הנביא בכבודו ובעצמו, זה שראה במו עיניו את החורבן האיום וכתב את מגילת איכה, בא להיות איתי בכל לילה. בכל פעם שאני מתחיל להגיד את התיקון - הוא מצטרף אלי ובוכה יחד איתי. הקול ששמעוכם ביער, היה קולו של ירמיהו הנביא..."

דקות מספר חלפו עד שהרב ומלווי התאוששו מהתדהמה שתקפה אותם, ואחר נענה הרב: "אם כן הוא, ואם ירמיהו הנביא בא אליך בכל לילה, מדוע לא תשאל אותו מהי הסיבה שהוטלה עלינו המגפה הקשה הזאת?"

בקש ממנו שיגלה לך על מה יצא הקצף הגדול הזה, ועל מה נגזרה עלינו הפורענות הזאת. ועוד דבר - אמור לי סוף סוף, למה אתה לא בא לבית הכנסת עם כולם? מהי סיבתך לפרוש מן הציבור?"

היהודי השפיל שוב את עיניו ואמר: "כבוד הרב, מחר אבוא לבית הכנסת, ושם אגלה לפניך הכל, גם על מה ששאלת בענין המגפה, וגם אודות המנעותי מלבוא להתפלל בבית הכנסת". מיד הודיע הרב ברבים שהאיש הזה, הצדיק הנסתר, יבוא מחר ויגלה מהו שורש הערעור.

הדבר התפרסם בכל העיר, וכולם המתו בציפייה דרוכה לבאות. כשבא יום המחרת עמדו כל המתפללים בהיכל בית הכנסת, אך היהודי לא הופיע בזמן. האנשים המתו עוד ועוד, וכאשר ראה הרב כי אי אפשר לעכב את הציבור זמן

רב כל כך, הורה להתחיל את התפילה. והנה, בעיצומה של התפילה, בעוד הכל עטופים בטליתותיהם, נפתחה דלת בית הכנסת, ואותו יהודי נכנס חרש - עטוף בטלית ומעוטר בתפילין, פניו חיוורות ואור בוהק עליהן.

כמה מן המתפללים שהביטו בו - רעד חלף בהם, אימה אחזה בלבם, עד כי נפלו ממקומם והתעלפו מרוב פחד. בתוך כל ההמולה והבהלה שהשתררה לפתע בבית הכנסת, עמד הרב נדהם.

לא הבין מה אירע, מה גרם למתפללים ליפול כך. והאיש עצמו? עמד בפינה שקטה, מבטו אל ארון הקודש, כמי שכל העולם סביבו איננו - רק הוא והבורא.

לאחר תום התפילה, בעוד הציבור עודו עומד משתומם מן המאורע המוזר שהתרחש לנגד עיניהם, פסע הרב בצעדים שקולים לעבר האיש אשר הופיע לפתע בבית הכנסת. עיניו העמוקות בחנו אותו בריכוז, וקולו נשמע נוקב: "מלבד מה שעלי לקבל ממך מענה בענין הגזירה שפקדה את עירנו, ומלבד שעלי להבין מפיה מדוע אינך נוהג להתפלל עמנו מדי יום - כעת התווספה לי שאלה. אבקש שתבאר לי מה גרם לרבים ליפול בעילפון עם כניסתך להיכל?"

נעמד האיש על הבימה, פניו שלווים ועיניו עצומות רגע קל, וכשפקח אותן, נתמלא הקהל רשם כאילו מעמד הר סיני חוזר ובוקע בין כתלי בית הכנסת. ואז פתח ואמר בנועם: "הן כתוב בתורה (דברים כז י): 'וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך'. מפרש רבי אליעזר הגדול בגמרא (ברכות יא.), כי אלו תפלין שבראש. ומכאן, שיש בכוחן של תפלין קדושות להטיל פחד על הרוואה אותן, כשהן מונחות על ראש אדם אשר לא שח עימן ולא הפנה דעתו מדבקתו בבורא".

המשגיח הצדיק הנסתר ופנה אליהם ברוך ובחרדה כאחת: "ואתם, אחי ורעי, אם תתהו על הצרה אשר פקדה את עירנו - הרי שאין היא באה אלא מפני שזולתם בקדושת התפלין, ולזולתם בקדושת בית הכנסת. עת הנחת תפלין - אינה שעת שיחה בטלה. עת התפילה והלמוד - אינו זמן לשיחת רעים. מקדש מעט נרמס בקלות ראש, ומה הפלא אפוא שבא עלינו חרון אף שכזה?"

דממה עטפה את בית הכנסת. קולו בלבד הדדה באוויר, כאשר סיים את דבריו וקולו הולך ומתחזק: "אם תתחזקו בענין זה תתבטל הגזירה, ואם תכבדו את מקום השראת השכינה תפסק הערעור."

אסף רב העיר את כל הקהל, ובשעה אחת של התעוררות קבלו על עצמם כולם, בלב שלם ובפה מלא, לגדור גדרות סביב קדושת בית הכנסת ולנהוג בו כראוי - שלא לדבר בו דברי חול, ושלא להפסיק באמצע הלימוד. מהר מאוד נראתה הישועה - המגפה פסקה כאילו לא היתה, והאור שב לבתיהם של יהודי אוסטררהא.

ומני אז, שנים רבות חלפו, אך סיפור

אותו יום נחקק על לוח ליבם של תושבי המקום - והונצח לזכרון עולם על מודעה שנתלתה בבית הכנסת, שלא יעלה איש על דעתו להקל ראש בקדושת מקדש מעט.

כפי שפתחנו ואמרנו, לא מוטל עלינו לחפש אחר סיבות נסתרות לאותה גזירה שנפלה עלינו. אין כאן כמובן גם תוכחה לשום אדם מישראל. אבל גם בלי לדעת את סיבת הדבר, העובדה שבתי מקדש מעט נסגרו בתקופת התפשטות נגיף הקורונה - דברה בעד עצמה. היא באה לעורר אותנו, את כל אחד ואחד מאיתנו, לקבל קבלה טובה הנוגעת לקדושת בית מקדש מעט.

כל אחד נדרש אפוא לנהוג אחרת בבית הכנסת ובבית המדרש, לשמור על כבוד המקום, ולזכור כי יש בו השראת השכינה. על ידי כך נקיים את מאמר הפסוק (תהלים נה טו) 'בבית אלקים נהלך ברגש'.

מסוגל לשיבה טובה

מעשה נורא כתב הגאון רבי משה שטערן זצ"ל גאב"ד דברצין בספרו שו"ת 'באר משה' (ח"ו סי' קט), שהוא בעצמו היה עד לו, ובכל פעם שהיה נזכר בו היו ארכובותיו נוקשות זו לזו:

"פעם דרש אבי מורי הגאון רבי אברהם שטערן זצ"ל אב"ד ק"ק ניהייזל, דרשה גדולה בשבת קודש בענין עניית 'אמן' ואמן יהא שמיה רבה, ובתוך הדרשה הזכיר את מליצת רבנו הרמ"ק בראשי התבות של המילים 'שתיקה יפה בשעת התפילה' המרכיבים את המילה 'שיבה', לרמז שהנהנה בדבר ועונה אמן ויהא שמיה רבה, זוכה לשיבה טובה.

הוסיף אבי ואמר: "מכלל הן אתה שומע לאו, אבל אינני רוצה להזכיר את ההפך..."

למחרת בבוקר נעשה רעש גדול בבית הכנסת, כאשר בא אחד מן השומעים וסיפר, שבאותו הלילה חלם כיצד הוא עומד לפני בית דין של מעלה ויצא דינו לחיוב.

התחיל האיש להתחנן לפני בית הדין שיעדין לא הגיע לשיבה, ושאל למה יקנס בדיו קשה. השיבו לו ששח שיחה בטלה בתוך התפילה ולא ענה אמן ואמן יהא שמיה רבה.

השיב האיש בחלומו לפני הבית דין של מעלה שלא ידע את חומרת האיסור.

גער בו אחד הדיינים: "הלא הרב שלכם דרש בשבת זו על ענין זה, ואמר בשם הרמ"ק, שהשוחת בבית הכנסת ועונה אמן ואמן יהא שמיה רבה זוכה לשיבה טובה, ומכלל לאו אתה שומע הן, ואתה בעצמך היית באותה דרשה..."

הבטיח האיש לפני בית הדין של מעלה, שיפרסם את חלומו זה לכל בני הקהילה על כל אשר נעשה עמו, ויזהרים מכאן ואילך בדברי הרב, ואז יצא נקי מלפני הבית דין של מעלה. ותהי לחרדת אלקים.

הבטחה בת ארבע מאות שנה

מעשה באדם אחד ששנים רבות לאחר

נישואיו לא זכה להיפקד בפרי בטן, וכל פעולותיו והשתדלויותיו עלו בתוהו. והיה כאשר כלו כל הקיצין, נכנס אל רבו ופרץ לפניו בדמעות שליש באומרו, כי אינו יכול לסבול עוד צער זה ללכת ערירי.

נענה רבו ושאלו: הרי באת אלי כי רבך אני, אך אם אגלה לך שמו של צדיק אחד שכל ברכותיו מתקיימות, האם תלך אליו להתברך מפיו?

משהשיב האברך בחיוב, אמר לו הרבי: יש לנו הבטחה מצדיק אמת שאינו חי עמנו בדור הזה אלא מדורות הקודמים. צדיק זה הוא בעל ה'תוספות יום טוב' שאמר שהשומר פיו ולשונו מלדבר בעת התפילה יזכה לראות בנים חיים וקיימים, ואף תיקן בזמן הגזירות בשנות ת"ח ת"ט להוסיף נוסח 'מי שברך' לאחר קריאת התורה בצפרא דשבתא למי ששומר פיו ולשונו שלא לדבר בשעת התפילה, שיזכה להתברך בהרבה ברכות, וביניהן שיזכה לראות בנים חיים וקיימים.

למותר לציין שהלה החליט שמהיום והלאה יהיה נוהג ונשמר לא לדבר בתפילה. לימים העיד אותו אברך, שבחיו עשה כמה וכמה 'טיפול' שונים וקשים, אך 'טיפול' זה היה הקשה שבכולם, ואכן, לא בכדי מתאמץ היצר הרע להכשיל את האדם בזה, כי הוא מהדברים העומדים ברומו של עולם.

הרב הקדוש רבי ישראל מטשורטקוב זי"ע היה מרבה להזהיר את חסידיו אודות חשיבותה של תפילה והזהירות בה. פעם אמר לרב החסיד רבי דוד פריווער ז"ל מברלין: "הסיבה שיש ליהודי אשכנז פרנסה טובה יותר מליהודי פולין, היא משום שהם מקפידים יותר שלא לדבר בשעת התפילה."

איך פעל הרבי מזוועהיל ישיעה?

מסופר על אברך ירושלמי אחד שהמתין זמן רב לזרע של קיימא. ביום מן הימים פגש האברך את הרב הקדוש רבי שלמה מזוועהיל זי"ע בכותל המערבי, והפציר בו לזכות לבנים.

הרים הרבי את עיניו אל האברך, ואמר לו: אם תבטיח שתפסיק לדבר פוליטיקה, ושתפסיק לדבר באמצע התפילה, תיפקד בזרע של קיימא.

האברך הבטיח.

אותו אברך אכן היה לקוי מאוד בדיבור באמצע התפילה, וגם היה הרוח החיה בשיחות בענייני פוליטיקה, ונאמן להבטחתו הפסיק לדבר פוליטיקה, וכל שכן באמצע התפילה.

והנה, כעבור שנה הזמין אותו יהודי שנושע את הרבי לסנדקאות לבנו הנולד לו למזל טוב.

נענה הרבי להזמנה והגיע לברית לשמש כסנדק. לאחר הברית ליווה האברך את הרבי, ושאלו מה הקשר בין ההימנעות מדיבור להיפקד בזרע של קיימא.

ענהו הרבי שלכל אחד קצוב סך ההנאות המגיעות לו, וכיוון שהוא לקח כל הנאותו לדיבורים, נמנע ממנו ההנאה מבניו.

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
ברחלה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מרבני בית המדרש להוראה ודינות "באר ישראל"

בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

איסור 'לא תחנם' בנתינת מאכלים מיותרים לנכרי

להלכה פסק הרמב"ם (עבודה זרה פ"ה ה"ד) כרבי יהודה וכתב: 'ואסור ליתן להם מתנת חנם וכו'. או מכור לנכרי, במכירה וכו'. וכן פסק בשולחן ערוך (י"ד סי' קנא סעיף יא): 'אסור ליתן מתנת חנם לעובד כוכבים שאינו מכיר'.

האם האיסור נוהג בכל נכרי

בתשובת הרשב"א (ח"א סי' ה) מביא שיטה שאיסור מתנת חנם אינו נאמר בנכרי שאינו עובד עבודה זרה. הרשב"א כתב ביחס לנתינת ירך לנכרי, שאפשר להחירה בין השאר כאשר מדובר בנכרי שאינו עובד עבודה זרה. וכ"כ הרלב"ג (דברים יד כא) 'לפי שהוא עובד עבודה זרה לא רצתה [התורה] שנהנה אותו מתנת חנם'.

וכן היה נראה גם מלשון הטור (ח"מ הלכות מתנה סימן רמט) 'אסור ליתן מתנת חנם לעובד עבודה זרה כוכבים, אבל מותר ליתן לגר תושב שהרי מצוה להחיותו'. אלא שבבית יוסף (ס"ט) כתב: 'לא לאפוקי ישמעאלים, אלא לאפוקי גר תושב דהיינו שקיבל עליו שבע מצוות בני נח, וזהו שאנו מצווים להחיותו, אבל שאר גוים כלם דין אחד להם'. ועפ"י כתב בשו"ע (ס"ט) 'עובד כוכבים שאינו גר תושב אסור ליתן לו מתנה'. והביא דבריו כמסכים בפרשה (ס"ט) וכן ביאר בסמ"ע (ס"ב). גם הב"ח הסכים לדעת הבית יוסף, אך שתמה על הטור מדוע כתב בלשון זו ונתן מקום ללמוד לטעות, ולכן תירץ שנראה שהגירסא המקורית בטור הייתה 'לגוי', ורק מחמת אימת המלכים היא שונתה ל'עובד עבודה זרה כוכבים'. [היו גרסאות שבעקבות הצנוורה הושמט סיום דברי הב"ח שתקן הגירסא בטור, וזה גרם להם לומר שהב"ח נחלק על הבית יוסף בדעת הטור, ודנו מזה המשך בעמ' ג']

לפעמים נשארם בבית מאכלים שעדיין ראויים לאכילה שאין להם כל צורך, וברור לי שבני הבית לא יאכלו אותם. האם מותר לי להציע לעוזרת הנכרייה העובדת אצל השכנה לקחת את המאכלים, או שיש בכך משום איסור 'לא תחנם' - שלא לתת מתנת חנם לנכרי?

עוד רציתי לברר: כאשר המאכלים עתידיים להיזרק ולהתקלקל, איזה איסור גובר - לא תחנם או כל תשחית? שאלה זו נוגעת במיוחד לימים שלפני חג הפסח. כשבוטע לפני החג נותרת לפעמים כמות גדולה של מוצרי חמץ, שאין נראה שיהודי אחר יהיה מעוניין לקבלם, ותאריך התפוגה שלהם מתקרב. האם עדיף להמתין ולבערם לפני פסח, אף שמדובר בכמות גדולה של אוכל ראוי, או לתת אותם לנכרי לפני זמן איסור החמץ, אף שאין לי ממנו כל טובת הנאה?

תשובה:

מקור איסור מתנת חנם לנכרי

חז"ל (עבודה זרה כ.) דרשו מן הכתוב 'לא תחנם' שלושה איסורים: שלא לתת לנכרים חנייה בקרקע בארץ ישראל, שלא לתת להם חן, ושלא לתת להם מתנת חנם. בהמשך הסוגיה נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה בפירוש הפסוק (דברים יד כא) 'לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה או מכור לנכרי'. לדעת רבי מאיר ניתן הן למכור והן לתת, ואילו לדעת רבי יהודה משמעות הכתוב היא שלגר תושב נותנים, ולנכרי מוכרים אך אין נותנים בחנם.

הלכה למעשה

תשובות ממורינו הרב שליט"א

לענות לזימון בחבורה אחרת

בסעודה שלישית בשבת שעברה היו בשטיבל שלי שני אחים, שיום היארצייט של אבא שלהם חל באותו שבוע. כדי שכל אחד מהם יוכל לזמן בברכת המזון, חילקו את הציבור לשתי קבוצות שבכל אחת מהן היו יותר מעשרה עונים. למעשה אח אחד התחיל לזמן קצת לפני השני, ולמרות שהוא זימן יחסית בשקט כולם שמעו אותו. אני הייתי בקבוצה השנייה, האם עלי לענות לו 'ברוך אלוהינו שאכלנו משלו' וכו' או שעדיף שלא לענות?

ת. יכול לענות למזמן הראשון ולכוון שאינו יוצא ידי חובתו בעניינה זו, ואחר כך יצטרף לזימון עם הקבוצה השנייה.

להוריד על הפלטה סיר שהיה מונח על גבי סיר אחר

שבת, והניחו מעל סיר אחר על דעת להורידו לפלטה בשבת³.

שליפת צינור גומי המחובר לברז בשבת

בערב שבת חבירתי לאחד הברזים בבית צינור גומי, על מנת לשטוף את החצר. בשבת נזקקתי להשתמש בברז, אך גיליתי ששכחתי להסיר ממנו את הצינור. האם מותר לי למשוך ולשלוק את הצינור מן הברז, או שיש בכך משום מלאכת סותר?

ת. אם מדובר בצינור גומי פשוט, שהולבש על הברז בלחיצה או בחיבור מהיר ששימושו מטבעו לחיבור ולניתוק בכל שימוש, מותר לשלוף את הצינור בשבת ואין בכך איסור סותר. אולם בצינור גינה המחובר לברז בהברגה או בחיבור חזק, ודרך בני אדם להשאירו מחובר לברז במשך ימים או שבועות, הרי הוא כחלק מהברז, וכיון שהברז עצמו מחובר לבית אסור לפרקו בשבת משום סותר⁴.

המשך בעמ' ב'

והגר"ש וזוהר (קובץ מבית לוי ח"ו ע"א) לאסור להניח בתחילה על גבי פלטה חשמלית בשבת, ובשולחן תשובות ונהגות (ח"א סי' יח אות 1) צידד להיתר בשעת הדחק. כיון שאין רגילים לבשל בשבת, והנה באופן פלטה חשמלית מאכלים מסוימים שהבישול שלהם מהיר וקל, כמו גדים שמתבשלים יפה על גבי פלטה, על כן גם בתבשיל שנתבשל כל צרכו יש בזה משום מיהוי כמבשל ואין להקל להניח לכתחילה בשבת על פלטה חשמלית.

4 כאשר מדובר בצינור המתחבר לברז בצורה עראית ודרכו להסירו מיד לאחר השימוש אין בזה משום איסור בונה או סותר, וכמבואר בשו"ע (א"ח סי' שיד) לעניין דלת של בור בקרקע שאם החבל הקשור בדלת אינו עשוי לקיים בו מותר להסירו ולהתכו בשבת, ולעניין פי תנור הטוח בטיט שמותר לסותר ולסותמה בשבת כיון שאינה עומדת לקיום, המבואר

גבי האש בשבת שמותר לו להחזירה כל שהיתה דעתו לכך ועודה בידו, ואף שהקדירה עמדה כך כל הלילה אין זה כהנחה על גבי קרקע ורשאי לחזור ולהניחה על גבי הפח. וראה בשולחן צ"ץ אליעזר (ח"ב סי' ט) שכתב להקל בזה מטעם שהקדירה העליונה והתחתונה מוגדרים כקדירה אחת, ולכן באופן שהניח את שתי הקדירות מערב שבת יכול להוריד את הקדירה העליונה על גבי הפלטה אחר שסילק משם את הקדירה התחתונה, וכעין זה כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ל אות ח). והנה יש שכתבו להיתר להניח לכתחילה תבשיל המבושל כל צרכו על גבי פלטה חשמלית בשבת, ראה בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ד סי' ע"ד ביטול אות לה-ה) ובשו"ת יחווה דעת (ח"ב סי' מה), שכיון שאין הדרך לבשל עליה אין בזה חשש 'מחוי כמבשל', ואף גזירת שמא יחתה לא שייך בה כיון שדרגת החום בה קבועה ואינה משתנה. אולם דעת הגר"ש (א"ח סי' ע"ד) שביטול שבת כהלכתה פ"א סי'

המפסיקים צריכים להפסיק מאכילתם אלא עד 'ובטובו חיינו' אין זה רק כאשר הם מוזמנים אחר כך לבשר, ולא הפסיקו אלא כדי להשלים לעניית ששה"ה, ולכן אף כאשר ענו 'ברוך אלוהינו שאכלנו משלו' וכו' הרי הם יכולים לזמן בשם, שכיון שלא שמעו עד סוף ברכת הון לא נפטרו מחובת זימון.

2 כן כתב החזו"ן (סי' לו ס"א) שהורדת הקדירה ממקומה המוגבה והנחתה ישירות על גבי מקור החום נחשבת העמדה חדשה, ולא כהמשך ההשגחה הראשונה. וכן הביא בשמירת שבת כהלכתה (פ"א הערה קה) מהגר"ש איועירבאן. וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' צא).

3 בשמירת שבת כהלכתה (ס"ט) כתב שמנהג העולם להקל בזה, וביאר זאת שכיון שהניחה בערב שבת על מנת ששבת יניחנה על הפח, הרי זה מוגדר כדעתו להחזיר וכעודה בידו כיון שלא הוסרה ממקור חום האש, ודינו כמי שסילק הקדירה מעל

1 השומע ציבור מוזמנים חייב לענות עמהם, כמבואר בשו"ע (א"ח סי' קצא ס"א). אך כאשר מכוון להדיא שלא לצאת ידי חובה בעניינה זו אינו יוצא ידי חובה בכך, ויכול להצטרף לזימון בקבוצה השנייה. והנה באופן שממשיך לאכול עוד אחר שעה לראשונים פשוט שחייב עוד פעם בדימון ומצטרף עמהם, ואף כאשר כבר פסקו כולם מלאכול יכול לענות ולכוון שאינו רוצה לצאת ידי חובה. וראה בפסקי תשובות (סי' קצג הערה 9) שכתב שאם כל הקבוצה השנייה שומעים את המזמן בקבוצה הראשונה עדיף שיענו 'ברוך אלוהינו ומבורך שמו הגדול תמיד לעולם ועד', משום שלדעת החזו"ן איש (א"ח סי' לא ס"ב) והקצות השולחן (סי' מה סי' וס"ט) יוצאים חובת זימון בעניית 'ברוך אלוהינו' אפילו כאשר לא שמע את המברך עד סוף ברכת הון את הכל. אולם לדעת המשנה ברורה (סי' קצ"ט ס"ק כה, וכן נראה מדבריו בעוד מקומות) גם בעשרה אין יוצאים כך חובת זימון [וכל מה שמבואר בפוסקים שבעשרה אין

אמירה לגוי במקום צער בעלי חיים

זוג מבוגרים מלוס אנג'לס נסעו לשבת חופשה באוסטריה. בליל שבת הם נזכרו שלא דאגו למזון עבור הכלב שהם מגדלים בביתם. לדבריהם הכלב עלול למות אם לא יקבל את המזון שלו. והנה חז"ל אמרו (שבת קנא:): שהמזון של הכלב מתעכל במעיו במשך שלושה ימים, אך בני הזוג טוענים שלכלב שלהם במצבו הדבר מהווה סכנה ובוודאי שיש כאן צער בעלי חיים. הם רוצים לפנות לגוי שיתקשר לאחד משכניהם כדי שיאכיל את הכלב. האם הדבר מותר בשבת?

ת. מותר לומר לגוי שיתקשר לשכן שיאכיל את הכלב, משום צער בעלי חיים⁵.

בדיקת תפילין ומזוזות בחודש אלול

בחדוש אלול יש מנהג לבדוק את התפילין והמזוזות. רציתי לברר באיזו תדירות צריך לבדוק אותם?

ת. מעיקר הדין תפילין אינם צריכים בדיקה כלל, ומזוהה צריכה בדיקה כל שלוש וחצי שנים⁶. בחודש אלו נהגו אנשי מעשה לדקדק במצוות, ולבדוק את התפילין והמצוות אף כאשר אין לכך חיוב מעיקר הדין⁷.

חיוב טבילה בלוחד אבנית

לאחרונה רכשתי מכשיר הקרוי 'לוכד אבנית'. מדובר ברשת צפופה העשויה מסיבי נירוסטה, שמנחים אותה בתוך מיחם המים החמים, והיא שואבת אליה את האבנית שיש במים. שלא תידבק לדפנות המיחם וגוף החימום. כיון הרשת עשויה ממתכת הסתפקתי האם היא חייבת בטילה?

ת. לוכד אבנית, ששימושו רק כדי לשאוב את האבנית מהקומקום או המיחם, אינו טעון

טבילה⁸.

**הלווה לחברו כסף לקניית שלגון
וביקש שיקנה גם עבורו**

שני חברים ישובו יחד בחוף הים, ולפתע הבחינו במוכר שלגונים שעבר במרחק מה ממקום ישיבתם. אחד מהם ביקש מחברו: 'תוכל להלוות לי עשרה שקלים כדי שאקנה שלגון?' חברו נענה בשמחה, הוציא עשרים שקלים ואמר לו: 'בשמחה, קח עשרים שקלים, וכשאתה כבר הולך לקנות לעצמך - תקנה שלגון גם בשבילי'. לאחר שחברו יצא לעבר המוכר, התעורר המלווה לחשוב שמא נכשל בכך באיסור ריבית. הרי אילו לא ההלוואה היה עליו לקום וללכת בעצמו עד למוכר, וכעת הלווה טורח עבורו ומביא לו את השלגון הנאה. ההלוואה, האם יש בכך משום סובת הגנה שמקבל המלווה מה הלווה מחמת ההלוואה, או שאין בזה חשש?

ת. כאשר מדובר בטובה רגילה שהיה הלווה עושה לחברו גם אילו לא היתה ביניהם כל הלוואה, אין הטרחה בקניית השלגון עבור המלוה נחשבת כהטבה הניתנת מחמת ההלוואה. ואף אם למעשה ההלוואה חסכה למלוה את אי הנעימות הכרוכה בבקשת טובה זו מחברו, אין בכך משום ריבית⁹.

להודיע לעירייה על פינוי פסולת

אחד השכנים עשה שיפוצים בדירתו והשאר הרבה פסולת בנייה במקום, דבר שמפריע למעבר העוברים ושבים. האם מותר לפנות לעירייה שתדאג לפינוי הפסולת, או שיש לחשוש מכך שאולי העירייה תקנס את המשאיר?

ת. אין לפנות לעירייה לדווח על פסולת הבניה,

בסי רנט (פ"ה). אולם ביצורו שמתחבר לברו בהברגה וחבריו חזק והדרך לאיסור לתקופה ממושכת של שש לפחות משום שאין סותר, ואף באופן שאין בדעתו לבטלו לברו הרי זה אסור משום שזה שאין כמוס'ף על הבנין ומכאובר בש"ע (פ"ה סי' פ"ה) לענין כח דברים שאין במטלם לבנין אי זהו לסתורם דע שהא יכיר שאינם חלק מהבנין.

5 בש"ע (אח"י סי' פ"ה ס"ז) "ומתר' לומר לאני יהודי לחלכו בהתחב בשבת משום עברו בעלי חיים שהכלבו מצעה". ואף שיש אומרים שם שצריך שיהיה חלק מהבנין, ואין זה אלא שאלה יראה חלק מהיו עומה ממלכה בעל ישראל, אבל מעיקר הדין היות לומר לגוי יחלכו בשבת משום עברו בעלי חיים, אפילו שחלביהם חלקו כלי שיש איסור מהתורה לדעת רוב הראשונים ומכאובר ברמב"ם (שבת פ"ה סי' פ"ה) וכן מכאובר במשנה בבורה (פ"ה ס"ז) ובת"פ (פ"ה סי' פ"ה) להתי' אמר להם לעבד'ם לעשות חלא מלאכות אדוריהם בשבת במקום עברו בעלי חיים. וראה באשל אברהם (פ"ה סי' פ"ה) שכתב שיש יגוי מותר לעשות מלאכה בשבת אפילו במקום שיש בלמהם רק צער קל וקצת ובלבד במקום ספק צער בעלי חיים מותר. ולכן מותר גאן לכתחילה לומר לכר' להתקשר לול חור, שהרי זה רק שבות דשבות למעט צער בעלי חיים.

6 בשרע' (ארח' ס' לט ס"ו) מבואר שתפילין שהוזקו בברשות אדם אינו מניח אלא לפרכים צריכים בדיקה ב' פעמים בשבע שנים, ואם מניח בכל יום גונם צריכים בדיקה לעולם. ומבשרה ברורה (ס"ק) כתב שאם אדם קרה בהם איזה ריעותא וכגון שנפרע חיפו הבתים או שנשדו במים שי חזר לבודקם מעיקר הדין. ואף כאשר לא אירע כלום מן שמעיקר הדין אין חוב לבודקם, הביא המשנה ברורה (ס"ו) מהמגן אברהם (ס"ק ד') שמכל מקום כולו לבודקם מפני שמקללם המהיגה. אמנם במטה יהודה (פניני, ס' יט, ס"ק) כתב שיש לחוש לקלקול התפילין על ידי היגיעה כיון שהאור שולט בהם ואינם מתעפשות, ואדרבה בדרות הראשונים היו הולכים בתפילין כל היום ולא חששו לקלקול על ידי היגיעה אלא ממוזה שהיה מגורו בכולל. ואין האור שולט בהם והרי אין כתפילין שולט מניחן אלא לפרכים שטעונים בדיקה פעמיים בשבע שנים. וכן כתב בתמוז וקציעה (ס' יט) והבוב (שכאשר נשדו חמור התורה בעל שולט אין לחוש

להגיה הגהה בידי אדם.
 7 בספר דברים (דברים י"ט תתקפ"א)
 משעה שנתנוך בחורו ר' לרב
 ומזונו שלהם, וכל אשר ימצא
 מצוה, והוא מזהב, וכן הרב
 קצת (דברים י"ט תתקפ"א). וכבר הוזכר
 שהאר"י שחודש א' (דברים י"ט תתקפ"א)
 הישעו במזוה, וכל קצת מזהב
 ר' ופרט לפני א' וזה הגדה
 שהיו תלמיים בן יעקסע במצו
 ימים. וכען ר' הוא בספר ע'ר
 שם שאמר שמוזה ובדקת פ'
 ע'ר הזה, חיצון, כל כל היה
 ר' זה משוכה. ועוד שאף מזהב
 פנימים בשבועות אף א' מניה
 או אבן או זכוכית, אבל בלא א'
 ויש חסיד לבדוק יותר, וגם שם
 ויש שלהם ועולו יותר, וזה
 להרבה חסיד בידוק מזהב פתחת
 להפחית תלמים

8 עיקר חיוב טבילת כלים אינו בכל כלי ממתכת אלא רק בכלי סעודה, ומכאובו בגמרא (נדרים ע"ה):
 'אין טעודה מעורה בפרשה', וזה כל כלי מתכת, בין כתב השוע' (ויר' ס' ק א"א) 'הקולו מהעובד כוכבים כל טעודה חול' צריך להטיל במקומו או מניין של ארבעים סאה', היא בעצרון השלשין (ס"ס) שכתב וז"ל 'כלי סעודה הצריכן טבילה לא דוקא כלים שואכלים ושופות בהם, אלא אפילו כלי משפלים בהם ואופות בהם ומטענים בהם ומתקנים בהם המאכל והמשקה וכלי צריכן טבילה כשהם של תמחת וזוכית'. ולפי זה נראה שמטען המבטית אינו מוריד כללי סעודה, שהרי עיקר יעודו אינו אלא כדי להקטן על המיטת המבטית ואל תדעקו, בו שהיו בא כדי לשפר את טעם המים. וראו לדמותו ולמסנת את החיטבת טבילתו כמכאור בעצרון השלשין (ס"ס) שהיו מסנתת נדעקו כדי לסנן את המשקה מהם שיש בו זכין והשומים בו הוא לתועלת המשקה היא רא מוגדרת ככלי סעודה.

9 ככל שנו' (ויר' ס' ע"ה): 'אין טעודה ליהור מליהנות בעורה אלא מדעתו כל צמן שמעוטיהו', אבל אפילו בדבר שהיה עושה לו אף אם לא הלווהו. אבל אם הנהגו ממנו מדעתו, וכל דבר שהיה עושה לו אף אם לא הלוהו, ונכבד שיהיה לו דבר של

תשלום על ספר שנרטיב

בחור ישיבה בשם חזקי השאיל לשמעון חבירו ספר קריאה, אותו קיבל בהשאלה מאחיו יהודה. שמעון קרא מעט בספר, ולאחר מכן הניחו על הרצפה מתחת למיטתו שבחדר הפנימייה, ויצא לסדר שני ללמוד בחשק רב. לקראת סוף הסדר נכנס לחדר הבחור המצוין חנניה, שהיה צריך להתארגן לנסיעה לחתונה בירושלים. הוא התקלח במקלוחן הסמוך לחדר הפנימייה, אך לא הבחין שהמים עלו על גדותיהם והחלו לזרום אל תוך החדר. אט אט התפשטו המים עד שהגיעו אל הספר שהיה מונח על הרצפה, הרטיבו אותו והוציאואוהו מכלל שימוש. הנזק התגלה רק בשעת לילה מאוחרת, כאשר המתמידים שבו מן הסדר לחדרם. מיד התעורר ויכוח מי חייב לשלם על הספר: האם שמעון ששאל את הספר והניחו על הרצפה נושא באחריות לנזק, או שמא החיוב מוטל על חנניה שגרם להצפת החדר, ואולי יש לפטור את שניהם. מאחר שהועלו סברות לכאן ולכאן, זה אומר בכה וזה אומר בכה, הגישו את משפטם אל בית ההוראה לברר: על מי מוטל לשלם את דמי הספר?

ת. א. חזקי, ששאל את הספר מאחיו, חייב באחריותו כשואל אף באונסין. אם היתה הסכמה עקרונית מצד אחיו להשאל את הספר גם לחברים, השואל השני נכנס תחתיו ומתחייב אף הוא באונסין. ומכל מקום יש אומרים שהשואל הראשון אינו מסתלק מחיובו, ואם אין לשני לשלם, חייב הראשון¹¹. ב. לגבי

המשך בעמ' ד'

[illegible]

11 התנבים (ס' רצא סכרד, ס' יז סקא) ביאר שטעט
הפטור ממסד שסמך את החפץ מן שהעלעם
גוילם הפקיד צאלו, או לבני ביתו, אוז מפני
שעשה שמירה מעולה, והיו הדבר ביאז הניח
את החפץ במקום השמטתו והיו עצמו עומד
ומשמרו. ממילא, אם אירע לו נזק, הרי זה אונס
לכפיו. שו"ת שו"ת, שחיובו אינו בנזק עצמו חובת
השמירה לבד, שיהא איך במתה דרכה, אלא
מוטל עליו חיוב לשלם על כל מה שיאירע החפץ
על עשיתו לבצעל, כדן התנבים שו"ת ופטר
במסירה לשואל אחר. אך בשיעור רבי שמואל
(ב"מ אהר צד) כדן שמדברי הקצות החושן (ס' רצא
ד"ק) מוכח שנס שואל יש לפטור, שכן קצות
ביאר שהמסירה חייב ביתו או למי שהעלעם
גוילם הפקיד צאלו תנשבת כאילו החזיר את
החפץ לבצעל והסתלק מן השמירה. וכמו שבטוען
החזו"ת איז חייב שבווע, כן, אם שואל שסמך
החזו"ת יהי הראשון פטור, מפני שבדן התסלק

משום 'לא תחנם', ודקדק בנו, שהתוספות לא הקשו כן רק לאחר מה שאמרו בגמרא שהחמץ מותר בהנאה, דאם היה אסור בהנאה לא קשה כלום, וזאת מהטעם המבואר שכיון שאסור בהנאה מותר ליתנו לו כיון שאינו שווה לו כלום.

מעשה זה הובא גם בירושלמי (עבודה זרה פ"א ה"ט) והקשו כיצד הותר הדבר משום 'לא תחנם', ולא נזכר שם תירוץ. המראה הפנים (על הירושלמי שם) ביאר: 'והכא לא משום חן נתן לו מתנת חנם זה, אלא שלא היה ראוי כי אם להמבגאי הזה'. כלומר, מאחר שהגלוסקין לא הייתה ראויה לישראל ולא נמסרה כדי להחשיב את הנכרי או למצוא חן בעיניו, אין זו מתנת חנם שאסרה התורה. ביאור זה מצטרף ליסוד של החק יעקב, שדבר שאין לישראל כל שווי ושימוש בו אינו בהכרח בכלל האיסור.

האור שנוח (עבודה זרה פ"א ה"ט) ידיק מן ההבדל בין נוסח הבבלי לנוסח הירושלמי במעשה רבן גמליאל, שאיסור מתנת חנם נאמר רק כאשר ישראל נותן לנכרי דבר שהוא ממונו. אם החפץ היה הפקר והישראל הגבירו בלא כוונת זכירה, אין הוא נותן לנכרי משלו אלא מאפשר לו לזכות מן ההפקר (ראה תוספות בבא בתרא נד. ד"ה אדעתא).

וכדבריו כתב גם הארמאי אמת' מגור (ליקוטים ע"ז ב.) שהקשה איך השיב אברהם אבינו את כל הרכוש למלך סדום ולא חשש לאיסור לא תחנם, ותירץ: ויש לומר דאברהם אבינו אמר (בראשית יד כב) 'הרימוני ידי וגו' אם מחוט' וגו', והיינו שבעת שלקח הרכוש לא רצה לזכות בממון כלל ואין זה כנותן מתנה. וכן כתב בעל ההפלאה ב'פנים יפות' (בראשית שם) כי אם היה אברהם זוכה בשלל לא היה רשאי לתתו למלך סדום משום הלאו דלא תחנם, אלא שמעולם לא נתחננו לקנות, ומוכח שכן דעת בעל ההפלאה שבנתינה של הפקר אין איסור (וראה ליקוטי יהודה ח"א. עמ' קכ).

לפי זה, דברי המאפה שהונחו בבית המדרש בעבור הציבור, אך לאחר שהתבררה כשרותם איש מן הלומדים לא התכוון לזכות בהם, אפשר ששאר הפקר ואין במסירתם לנכרי משום 'לא תחנם'. ברם היתר לו שייך רק כאשר המאכל לא נעשה מעולם ממונו של ישראל, מאכל שאדם קנה לביתו או קיבל זוכה בו אינו נעשה הפקר מעצמו רק מפני שכעת החליט שאין לו בו צורך. והנה התוספות (עירובין סד: ד"ה ולמדנו) תירצו בדרך אחרת את הקושיא כיצד אמר לתת לנכרי ולא חשש לאיסור לא תחנם, או שרוב גמליאל לא סבר את דרשת רבי יהודה, או שמכיוון שהנכרי התלווה אליו בדרך הייתה הנתינה כעין מכירה. וכתב בחשוקי חמד (שם) לכאורה היה מקום ללמוד מדבריהם שאף דבר שאינו ראוי לישראל אסור במתנת חנם. אולם 'חשוקי חמד' דחה ראייה זו, מפני שבאותו מעשה נטל רבי אילעאי את הגלוסקין מן הדרך במיוחד ולאחר מכן מסרה לנכרי, ויש בכך 'מעשה נתינה' חשוב. ואילו במאכל שכבר מצוי ברשותו של ישראל, שאין לו בו צורך והוא עומד להשליכה, אפשר שאין במסירתו אלא מתן רשות לנכרי ליטול דבר שבלאו הכי היה מושלך.

ומה שכתב בחשוקי חמד כי מדברי התוספות משמע שאף דבר שאינו ראוי לישראל אסור לתת לנכרי בחינם ודקדק מהם שלא כדברי החק יעקב, המעיין שם בחק יעקב יראה שבנו של החק יעקב דקדק ממה שהתוספות לא הקשה כן רק לאחר שאמרו בגמרא שהחמץ מותר בהנאה, לפי שרק לאחר שנתברר שחמץ נכרי מותר בהנאה לאחר הפסח והוא ראוי לישראל ליתן לבהמתו ולהסיקו תחת תבשילו, קמה וגם ניצבה התמיהה, איך נתן לנכרי דבר הראוי לישראל, ואם כן אדרבה יסוד זה מדוקדק בדברי התוספות.

וב'חשוקי חמד' כתב על סמך יסוד זה, שמאכל זול שאין לישראל כל שימוש בו ובלאו הכי עומד להיזרק, ניתן למסרו לנכרי, וצירף סברות נוספות לדבריו, לעיתים הבעלים כלל לא זכו במאכל והתייחסו אליו כהפקר, ולעיתים אין כאן 'מעשה נתינה' חשוב, ועל כן הציע שלא להגישו לנכרי כמתנה מכובדת, אלא לומר לו 'יש כאן מאכלים, תוכל לקחתם'.

ואין בנתינה כל תועלת צפויה - הנתינה עלולה להיות מתנת חנם לנכרי שאינו מכירו.

לעומת זאת, אם היא לוקחת מן הבית שקיות, ארגזים או כמות גדולה של מאכלים, ובכך חוסכת לבעלים את טרחת הפינוי, את סחיבת המאכלים אל פח האשפה או את הצורך לטפל בהם - נראה שאין זו מתנת חנם. האוכל ניתן לה כנגד שירות הפינוי שהיא עושה.

כמו כן, אם מדובר בעזרת המצויה דרך קבע אצל השכנה, ויש עניין ממשי בשמירת יחסי שכנות תקינים, או שהימנעות בולטת מן הנתינה עלולה ליצור עלבון, איבה או מתיחות עם השכנה ועובדיה - ניתן לצרף את היתר דרכי שלום. חז"ל התירו לפרנס עניי נכרים, לבקר את חוליהם ולקבור את מתייהם משום דרכי שלום (גיטין סא. שולחן ערוך יו"ד סי' קנא סעיף יב. חו"מ סי' רמט סעיף ב.).

ואולם לא כל נתינה נוחה או נעימה היא 'דרכי שלום'. כאשר אין חשש איבה, אין קשר של ממש ואין לנותן שום תועלת, יש למצוא דרך ברורה יותר להוציאה מגדר מתנת חנם. למכור את המאכלים במחיר ממש, אף אם נמוך בהתאם למצבם ולתאריך התפוגה, או לתת אותם בתמורה לפינויים מן הבית.

איסור 'בל תשחית' במאכלים

הרמב"ם (מלכים פ"ו ה"י) כתב: 'כל המשובר כלים וכו' ומאבד מאכלות דרך השחתה עובר בלא תשחית'. ההדגשה 'דרך השחתה' מלמדת כי לא כל אובדן של חפץ או מאכל הוא בכלל האיסור, אלא איבוד שאין בו צורך ותועלת. הרמב"ם עצמו כתב קודם לכן שאפילו אילן מאכל מותר לקצוץ כאשר הוא מזיק או כאשר דמי העץ יקרים מן הפירות, מפני שלא אסרה תורה אלא דרך השחתה' (שם ה"ח).

גם בספר החינוך (מצוה תקטז) כתב באיסור זה שהוא על כל הפסד הנעשה לבטלה, כגון שריפת חפץ, קריעת בגד או שבירת כלי. אך אם יש בקלקול תועלת ממשית או סילוק נזק, אין זו השחתה אסורה.

לגבי שאר חפצים ומאכלים שאינם אילן מאכל, נחלקו הראשונים אם האיסור מהתורה או מדרבנן. הסמ"ג (לאין רכס) סמ"ג (ס' קעה), רבנו ירוחם (משנים סוף נתיב לא), ויראים (השלם ס' שפב), כתבו שבכל דבר עובר על בל תשחית מן התורה, גם בספר החינוך (שם ועיי"ש במש"כ במנחת חינוך) משמע ששאר השחתות נאסרו מן התורה, אף שאין לוקים עליהן. לעומת זאת, הרמב"ם (מלכים שם. ובסה"מ"ז ל"ח נ כתב שלוקה על כל דבר) כתב שעל שאר דברים שמלבד אילנות מאכל אינו לוקה אלא מכת מדרות, וכתבו האחרונים בדעתו (משנה למלך שם ה"ח, נודע ביהודה תניינא, יו"ד סי' י) שסובר שמן התורה איסור בל תשחית הוא רק באילנות, וחכמים הם שאסרו להשחית כל דבר.

מכל מקום, גם לפי המחמירים, האיסור הוא דווקא כאשר מקלקל את המאכל 'דרך השחתה'. כאשר נדרש לפנותו מטעמי ניקיון, בריאות, מקום אכסון או מפני שאין כל דרך מעשית ומותרת להשתמש בו, אין זה דומה לאדם המשחית מזון מתוך כעס, זלזול או ללא כל צורך.

אם מותר לתת לנכרי מאכל העומד להיזרק

נחלקו הפוסקים האם מותר לתת לנכרי מאכל שעומד להיזרק. 'החק יעקב' (או"ח סי' תמח ס"ק יב) דן בנתינת חמץ לנכרי, וכתב שני ביאורים מדוע אין בכך משום 'לא תחנם': א. משום שמדובר בנכרי המכירו. ב. כיוון שהחמץ עומד להיות אסור בהנאה ואינו שווה לישראל מאומה, מותר לתתו אף לנכרי זר.

ה'חק יעקב' מצא מקור להיתר זה מהגמרא במסכת עירובין (סד:) שם הביאו: מעשה ברבן גמליאל שהיה רוכב על החמור והיה מהלך מעכו לכיזב והיה רבי אילעאי מהלך אחריו, מצא גלוסקין בדרך אמר לו אילעאי טול גלוסקין מן הדרך, מצא נכרי אחד אמר לו מבגאי טול גלוסקין הללו מאילעאי. ומכך שרוב גמליאל הורה לאותו נכרי ששמו מבגאי ליטלה ממנו, הוכיחה הגמרא שחמצו של נכרי אחר הפסח מותר בהנאה, וכמו שפירש רש"י (ד"ה שחמצו) שאחר פסח היה. והביא החק יעקב מה שהוכיח בנו מהר"ר שמעון בבחרותו, שהתוספות (ד"ה ולמדנו) הקשו כיצד נתן לנכרי, הרי אסור

היתר להיתר מכירת של הקרקעות בשנת השמיטה לישמעאל. ראה כע"ז ג' בחו"מ סי' רסו לענין אבידת גוי שתיוקן הב"ח גירסת הטור].

בשו"ע (יו"ד סי' קנא סי"א, חו"מ סי' רמט ס"ב) כתב את האיסור בלשון עובד כוכבים, אולם הש"ך (יו"ד סי' קנא ס"ק יח) כתב על פי הבית יוסף בחו"מ שפסק השולחן ערוך כולל כל נכרי, ואפילו ישמעאלי שאינו עובד עבודה זרה, ורק גר תושב יצא מכלל האיסור. וכן נראה דעת החינוך (מצוה תכו) שרק לגר תושב מותר לתת מתנה וכן עיי"ש.

לפיכך, אין להתיר בשל כך שהעזרת אינה עובדת עבודה זרה, אלא יש לברר אם הנתינה עצמה היא אכן 'מתנת חנם' או שיש בה סיבה ותועלת לנותן.

מתי המתנה אינה נחשבת 'חנם'

השולחן ערוך הגביל את האיסור לתת מתנה וכתב שאין לתת לנכרי 'שאינו מכירו', ומשמע שלא כל נתינה היא בגדר מתנת חנם, ומקור הדברים בתוספות (עבודה זרה שם ד"ה רבי יהודה) שהביאו קושיית הריב"ם על מה שאמר רבי יהודה שלנכרי מוכרים אך אין נותנים לו בחינם, מהגמרא במסכת פסחים (כב.) שהעמידו את הברייתא ששולח אדם ירך לעובד כוכבים כרבי יהודה, והרי הדברים נראים כסותרים אלו את אלו, שם משמע שרבי יהודה מתיר לתת מתנת חנם לנכרי. ותירץ התוספות מדברי התוספתא (ע"ז פרק ג) שהוסיפו בדברי רב יהודה כי בעובד כוכבים המכירו מותר, מפני שהוא כמוכרו לו.

עוד כתבו התוספות, שאם הגוי מתלווה עמו בדרך מותר לתת לו בחינם, ובזה יישבו את המובא במסכת עירובין (סד:) שרוב גמליאל מצא גלוסקין בדרך, הורה לרבי אילעאי ליטלה, ולאחר מכן אמר לנכרי ששמו מבגאי ליטלה ממנו, ואף על פי שאר היה מכירו כדמשמע התם, ותירצו שההיתר שם הוא מפני שהיה מתלווה עמו בדרך, ויבואר להלן.

וכן כתב הרשב"א (שו"ת ח"א סי' ח) במפורש: 'שלא אמרו אלא מתנת חנם. הא לסיבה וכו' מותר, שאין זו מתנת חנם'. והוסיף שגם נתינה משום דרכי שלום אינה נחשבת מתנת חנם. ואפי' דבריו, אין צורך שהתמורה תהיה כסף דווקא. אלא גם עזרה עתידית, גמול על עזרה קודמת או שמירת יחסים תקינים מוציאים את הנתינה מכלל חנם.

הט"ז (יו"ד שם סק"ח) ביאר: 'אם מכירו לא הוה עליה שם מתנה אלא כמכירה, שהרי ישלם גמולו או כבר שילם לו'. ואין פירוש 'מכירו' שהנותן רק יודע את שמו או מזהה את פניו, אלא שיש ביניהם קשר שהמתנה ניתנת כהחזרת טובה קודמת, או מתוך ציפייה סבירה לטובה בעתיד, או כדי לשמר קשר שיש בו תועלת לנותן.

וכן נפסק בשולחן ערוך (חו"מ סי' רמט סעיף ב:) 'עובד כוכבים שאינו גר תושב אסור ליתן לו מתנה, אלא אם כן הוא מכירו או אם יש בו דבר משום דרכי שלום' (וראה סמ"ע שם ס"ק ב, שאם יש לישראל צד הנאה הרי זה כמכירה).

נתינה במסגרת יחסי עבודה

לפי יסוד זה, מותר לתת מאכל או מתנה לעובד נכרי כאשר הנתינה נעשית במסגרת יחסי העבודה: כתוספת מקובלת לשכר, כהכרת טובה על עבודה נאמנה, כדי לחזק את נאמנותו או כדי לשמור על יחסי עבודה תקינים. אף שהמתנה אינה רשומה כחלק מן השכר, יש ממנה תועלת לנותן ולכן אינה מתנת חנם.

ב'חשוקי חמד' (דמאי פ"ג מ"א) דן הגר"י זילברשטיין בדברי מאפה שנותרו ועמדו להיזרק, והציע להתיר את נתינתם לפועלים הנכרים מכמה טעמים, ובכללם שהנותנים מכירים את הפועלים ושהאכלתם עשויה לגרום להם לעבוד טוב יותר.

העזרת של השכנה אינה בהכרח בגדר 'מכיר'

בנידון השאלה, העזרת עובדת אצל השכנה ולא אצל בעל המאכלים. לפיכך, עצם העובדה שהיא מצויה בבניין ומוכרת לבני הבית אינה הופכת אותה ל'מכיר' כדי להתיר לתת לה מתנת חנם.

אם אין ביניהם כל קשר, היא מעולם לא סייעה לו,

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

המשך מעמ' ג'

והסיק בחשוקי חמד שמסתבר שאיסור לא תחנם נאמר דוקא כאשר אנו נותנים להם דבר שיש לנו אפשרות לעשות בו שימוש מסוים, אך כשמדובר בדבר שבין כה היינו משליכים אותו לאשפה, או לפני החתולים והיונים וכדומה, אין בזה לא תחנם, כי מה שונה הנחת הפיתות לפני נכרי זה מההנחה לפני בעלי חיים, ואין זה נחשב שהיהודי נותן לו מתנה.

אך בשו"ת 'שבט הקהתי' (ח"ד סי' רט) נקט שאין להתיר מתנה לנכרי שאינו מכירו רק מפני שהמאכל אינו דרוש לישראל או עומד להיזרק. לדעתו, אם אין היתר של 'מכירו', דרכי שלום או טובת הנאה, יש להניח את המאכל עד שיתקלקל ולא לתת לנכרי במתנת חנם.

וכך נראה שכן הייתה זעתו של החוות יאיר (ס' טו), שדן בטבעת יקרה שהיה חקוק בה שם ה', ולמרות שלא היה ליהודי שימוש מותר בה, כתב שאין לתתה לנכרי במתנה, הן משום איסור הנאה והן משום 'לא תחנם'. אמנם ב'חשוכי חמד' חילק בין טבעת יקרה, שעצם מסיירתה היא מתנה חשובה ונתינת חן, לבין פיתות זולות העומדות להשלכה.

נמצא שלכתחילה נכון לחפש טעם וסיבה שלא תהיה המתנה חינם, כגון לומר לנכרי שהמאכל ניתן בתמורה לפיניו, או סיבה אחרת שתהיה בכך באמת משום דרכי שלום. אמנם אם מדובר במאכלים פשוטים ובעלי ערך מועט, שאין לבני היתול לשימוש בהם והם עומדים בוודאות להיזרק בתוך זמן קצר, יש להקל.

וראה עוד בתשובת פתחי שערים
(ס' מט) שהסתפק אם כשמפקיר
ממונו להגוי עובר בלא תחנם,
כיון שעל ידו מגיע הדבר לגוי, ו
שאינו עובר אלא אם נתנו בידים
ולא באופן שממציא להגוי על ידי
הפקד. והכריע שם לאיסור אף אם
מפקיר בפני הגוי. ובשו"ת שרגא
מאמיר (ח"ה ס' יד), שכתב לדחות
דברי הפתח (ס' יד), וכתב להחיל
להפקיר בפני גוי אף שע"ז גורם
שהגוי יזכה ע"י.ש.ובפשטות גם
בכהאי גוונא יש לחוש לאיסור לא
תחנם, שהרי ממציא לו את ההנאה
בדרך זו.

חמץ לפני הפסח

שנינו במשנה (פסחים כא.) שכל זמן שהחמץ מותר בהנאה רשאי האדם למכורו לנכרי, והשולחן ערוך (סי' תמג ס"ף א) פסק שבשעה החמישית בערב פסח מותר למכור לנכרי אפילו כמות גדולה, אף שוודאי לא יסיפק לאוכלה קודם הפסח. הרי שאין מצווה להשאר את החמץ ברשות הישראל עד שעת הביעור. תכלית המצווה היא שלא יהיה החמץ בבעלותו בזמן האיסור. אם מכר או הקנהו לנכרי מודם לכו בקניין גמור. שוב אינו

המשך בעמ' ו'

יבדוק שוב את חשבון האשראי שלו ויוודא אם אכן חובי. בינתיים פנה לבית ההוראה בשאלה: אם גם לאחר הבדיקה יתעקש הגוי לשלם פעם נוספת מחמת טעותות, האם מותר לקבל ממנו את הכסף, או שיש בכך איסור?

ת. מעיקר הדין מותר 'טעות גוי' שטועה מעצמו מותרת, ומותר לקחת ממנו את התשלום.¹⁵ וממיתד חסידות כלומר לו 'ראה שעל חשבונך אני סומך'.¹⁶ יש לדעת מה שכתבו הפוסקים שאין כדאי וראוי להתנהג כך.¹⁷ אם זולא לבעל הדירה.¹⁸

מי שאינו מתווכך שהציע דירה לידידו ודורש דמי תיווך

ראובן חיפש במשך תקופה דירה לרכישה. שמעון, ידידו הקרוב, שאינו עוסק כלל בתיווך, ידע על כך וקיסר בינו לבין בעל דירה שעמדה למכירה. הדברים התקדמו, ולבסוף יצאה העסקה אל הפועל. במשך כל הדרך לא דיבר שמעון מאומה על דמי תיווך, וראובן היה בטוח שמדובר בעזרה חברית בלבד. לאחר השלמת העסקה הפתיע שמעון את ראובן וביקש לקבל דמי תיווך כמקובל. ראובן טען לעומתו: 'אילו הייתי יודע שאתה מבקש שכר, ייתכן שלא הייתי כנס כלל לעסקה זו. מלכתחילה פעלתי מתוך הנחה שאני כאן תיווך בתשלום'. האם שמעון, שאינו מתווך במקצווע ולא התנה מראש על שכר, רשאי לתבוע דמי תיווך?

ת. הדבר תלוי, אם ראובן פנה לשמעון בבקשת עזרה לתיווך אינו חייב לשלם, ואם שמעון פנה לראובן להציע לו דירה, חייב לשלם לו¹⁹.

סמך בדיקתו. ודבר זה נכון לא רק במקום ששילם תשלום שלם בשנית, אלא אף בכל טעות בחשבון או במחיר.

17 יְדוּעִים דְּבַר הַבָּרָא הִגִּילָה שְׂכָתָה (פֿ' שְׂכָתָה פֿ' שְׂכָתָה)
אז כּוּבֵת זֹאת לְדוֹרוֹת שְׂרָאִית רַבִּים גִּדְּלוּ וְהַעֲשִׂירוּ
מִן טַעֲמֵת וְהַשְׁטִילוּ הַמִּלְכִּים וְהַלְצִיחוּ וְגִדְּלוּ וְנִכְסִיהֶם
לְטַמֵּינָן וְלֵאמֹר הִנֵּחֹא אַחֲרֵיהֶם בְּרַבָּה, וְכִמְשׁ בִּסְפָר
חֲסִידִים (פֿ'מִן תַּרְעִידֵה) וְהִנֵּחֹא קִדְשֵׁי ה' וְהַחֲזִירוּ
עֲשִׂיתָ תְּהִינֵם לְבָרִידֵיהֶם. חֲשׂוֹב גִּדְּלוּ וְהַעֲשִׂירוּ וְהַלְצִיחוּ
וְהִנֵּחֹא יְתָרִם לְעוֹלָלֵיהֶם. וְרָאָה מִן שְׂכָתָה הַסֵּמֶן
(עֲשִׂי' פֿ' יְדוּ): כִּבְר דְּרִשְׁתִּי לְגוֹלוֹת יְרוּשָׁלַם רַבִּים בִּסְפָר
וְשִׁאֲרֵי גִלוּת אֲדוּם כִּי שִׁאֲרֵי שְׂהָרִיק גִּלוּת יְתָרִם
מְדֵא יִשְׂרָאֵל לְהַבְדִּיל מִהֶבֶל הָעוֹלָם וְלֵאמֹר
בְּחֻמּוֹת לִי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂהוּא מֵאֵל, וְשֵׁלֵם
לְשָׁקֵר לֵאמֹר לִי יִשְׂרָאֵל וְלֵאמֹר לֵאמֹר לֵאמֹר לֵאמֹר
עֵינִי, וְלִקְדוֹשׁ עֲצֻמָּה אֶף בְּמִתּוֹר לֹהֵם שְׂנֵאמֹר (צִפְרֵי)
(א' 1) 'שְׂרָאִית רַבִּים' לֵאמֹר עוֹרֵל וְלֵאמֹר עוֹרֵל וְלֵאמֹר
אֵל מֵאֲמַצַּ בִּפְתָּח שְׁלֹשׁ תְּרִמִּית, וְכִשְׁבִּי' הַקְדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא וְהַשְׁטִילוּ יֵאמֹרוּ הַגּוֹיִם בְּרוּךְ עֲשֵׂה, כִּי הֵם
אֲנִשִּׁי אֲמַת וְתוֹרַת אֲמֵת בִּפְתָּחֵיהֶם. אֲבָל אֵל יִתְגַּלֵּם עוֹ
הַגּוֹיִם בְּרִמּוֹת אִמְרוּ רֹא מִן כִּבְר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
שְׂכָתָה לְחִלּוֹן נִבְרָא וְרִמָּאִים. וְעוֹד כְּחֹב (שֵׁלֵם אֶחָד
(ח) וְהַחֲזִירוּ לִי גִבּוֹרִים, כִּלְמוֹ עוֹד אֲדָם כִּי חֲשָׁה לֵאמֹר
לְמַצּוֹת מִלֵּב כּוֹרִים, כִּי זִוְעֵר הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא [אֵת]
יִשְׂרָאֵל בְּרִמּוֹת כְּדִי שִׁתְּרוּעֵם עֲלֵיהֶם (פֿ'ס'ס)
(18) וְכִל זֶמֶן שְׁתֵּם מִתְגַּבֵּהִים בְּהֵם בְּרִמּוֹת מִן יִדְבֵּק
בְּהֵם יִרְקֵד הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְלֵאמֹר לֵאמֹר לֵאמֹר
שְׂנֵאמֹר (בְּרִמָּתִי א' 1) 'וְתִמְלֵא אֶתְּ הָאָרֶץ חֲמֵס'. עוֹד אֵל
מְבִיא רֵאָה מִיִּשְׂרָאֵל דְּרַפֵּק אֵלֵּי מִצִּיַּת (פֿ'ס' ח)
שְׂאֻמֵּם שֶׁם בְּרִינִי סְבִילֵי אֲבִין חֵד דְּחִסִּין וְאִשְׁכְּחִין
בִּיה צִרָא דְּזוּזִי וְהַחֲזִירוּ לֵהֶם, וְאִמְרוּ הַגּוֹיִם בְּרוּךְ הוּא
לְהִתֵּן יְדִידוּתָא, וְכִינֵאֵם אֵלֵּי בִּסְפָר שֶׁם מְעִישִׁים הִרְבָּה
מִאֲבֹתָ הַגּוֹיִם וְהַחֲזִירוּ מִפְּנֵי קִדְשֵׁי שֵׁם.

18 כמבואר ברמ"א (סי' קפג ס"ז) שבטעות בחשבון של גוי זוכה השליח.

19 ראה 'מכתלי בית הדין' (ח"א סי' ד), והוא על פי מה שיהיה נהגות בחביות המשפט (ס' טק נקט), שמכונם של סוכה מראש אם הפעולה נעשת בשכר או בחינם, יש להתחשב בדעתו ובכוונתו של מי שיום את השקשרות. לפי זה, כאשר ראובן רצה שפנה לשמעון והבקש ממנו לטעו לו במציאת דירה, יש ללכת אחר דעתו של ראובן, שפנייתו לידיד קרוב אינה עוסקת בחיובו היחיד שמסתמל על דעת ערושה ללא תשלום, ואין שמעון יכול לאחזר מן הדורה שזר שלא הותנה מראש. אולם אם שמעון שמע שראובן מחפש דירה, והוא שפנה אליו מעצמו והציע לו דירה מסימים, יש ללכת אחר דעתו של שמעון שהוא יוזם הפעולה. ואם הוא מאמינו לומר שכבר מתחילה התכוון לפעול עבור שזר תיווך, חייב ראובן בתשלום דמי תיווך.

בבאנוס גמור פטור, ולפי זה אף מה שהעתיק בש"ע את דברי הרמב"ם אינם באנוס. מירון וכו' נכתבו והדרישה בדעת המגיד משנה, ע"י"ש חתום הנוסח של המגיד משנה. וכ"כ הנהלה לרוד בדעת הש"ע. לפיכך, למעשה אין לחייב באנוס גמור. אולם בנידון דידן, קשה להגדיר כאנוס גמור, מפני שהיה כ"כ הלכות על דעתו שיש חפצים אחרים מתחת למיטה שעלולים להתקלקל.

15 יש לזון אם היתר יטעות גוי' נאמר דווקא במקרים שבהם הגוי כבר נתן כספו יתר במסגרת עסקה קיימת, וכגון טענה בחבובות והספי' על המגיע ממנו, או אף במקרה שלפנינו, שבה הוא משלם פעם ונוספת תשלום שם שכר שולם. וכאשר יש לתלות אתה של זה במחלוקת היש"ש (פ"ו ס"ו) והמחנה אפרים (השפוטות להל גיולה), שנחלקו בדעת הסורבים שנתקן אף להטעות, יור, ולא רק ליהנות מטועת טעותה מעצמו, וכפי שהביא אפרים (ח"מ"ס ספח ס"ו) את שתי הדעות. היש"ש שכל היתר הליטעותו הוא כאשר הדבר נעשה באופן הפקעת הלאוה, כגון שקונה ממו ועל די הטעות נוצר חוב שאינו משלם. אבל להטעות את הגוי באופן שיתן ממנו בידו הרי זה כלל בלל דממש, שהרי מה אם חוסף ממנו את הממון ומה לי אם מטעה אותו ורואה לו להוציא מידו. אולם המחנה אפרים כתב, שלדעת המתירים להטעות יור מותר הדבר אף כשמקבל ממנו ממון ללא תמורה, שכיזו שהגוי נתנו ממוצו ואין כאן מעשה חטיפה, אלא הדבר כלל גיולה. ולפי דבריו, בנידון דידן, שהגוי טועה מעצמו, שיש להחרי. אמנם נראה שם לדעת היש"ש אין המקרה שלפנינו בכלל גיולה. כל מה שהממיר היש"ש הוא כאשר היהודי יור שטרם לטעות ועל יור הוציא יור את הממון ויור, אבל כאן, שהגוי טועה מעצמו והיהודי לא גרם כלל לטעותו, נעשה בקבלת הממון ממנו אינה הופכת את הדבר לגיולה. וראה עוד בהגהות מה"א אורליי על הלכות (הוצאת זכרון מרדכי), שאם שרוב הופוסקים מחמירים שאסור להטעות גוי ורק כאשר טעה מעצמו מותר, מכל מקום כתב שהטעם טומי' על הסברא הראשונה.

16 הרמב"ם (הוצאת אפרים פ"ה) כתב שאם הגוי טעה מעצמו מותר ליהנות מטעותו, אלא שצריך לומר לו: 'ראה' שחבונך אין טומין'. הרמ"א (ח"מ"ס ספח ס"ו) לא העתיק תנאי. יור ובמידה שיש (שם) ביאר את דברי המהר"א (ק"ק) ששמואל אבן ג'וני' דעלן שמינא, שאין לו אל מידת חסידות. בנידון דידן יש טעם נוסף להבהיר את דברנו, שכן אם יתברר לנו לאחר מכן שכתבתי שהארא אין חוב, ויור גילה ששילם פעם נוספת בממונו, עלה לדבר להביא יור חילול השם. לכן נכון לומר לו במפורש שהירשומים מראים שהשטות כבר נגבה, ויור על ועוד על דעתו לשלם בשטותו. הדבר נעשה על אחרייתו ועל

מחיובו וכאילו כבר החזיר לבעלים.

12 בגמרא בבא מציעא (קד) מבואר בדין 'הבית העליון', שאם העליון נוטל את דיו הורמים ויורשים ומזיקים לתחתון, תחתיו האם המים נמשכים מכוח שכיכתו הרי הם תחתיו כחציו, אך אם האם פוסקים ואח"כ נוטלים אין הם נשכים כחציו. הרי"ף הורא"ש (שם, טו), הרמב"ן (כ"ב כז) חושבים (דגמי) הורמיה"ם (סנהדרין עז), כהנו כשאר בעשר זרם המים פסק, כגון שהם נבלעים תחלה במעובה ולאחר מכן נוטפים וזרם צריכת מן הורמיה"ם שכל עוד הגדיר אתו כזרם שני. בדבריהם עולה שכל עוד המים זורמים בצריכת מן הורמיה"ם, הרי זה זרם מעשהו. אולם מדברי א"ח (שם) והראב"ה (שבתו"ס ט' תוספות) משמע שכאשר המים הולכים לאחז מכן לעומת אחר, שוב אין הדרב נחשב כזרם, כעירובין (פס) לפני השופך מים בשבת. אמנם החזון איש (יור"ד סי' קס"ד) כתב בדעתו ש"י, שדוקא כאשר שכיכתו אין המים מוסיפים במהירות וזימת המים אין הדרב נחשב כזרם, אבל אם מחמת תוספת המים אין זורמים במהירות רבה יותר, הרי זה כזרם גמור. [נמ"מ לא ברור שכן חז"ל אינה מוסיפה, מאחר ובדרך כלל זימת המים חוצצת בין הדרב למזרם].

13 החזון איש (ב"ק ס"ב ד' סק"ט) כתב שאפילו בפותח בירקא דמאי, הדיינו שפותח את הסכר המכבב את המים, אך לאחר מכן פסק חז"ל עליהם, יש לחייב על המים הראשונים מדיו ואש. כל שכן בנזק לאחר העצמם וסוף את המים. ומשבובר אברמא בבבא מציעא (שם) שהעליון פטור כאשר אין הדבר נחשב כחוח, היינו במסגרת דני קור, שכינס, שאין דנים עם חובב מים, עד עור יש לרזן, כאשר המים שייכים למקום, בחיוב משום ממונו המזיק. ואם הפקידים קודם שהפיקו יש מקום לפוטרו מצד זה, אך אם הפקידים לאחר שכבר הפקידים מנזיק, וההפקר מועיל לפטור, וכמבואר בחזון איש (ב"ק ס"ב ד' סק"ד).

14 בגמרא בבא קמא (כז) מבואר שמדיק חייב אף באונס. ותנחלוך הארונים באונס מואב. והתוספות (ב"ק) כ"ז, ושמאל, ב"מ פ"ד סוכר, ב"ר כ"ז. ד"ה חייב שתרדעו. ע"ה רוצה) סוררים שבאונס גמור פטור, ואילו הרמב"ן (ב"מ פ"ב מלחמות ב"ק ס"ט) סובר שגם באונס גמור חייב. הרמב"ם (ורמ"ס ש"ע ס"ח א') חתם (ד"ה פסק שבאונס גמור פטור. הש"ך (י"ס ש"ע סק"א) נקט שלדעת הרמב"ם והשו"ע אף באונס גמור חייב, ותמל על הרמ"א שלכן כתב שם י"ס אומרים, וכמו שכתב במגיד משנה (ד"ה ומוקינן י"ד) לדיקדוק מדברי הרמב"ם שלכן חילק בין אונסים. כ"ז כתבו הבית מאיר (אורח י"ס תמוה ס"ב), האבני נזור (ורמ"ס ב') והדברי מלכיא (נדה י"ב י"ט) בדעת הרמב"ם. אולם הספספס מלכיא (שם) כתב שבמדברי הרמב"ם מוכח

הבחור חנניה שהפעיל את הברז יש לדון אם חיובו הוא כמזיק בידיים, מאחר שהמים שהוסיף גרמו להתפשטות ההצפה¹², או מדין אש וממונו המזיק¹³. ג. באופן שיש לומר שהוא אונס גמור, אין לחייב את חנניה¹⁴.

תייר גוי ששכר יחידת דיור ב-Airbnb וכדומה ומתעקש לשלם בשנית במחשבה שלא שילם

דניאל הוא אברך צעיר המתגורר עם משפחתו באחד היישובים שבהרי ירושלים. הוא מתגורר ביחידת דיור הנמצאת בתוך וילה גדולה שבבעלות יהודי אמיד, המחזיק את המקום לצורכי נופש. בקומה התחתונה של הווילה מצויות חמש יחידות אירוח, המושכרות באופן קבוע באמצעות Airbnb ואתרים דומים. אחת היחידות ניתנה לדניאל ולמשפחתו למגורים ללא תשלום, ובתמורה, ובצירוף שכר נוסף, הם מטפלים באחזקת יחידות האירוח, אבשל הארוחים ובסידור המקום בין שוכר לשוכר. במשך שעת לילה מאוחרת, הגיע למקום תייר גוי מצרפת, ששכר אחת מן היחידות למשך שבוע. כאשר בא לקבל את המפתח הושיט לדניאל מעטפה ובה סכום כסף מזומן התואם את מלוא מחיר השכירות. דניאל הופתע, שכן ידע שהמערכת אינה מאשרת הזמנה ללא תשלום מראש. הוא בדק מיד ברישומים הדיגיטליים, ואכן התברר שהתשלום כבר נגבה במלואו בעת ביצוע ההזמנה. כשאמר זאת לאורח, התעקש הלה כי בכרטיס האשראי שלו מותקנת מערכת אבטחה המחייבת אימות כפול, ובורר לו שהתשלום לא הושלם בשעת ההזמנה, ולכן הוא מבקש לשלם כעת במזומן. דניאל סירב לקבל את הכסף ואמר לו שימתין עד הבוקר,

הנעשה בר מצווה האם צריך לברך שהחיינו על התחייבותו במצוות

שיתקנו לו לברך שהחיינו, וכשהגדיל כבר לא שייך שיברך כי הרי הניח גם בקטנותו ואין לו שמחה כ"כ. ואף מי שאינו מניח לפני כן אלא רק בגיל י"ג, ולהנ"ל היה צריך לברך, בכל אופן לא פלוג רבנן בהו, ולא יברך. ע"כ דברי הגהות צבי לצדיק. וא"כ יוצא לן שאף הנעשה בר מצווה, וכמו ששאלנו קודם - מדוע שלא יברך שהחיינו על עצם החיוב במצוות, לפי הנה"ל (דברי הצבי לצדיק), יבואר, שהיות ורוב המצוות עושה אותה גם הקטן, מטעם חינוך, א"כ גם כשנעשה בר מצווה ומחוייב, לא יברך שהחיינו.

וכעין זה כתב פוסק הדור, הגאון ר' משה פיינשטיין זצ"ל, באגרות משה (יו"ד ח"ג ס"י יד אות יג) ששהחיינו מברכים בחידוש מצווה - מצווה שעד עתה לא היה מחוייב בה, ולא בחידוש בגר, ומכיון שגם קטן [וקטנה] ישנם בחיוב של קבלת התורה, שאבותינו קיבלו לדורי דורות עולם, וכשנעשה בר מצווה אין שום חידוש בגר, אלא נסתלק הפטור של קטן, וא"כ על מה יברך שהחיינו. ולכן כתב שם, שלא יברך כשנעשה בר מצווה על חיוב המצוות.

אמנם בשו"ת חתם סופר (או"ח ס"י נה), אחר שהאריך בענייני ברכת שהחיינו, כתב וז"ל: ויען בברכת שהחיינו רבו כמו רבו דעות שונות, סברות עצמם שאין להם על מה שיסמוכו בש"ס, וכבר כתבנו כל שא"א לומר בטלה דעתו והוא נהנה מצווה לברך, נ"ל הכרעת ס' פרי תואר (להאור החיים' זי"ע, ה"ל שחיטה ס"י כח סק"ד), שכל מי שתחילה לחיוב מצווה יברך, לא כמ"ש הרוקח שעל כל מצווה מברך בחינוכה [כשנזדמן לו לעשותה בפעם הראשונה יברך], אלא הנכנס לחיוב מצוות. ולפיכך מוסיף וכותב, שכל המניח תפילין בראשונה יברך שהחיינו ויכוון על כל המצוות שמתחייב בהן כשנכנס למצוות. וכלשוננו שם: על כל מצוות שעתיד לעשות כל ימיו, אע"ג שאותן שקבוע להם זמן יברך על כל אחת שהחיינו בהגעתה וכו'. עכ"ל שם. וזה דלא כדברי הצבי לצדיק והאגרות משה הנ"ל.

והיות שכבר כתב הב"ח בהלכות תפילין (ס"י כט), וז"ל שם: לפענ"ד נראה דאיכא לחלק בין ברכת שהחיינו לשאר ברכות, דברכת שהחיינו שבאה על שמחת לבו של אדם יכול לברך אע"פ שאינו וודאי שחייב לברך, דאינו עובר על 'לא תשא' אם הוא שמח ומברך לו יתעלה על שהחיינו וקיימו עד הזמן הזה וכו'. וכן כתב בבאור הלכה (ס"י כב ד"ה קנה), שדן שם לגבי שהחיינו בטלית ישן שעשוי עשה בו ציצית, ובתוך הדברים כתב שם, וז"ל: בפרט אם הוא לובש עתה התפילין בפעם ראשונה בוודאי יראה לעשות עצה זו, דיש פוסקים שסוברים שעל כל מצווה שאדם עושה פעם ראשונה בחייו יברך שהחיינו. עכ"ל. [ואף שדבריו שם אינם מאותו הטעם של החת"ס, אמנם למעשה דעתו כמסקנת החת"ס הנ"ל].

העולה לדינא:

מדברי כל הני פוסקים: פרי תואר, חת"ס, וביאור הלכה, שהנעשה בר מצווה יברך ברכת שהחיינו על פרי חדש או בגדים חדשים, או על כל דבר שעליו יש תמימות דעים שצריך לברך ע"ז שהחיינו, וכמו שכתב שם הבי"ל, ויכוון לבו להודות להש"ת על שזיכהו לחיוב מצוות התורה ולנועם אמריה, שאיתם יעבוד בוראו, ואלו הן העצות [ללשון הזה"ק (ח"י פב): עיטין - עצות] דאורייתא [להגיע לתכלית הנרצה והנכספת, לחזות בנועם ה'].

א) שמצא כתוב במנהגים ישנים, וז"ל: מי שלא שחט מברך שהחיינו על הכסוי ולא על השחיטה דכיסוי הוי מצווה, כדאמרינן (סוטה יז. חולין פח): בזכות שאמר אאע"ה 'ואנכי עפר ואפר', זכה לב' מצוות וכו', והוי כמו ציצית וסוכה דמברך שהחיינו, וכן מפורש בהלכות שחיטה לר' ידידיה משפירא. עכ"ל (עיי"ש עוד). הנה לנו עוד צד לומר שהנעשה בר מצווה יברך שהחיינו, דלא גרע ממה שכתב הרמ"א על הלכסה דם בפעם הראשונה [וכ"ש המתחדש בכך שנעשה חייב במצוות], שיברך שהחיינו.

ובש"ך (שם סק"ה) הקשה על פסק הרמ"א, והוכיח שם מכמה טעמים שלא לברך שהחיינו:

א. אדרבה בגמ' (חולין פח) משמע להדיא שעל כיסוי הדם אין לברך, ששואלת שם הגמ' ולחשוב נמי עפר כיסוי הדם [לשכר של ואנוכי עפר ואפר], ותרצה שם הגמ', התם הכשר מצוה איכא, הנאה ליכא, וממשיכה שם הגמרא: ואמר רבא, בשכר שאמר אברהם אבינו 'אם מחוט ועד שרוך נעל' זכו זכו בניו לשתי מצוות, לחוט של תכלת ורצועה של תפילין. ועוד ממשיך הש"ך וכותב: וכן משמע בר"ן וכן כתב הרשב"א (שו"ת ח"א ס"י ככו), שלא לברך על תפילין שהחיינו, כי זה לא מצווה הבאה מזמן לזמן, וא"כ כ"ש על כיסוי שלא יברכו.

ב. שאפ"י לרמב"ם, שמברכים על תפילין וציצית, זה לא בגלל שזה מצווה וממילא נלמד מזה שגם במצוות כיסוי יברכו שהחיינו, אלא הסיבה היא כלשון הרמב"ם: מפני שהם מצוות שהן קנין לו, ובכיסוי הדם אין את הטעם הזה. ומכאן, מוכיח הש"ך, שאין לברך על כיסוי הדם שהחיינו. מוסיף שם הש"ך ומביא שמצא ברוקח [בשם ריב"ק משפירא] וזה לשונו: כל מצווה שעל האדם לעשות ולא עשה ומתחנך לכתחילה [עושה אותה פעם ראשונה] צריך לברך שהחיינו. והביא ראה לדבריו מהגמרא (מנחות עה:): היה עומד ומקריב קורבנות בירושלים ואמר שהחיינו, עכ"ל. חזינו מהרוקח הזה, שעל כל חינוך שהאדם מתחנך במצוות צריך האדם לברך שהחיינו, וא"כ הנעשה בר מצווה, שנעשה חייב בכל המצוות, יהיה לכאורה חייב לברך שהחיינו על עצם החינוך במצוות, וכמשמעות לשון הרוקח הנ"ל, דכשדם מתחנך במצוות צריך לברך שהחיינו, והנכנס למצוות, מהיום והלאה הוא חייב בכל המצוות מדאורייתא, בוודאי שאפשר לומר עליו מה שכתב ברוקח ומתחנך לכתחילה צריך לברך שהחיינו. וממשיך שם הש"ך, שאולי זה הסיבה שכתב הרמ"א לברך שהחיינו על כיסוי הדם בפעם הראשונה. ועיין שם שמקשה, שאם נאמר כהרוקח א"כ קשה, למה לא עושים שהחיינו על הרבה מצוות [עיי"ש הדוגמאות שהביא], אלא, מסכם הש"ך ומכריע למעשה, רק על מצוות הבאות מזמן לזמן יברך שהחיינו, עיי"ש שמבאר דבריו בארוכה.

ועל דברי הרוקח, שהקשה עליו הש"ך שלפי דבריו המתחנך לתפילין ולציצית יתחייב לברך שהחיינו, וזה לא מצינו, כתב בהגהות צבי לצדיק [על השו"ע שם] לתרץ שלא יקשה עליו, ע"פ יסוד נפלא, שמה שכתב הרוקח שהמתחנך לכתחילה במצוות צריך לברך שהחיינו, זה רק בדברים שלא היה הקטן יכול לעשותם בקטנותו אלא רק משיגדיל. אבל מצוות שיש באפשרות הקטן ג"כ לעשותם בקטנותו, כגון תפילין וציצית, וכמו שאמרו בגמ' (סוכה מב), קטן היודע לנענע וכו', להתעטף חייב בציצית, להניח תפילין אבינו לוקח לו תפילין וכו', בזה לא שייך לומר כשיגיע למצוות שיברך עליהם שהחיינו. כי בקטנותו לא שייך

הנעשה בר מצווה, הנה הוא מתחייב בכל מצוות ה', וזה לו שמחה רבה שנעשה בר מצוות, וגדול המצווה ועושה. ויש לדון שא"כ ציטרך לברך ברכת שהחיינו, שנתקנה על שמחה שיש לאדם במצוות, כמו ימים טובים ומועדים, בגדים חדשים, פירות חדשים, ומצוות מסוימות. וא"כ על עצם החיוב ג"כ ציטרך לברך שהחיינו?

תשובה: הנה שנינו בתוספתא דברכות (פ"ו ה"ט), העושה ציצית [לעצמן] מברך שהחיינו, וכשהוא מתעטף אומר להתעטף בציצית. העושה תפילין [לעצמן] אומר שהחיינו, וכשהוא מניחן אומר [אשר קדשנו] להניח תפילין [וכו']. וכן פסק הרמב"ם בהלכות ברכות (פ"א ה"ט), וז"ל שם: כל מצווה שהיא מזמן לזמן, כגון סוכה ושופר ולולב ומקרא מגילה ונר חנוכה, וכן כל מצווה ומצווה שהיא קנין לו, כגון ציצית ותפילין ומוזה ומעקה, וכן מצווה שאינה תדירה ואינה מצויה וכו', מברך עליה בשעת עשייתה שהחיינו וכו'. וכתב שם הכסף משנה שמקורו של הרמב"ם [שיש לברך שהחיינו על ציצית ותפילין] הוא מהתוספתא הנ"ל.

אולם רבינו הטור בהלכות ציצית (ס"י כב) כתב: העושה ציצית לעצמו מברך שהחיינו, נתעטף בה מברך להתעטף בציצית. אבל בהלכות תפילין, לא הזכיר שהעושה אותם מברך שהחיינו.

והקשה הבית יוסף (שם) מדוע הביא הטור את דברי הרמב"ם, שמקורם בתוספתא, רק לגבי ציצית, ולא הזכיר שגם לגבי תפילין יברך שהחיינו? ותירץ בשם רבינו הגדול מהר"י אבוב, שלא קיי"ל כההיא תוספתא, אלא אינו מברך שהחיינו אלא על מצווה שהוא מזמן לזמן, כדמשמע בטור ה"ל פסח (או"ח ס"י תלב) גבי ביעור חמץ [בשם בעל העיטור], ולכן לא כתב הטור לברך על תפילין שהחיינו. וא"כ גם על ציצית לא היה צריך לברך שהחיינו, כי זה לא מזמן לזמן. ומה שפסק הטור שבציצית כן מברכים שהחיינו, הוא מטעם שלא גרע מכלים [=בגדים] חדשים, שמברכים שהחיינו כשלושים אותם בפעם הראשונה.

אמנם, לעומת זאת, רבינו הב"ח (שם) ביאר את דעת הטור אחרת: שאמנם בתלמוד דידן לא מובא לברך שהחיינו על תפילין וציצית ומוזה, רק היות וראה הטור את דברי התוספתא שמברכים על ציצית לכן כתבה, וס"ל שציצית יש בה שמחה כשלושה, דעל כל יזכור כל מצוות ה', ולכן מברך שהחיינו, אבל תפילין היות שצריכים גוף נקי ואיכא מורא ועונש [אם לא ישמרם], ליכא שמחה, ולכן לא יברך שהחיינו [וה"ה מוזה, אין בה שמחה יותר משאר מצוות]. עכ"ד.

יוצא לן מהב"ח חידוש גדול, שברכת שהחיינו מברכים אותה על שמחה שיש לו, כגון שנה חדשה, או יו"ט שהוא שמחה לאדם. וא"כ ציצית, שעל ידיה זוכר האדם את כל מצוות ה', יברך עליה שהחיינו, אבל תפילין שמתירא כשמינחם, משום שהם יכולים להביא עליו עונש כשלא ישמור עליהם כהוגן, שמחתו אינה שלימה, ואינו יכול לברך שהחיינו.

וא"כ לכאורה גם הנעשה בר מצווה, שזה בטח שמחה גדולה, יברך שהחיינו, וכלשון הב"ח לעיל, שברכת שהחיינו מברכים אותה על שמחה שיש לו. ומה יותר שמחה מהנעשה בר חיוב בכל המצוות!

ובהלכות שחיטה (יו"ד ס"י כח סעיף ב), כתב הרמ"א, שמי ששוחט פעם ראשונה מברך שהחיינו על כיסוי הדם, אבל לא על השחיטה משום שמזיק לבריה. ומקור דין זה הביא בדרכי משה (שם אות

דיני הנחת התפילין והברכה עליהם באופן שיש חציצה

תנחום יצא, כמידי יום ביומו, למסלולו הקבוע בצהרים, לצורך הוצאת ילדיו ממוסדות החינוך וליוויים הביתה. לפתע, לתדהמתו מצא את עצמו שרוע על ריצפת הרחוב, לאחר שנתקל באבן או חפץ שהיה מונח בצורה מכשילה. תנחום התרומם בכבדות מהארץ, תוך כדי תחושת כאבים עזים בידו השמאלית, פנה מהר למוקד חירום רפואי, וכעבור המתנה ממושכת יצא משם כאשר ידו השמאלית חבושה אחר כבוד ב'קישוט' לבן הנקרא בפיו כל 'גבס'...

לאחר דקות מספר התחיל תנחום להרהר: הרי מחר בבוקר עלי להניח תפילין על יד זו, הכינד אנהג בצורת

הנחה? וכן: האם ומה עלי לברך בהנחה כזו?
תשובה: הנידון העיקרי בשאלה זו למעשה, הוא דיני חציצה בתפילין:
לצורך כל עלינו לפרט את כל המקרים של חציצה, הן בתפילין של יד והן בתפילין של ראש [-ולברר אם יש חילוק ביניהם], הן במקום הקציצה או במקום התיתורא או במקום הרצועה, וכן את סוגי החציצה: רטיה, תחבושת, גבס, פאה נוכרית [-כתחליף לשערות שנשרו וכדומה], ולדון בכל מקרה לגופו.

נפתח בדברי השולחן ערוך. מרן המחבר מבאר בהלכות תפילין (שו"ע או"ח סי' כז סעי' א, ט), את מקום הנחת התפילין בדיוק רב, וז"ל: 'מקום הנחתן של יד, בזרוע שמאל, בבשר התפוח שבעצם שבין הקובד'ו' [-המרפק] ובית השחי, ויטה התפלה מעט לצד הגוף בענין ששכיכוף זרועו למטה יהיו כנגד לבו [וכו.]. הגה: וצריך להניח בראש העצם הסמוך לקובד'ו, אבל לא בחצי העצם שסמוך לשחי' (סעיף א). 'מקום הנחת תפלה של ראש, מהתחלת עיקרי השער ממצחו עד סוף המקום שמוחו של תינוק רופס' (שם סעיף ט). וראה עוד שם (סי' לד סעיף ב), שכתב המחבר: 'מקום יש בראש [-באותו המקום שמוחו של תינוק רופס] להניח שתי תפילין. וכן בזרוע'.

עד כאן, ראינו את דברי השולחן ערוך לגבי מקום הנחת התפילין. נצטט כעת את דבריו, לגבי דין החציצה בתפילין (סי' כז סעיף ד): 'לא יאה דבר חוצץ בין תפילין לבשרו, לא שנה של יד לא שנה של ראש'. עכ"ל המחבר. והרמ"א מוסיף ב'הגה': 'ודוקא בתפילין, אבל ברצועות אין להקפיד'. עכ"ל.

וראה במשנה ברורה (שם סקי"ד) שכתב על המילים 'דבר חוצץ': 'אפילו חציצה כל דהוא. ונכון לזוהר לכתחילה אפי' בכנה חיה, שלא יאה מפסיק בין התפילין לבשר, ועכ"פ בכנה מתה ועפר יש לזוהר. ועל כן יש נוהגין לרחוץ מקום הנחת התפילין. כתב בספר רביד הזהב, נראה דמה שרצועה חוצצת לפעמים בין תפילין לבשרו, לא מיקרי חציצה, דמין במינו אינו חוצץ. ומלבושי שרד שהתקתי לעיל בסק"י משמע, דנכון לכתחילה להחמיר בזה. עכ"ל המשנה ברורה.

ומשמע מלשונו שכל חציצה בתפילין, אפילו קטנה, היא חמורה מאוד, ועלולה חלילה להיחשב להמניה את התפילין באופן הזה כמי שלא הניח כלל רח"ל.

ובחלוקה לפרטי הדינים שהוזכרו:

א. משתמש בכיסוי המכה ע"י לבוש, המשמש לו כתחליף לרטיה - מובא במשנ"ב (סקי"ח) שאין להניח מעל לבושו את התפילין, למרות שבשו"ע הרב מיקל בזה.

ובמקרה של רטיה או גבס או תחבושת - כמו גם בנידון שעליו נסובים דברינו:

ברור שאם בהסכמת רופאיו יכול להסיר את הגבס, התחבושת או הרטיה לזמן מועט - ודאי שכך ינהג, ויניח כרגיל. אבל במידה ואין אפשרות זו, תלוי כדלהלן:

במקרה שהחציצה קיימת במקום הרצועה, או אפילו במקום הידוק הקשר, אך לא במקום הבית עצמו: המשנ"ב (סקי"ז) סובר שיניחם כרגיל ובברכה. ונזכיר את דעת האשל אברהם, שמיקל גם במקרה שהחציצה נמצאת במעט תחת התיתורא, אך לא תחת הבית [-משום שאפילו מיעוט חוצץ].

נוסיף דין של המלאכת שמים (כלל ג), שכותב שאפילו ליכלוכי זיעה שיש בהם ממשות נחשב כדבר החוצץ לתפילין. ובדומה לזה כתב המשנ"ב (סקי"ב) בשם הלבושי שרד, שצריך להיזהר גם מחציצה של הרצועה, שלא תחצוץ בין בשרו לתפילין.

ובמקרה שהחציצה נמצאת במקום הבית עצמו: יניח על מקום החציצה, דהיינו על הרטיה או תחבושת או הגבס. ולגבי ברכה, יברך רק על התפילין של ראש [לספרדים: רק ברכת 'על מצוות'. ולאשכנזים, שתימיד מברכים ברכה זו על התפילין של ראש, נחלקו הפוסקים: לדעת הארצות החיים (סעיף ז) אפשר לברך 'להניח' על של יד - גם כשיש לו חציצה בידו], היות ושל' הרשב"א שפיר דמי, אך יכוון בברכה זו לפטור גם את של ראש, כדי לצאת ידי חובה גם לדעת שאר הראשונים [-הסוברים שאין לברך על תש"י כשיש חציצה ביד], אבל לסתימת השולחן ערוך והמגן אברהם והמשנה ברורה ושאר פוסקים, שנראה מדבריהם דלא סברו החילוק הנ"ל ולדעתם אין לברך כלל על תפילין של יד כשיש חציצה. וכנ"ל, אי אפשר לברך 'להניח' על של יד, אלא יברך את שתי הברכות [-גם 'להניח' וגם 'על מצוות'] על התפילין של ראש ויכוון גם על התפילין של יד.

ובמקרה שהחציצה היא בראש, יכול לברך על התפילין של יד ולכוון גם על השל ראש. ונדגיש שכל בעיית החציצה בראש היא רק במקרה שיש חציצה בכל המקום שבראש שראוי להניח שם את התפילין, משום שאם רק על מקצתו, יוכל להניח כרגיל, כי הלא 'מקום יש בראש להניח שתי תפילין', וכנ"ל.

החשוב בפאה נוכרית משום ששערותיו נשרו ומתבייש במראהו, בקרחתו או בפדחתו - יסיר את הפאה במקום צנוע, באין רואים, ויניח שם את התפילין במקום הנכון והראוי ויברך ויקרא קריאת שמע, ולאחמ"כ יוכל להחזיר את פאתו על ראשו ולהניח עליה את התפילין ולהתפלל עימהם, וכך יוכל להתפלל בלי להתבייש, באין מכלים [-די"א שאין הפאה חציצה, ומסתמכים על הרשב"א הנ"ל] (ילקוט יוסף סי' כז סעיף יד, עיי"ש ובהערות).

העולה לדינא:

יש צורך בהקפדה יתירה שלא יהיה חציצה בתפילין, ואפילו מיעוט חוצץ. ובמקרה הצורך כגון שחובש רטיה וכדו' החייבת להיות במקום ובשעת הנחת התפילין, אם החציצה היא רק בין בשרו לרצועות התפילין אין בעיה. ובמקום התיתורא, בשעת הדחק ובמקום הצורך אפשר לסמוך על האשל אברהם שמיקל. ואם במקום הבית עצמו, יניח על מקום החציצה אבל ללא ברכה. ואם החציצה היא ביד, יברך על של ראש [לספרדים רק 'על מצוות', ולאשכנזים גם 'להניח' וגם 'על מצוות']. החובש בפאה נוכרית, יסירנה בצנוע, יניח תפילין בברכה כרגיל ויקרא ק"ש, ואח"כ יוכל ללבוש אותה ולהניח עליה בבית הכנסת את התפילין ולהתפלל כך [ולא יברך שוב כמובן].

חייב לבערו.

אם הגיע זמן הביעור והחמץ עדיין ברשותו, מצווה לבערו. השולחן ערוך (סי' תמה סעיף א) פסק שניתן לשורפו, לפוררו ולזרותו לרוח או להשליכו לים, והרמ"א כתב שהמנהג לשורפו. ביעור זה אינו בגדר 'בל תשחית', מפני שאינו השחתה חסרת תכלית אלא קיום מצוות השבתת החמץ והימנעות מאיסורי 'בל יראה' ו'בל ימצא'.

אולם שבוע קודם פסח, כאשר החמץ עדיין מותר באכילה ובהנאה, עדיף להעבירו בדרך מותרת למי שיאכלנו, מאשר להותירו עד שיתקלקל או לשורף לאחר מכן כמות גדולה של מזון.

ואם האפשרות היא להעבירה לעוזרת של השכנה, יש לחפש דרך שהנתינה לא תהיה חנינם, או לכל הפחות שתחסוך מן הבעלים את טרחת הפינוי, ואז ניתן לתת לה את החמץ כבר שבוע לפני הפסח. אם אין אחד מהטעמים דלעיל, הדרך הפשוטה היא למכור לה את החמץ. המכירה צריכה להיות אמיתית, אף שהמחיר יכול להיות נמוך בהתאם לתאריך התפוגה הקרוב ולמצב המאכלים.

הלכה:

א. אסור לתת מתנת חנינם גמורה לנכרי שאין לנותן קשר עמו ואין לו כל תועלת מן הנתינה.

ב. גדר 'מכירה' אינו מי שרק שמכיר את פניו, אלא מי שיש עמו קשר שבמסגרתו הוא סייע לנותן, או שעומד לסייע לו, או שהנתינה עשויה להביאה לנותן כל תועלת בעתיד.

ג. מותר לתת מאכלים לעובד נכרי כהכרת טובה, כחלק מיחסי העבודה או כדי לעודד עבודה נאמנה, מפני שאין זו מתנת חנינם.

ד. בנידון זה העוזרת של השכנה אינה נחשבת ל'מכירה'. אולם אם היא מפנה שקיות או ארגזים ובכך חוסכת לבעלים טרחה ממשית, ניתן לתת לה את המאכלים בתמורה לפינוי. כמו כן, במקום שיש בו דרכי שלום או חשש איבה יש להתיר.

ה. אם אין קשר, תועלת או דרכי שלום, ניתן למכור לה את המאכלים במחיר נמוך בהתאם למצבם, או להתנות את מסירתם בפעולת פינוי ממשית.

ו. יש הסוברים כי עצם העובדה שהמאכל עומד להיזרק, אין בה כדי להתיר לתת מתנת חנינם, ולכך ראוי לכתחילה לחפש שלא יהיה בחינם וכנ"ל. ובפרט כאשר יש ערך משמעותי למאכל העומד להיזרק, אז יש בנתינתו ענין של חן.

ז. ההיתר מצד הפקר, המבואר באור שמח (עבודת זרה פ"י ה"ד), שייך רק כאשר הישראל לא זכה במאכל מלכתחילה. מאכל שנעשה ממונו אינו יוצא מרשותו בלא הפקר מפורש רק מפני שכעת אין לו בו צורך.